

Γ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ Γ. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΟ
ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ 1965

ΓΕΡΑΣ. ΑΝΔΡ. ΜΑΡΚΑΝΤΩΝΑΤΟΥ — ΓΕΩΡ. ΝΙΚ. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΟ
ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "Κ. ΡΑΛΛΑΤΟΣ",
ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ 17—ΤΗΛ. 530-097
ΑΘΗΝΑ 1965

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΚΕΝΤΡΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
ΣΤΗΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Κ. ΒΑΛΛΑΤΟΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΑΘΗΝΑ 1152

Ταπεινό αφιέρωμα
στο αναγεννητικό και ζωογόνο πνεύμα
τῆς ρηξικέλευθης σημερινῆς ἐκπαιδευτικῆς μας
μεταρρύθμισης.

ΜΙΚΡΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Βασικά βιβλία για τὴ μελέτη τῆς γραμματικῆς καὶ σύνταξης τῆς Νέας Ἑλληνικῆς).

1. Τριανταφυλλίδη Μ. Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ (τῆς κοινῆς Δημοτικῆς). Ἀθήνα, 1941.

2. Τζαρτζάνου Ἀχ. Νεοελληνικὴ Σύνταξις (τῆς κοινῆς Δημοτικῆς) β' ἔκδ. Ἀθήνα, Τόμ. Α', 1946, τόμ. Β', 1953.

3. Χατζιδάκι Γ. Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικά. Τόμ. Α', Ἀθήνα, 1905 - Τόμ. Β', Ἀθήνα, 1907.

4. Ψυχάρη Γ. Μεγάλῃ ρωμαίικῃ ἐπιστημονικῇ γραμματικῇ. Ἀθήνα, Τόμ. Α', 1929 - Τόμ. Β', 1935 - Τόμ. Γ', 1937

5. Βλαστοῦ Π. Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς. Ἀθήνα, 1914.

6. Φιλήντα Μ. Γραμματικὴ τῆς Ρωμαίικης γλώσσας. Ἀθήνα, Τόμ. Α', 1907 - Τόμ. Β', 1910.

7. Βουτιερίδῃ Ἥλ. Γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἀθήνα, 1932.

8. Mirambel A. Précis de grammaire élémentaire du grec moderne. Paris 1939.

9. Pernot - Polack. Grammaire du grec moderne (seconde Partie). Paris 1918.

10. Thumb - Kalitsunakis. Grammatik der neugriechischen Volkssprache. Berlin und Leipsig, 1928.

MIRN BIBLIOTIPADIA

1. ...
2. ...
3. ...
4. ...
5. ...
6. ...
7. ...
8. ...
9. ...
10. ...

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τώρα πού καθιερώθηκε στα Σχολεία ή συστηματική διδασκαλία τῆς Νεοελληνικῆς μας Γλώσσας, βιβλία σὰν κι αὐτὸ ἐδῶ μποροῦν κάπως νὰ διευκολύνουν τοὺς μαθητὲς στὴ σχετικὴ τους μελέτη.

Τὰ συνταχτικὰ φαινόμενα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἐξετάζονται βέβαια διεξοδικὰ στὸ πολύτιμο ἔργο τοῦ Ἀχ. Τζαρτζάνου «**Νεοελληνικὴ Σύνταξις**».

Αὐτὸ ὅμως τὸ πολυσέλιδο σύγγραμμα εἶναι ἀρκετὰ δύσχρηστο γιὰ τοὺς μαθητὲς τῶν μικρότερων τουλάχιστο γυμνασιακῶν τάξεων.

Ἡ σύνταξη φυσικὰ τοῦ ἐγχειριδίου τούτου βασίστηκε κυρίως πάνω στὸ ἔργο, πού προαναφέραμε, καθὼς καὶ στὸ ἐπίσης χρησιμότερο βιβλίον «**Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ**», πού ἔγραψε τὸ 1941 μὲ ἐντολὴ τοῦ Κράτους μιὰ ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρο τὸ Μ. Τριανταφυλλίδη.

Καὶ δὲν ἔχει ἀσφαλῶς ἄλλη φιλοδοξία, παρὰ νὰ συμβάλῃ ὅσο τοῦ εἶναι δυνατό, στὴν ἀνετώτερη κατάκτηση ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τῶν συνταχτικῶν φαινομένων τῆς κοινῆς μας Δημοτικῆς.

Γι' αὐτὸ γράφτηκε, ὅσο πιὸ γίνεται ἀπλό καὶ συνοπτικόν. Ἀποφύγαμε μ' ἐπιμέλεια τὶς σχολαστικὰς σημειώσεις, τὶς περιττόλογες παρατηρήσεις καὶ τὶς ἀλλεπάλληλες παραπομπές.

Τὰ παραδείγματα πού παραθέτουμε, γιὰ νὰ διαφωτίζουμ κάθε συνταχτικὸ φαινόμενον εἶναι παρμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ μας γλῶσσα, ἀπλὰ καὶ κοινότοπα.

Τὸ βιβλίο βέβαια θ' ἀπέβαινε χρησιμότερο, ἂν τὰ παραδείγματα ἦταν πολυαριθμότερα καὶ ἂν ὕστερ' ἀπὸ κάθε κεφάλαιο ἀκολουθοῦσαν κατάλληλες ἀσκήσεις πρὸς ἐμπέδωση τούτου.

Γιὰ ν' ἀποφύγουμε ὁμως τὴν αὐξηση τοῦ ὄγκου τοῦ βιβλίου ἔμεινε τοῦτο ἀπραγματοποίητο.

Ἐπικαλούμαστε τὴν ἐπιεικῆ κρίση τῶν μεγάλων ἀναγνωστῶν, ἂν χωλαίνῃ σὲ πολλὰ σημεία, ποὺ σὲ τοῦτο φταῖνε κυρίως ἡ ἔλλειψη βιβλιογραφίας καὶ λόγοι ἐκδοτικοί.

Ἐλπίζουμε σὲ μιὰν ἄλλη ἐπανεκδοσὴ του νὰ παρουσιάσῃ πρὸ βελτιωμένο.

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει εδώ την υπογραφή του εκδότη.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

βλ. = βλέπε

ένν. = έννοείται.

κ.ά. = και άλλα

κ.π.ά. = και πολλά άλλα

σημ. = σημείωση

πρωτ. = πρόταση

πρβλ. = παράβαλε.

Το παρόν έγγραφο αποτελεί μέρος της συλλογής των εγγράφων που έχουν συλλεχθεί από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Το έγγραφο αυτό είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Το έγγραφο αυτό είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Το έγγραφο αυτό είναι διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΠΛΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Το συνταχτικό μελετᾷ τὴ σύνταξη, δηλαδή τὴν ταχτοποίηση, τὴ διάταξη τῶν λέξεων τοῦ γραφοῦ καὶ προφορικοῦ μας λόγου, τὶς προτάσεις του, τὴ σύνδεσή τους καὶ τὴ χρήση τῶν στοιχείων τους.

Ἡ σύνταξη φυσικὰ μιᾶς ζωντανῆς γλώσσας, ὅσο κι ἂν ἡ συνταχτικὴ ὑφὴ τῆς ἔχη φτάσει σὲ μιὰ σχετικὴ τελειότητα, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐγκλωβιστῆ μέσα σὲ ξηροὺς κανόνες καὶ στερεότυπους ὁρισμούς.

Τὸ συνταχτικὸ ὅμως διαπιστώνει ὀρισμένα σταθερὰ συνταχτικὰ φαινόμενα, τὰ σπουδάζει καὶ τὰ ταξινομεῖ γιὰ τὴν πιὸ εὐκόλη μελέτη καὶ κατανόησή τους.

Βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς Νεοελληνικῆς Σύνταξης εἶναι **ἡ ἀναλυτικὴ τῆς** τάση. Τώρα στὴν ἔκφραση χρειάζονται πιὸ πολλὲς λέξεις, λιγότεροι ὅμως τύποι. Πολλοὶ τέτοιοι ἀρχαῖοι τύποι παραμερίστηκαν ἢ ἐξαφανίστηκαν, χωρὶς βέβαια νὰ χαθῆ ἀπὸ τὴ γλώσσα ἡ σαφήνεια καὶ ἡ συνομία.

Ἀντίθετα ἡ διάρθρωση τοῦ λόγου ἔγινε πιὸ καθαρὴ, περισσότερο εὐέλιχτη καὶ μὲ τὸ ἐπιδέξιο δούλεμα τοῦ ὕφους συνθετικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΠΡΟΤΑΣΗ - ΚΥΡΙΟΙ ΟΡΟΙ ΤΗΣ - ΕΙΔΗ ΑΥΤΗΣ

2. **Άπλή πρόταση.** Μια φράση σύντομη με άπλο περιεχόμενο τή λέμε άπλή πρόταση: *'Ο μαθητής είναι επιμελής. Σεις είστε ευγενείς.*

Τά κύρια στοιχεία σέ κάθε τέτοια πρόταση είναι τó **υποκείμενο**, τó **ρήμα** καί τó **κατηγορούμενο**.

Υποκείμενο λέμε εκείνο, για τó όποιο μιλούμε στην πρόταση: *'Ο άνθρωπος είναι θνητός. 'Ο ούρανός έγινε αίθριος.*

Τó ρήμα καί τó κατηγορούμενο αποτελούν μαζί τó λεγόμενo κατηγόρημα, καί είναι εκείνο, τó όποιο αποδίδεται στό υποκείμενο: *'Ο άέρας είναι δροσερός. 'Ο τοίχος είναι λευκός.*

Τó κατηγορημα είτε είναι μονολεχτικό, δηλαδή απαρτίζεται από ένα ρηματικό τύπο, είτε είναι περιφραστικό, δηλαδή αποτελείται από τó ρήμα καί τó κατηγορούμενο: *'Ο Πέτρος διαβάζει.* Ένω: *'Ο Παύλος έγινε καλός.*

3. **Έλλιπής πρόταση.** Από μια πρόταση είναι δυνατό πολλές φορές νά λείπη τó υποκείμενο, τó ρήμα ή τó κατηγορούμενο, όταν αυτό έννοηται εύκολα από τή σειρά του λόγου ή από τó περιεχόμενο τής πρότασης καί τότε αυτή ονομάζεται έλλιπής: *Είσαι άτυχός. Έφυσσούσε δυνατά χιές. Τó πέλαγος άφρισμένο. Καιρός νά φεύγουμε. Αυτοί είναι μελητροί, αυτός όμως όχι. Χιές ó ούρανός ήταν σκοτεινός, σήμερα δέν είναι.*

4. **Σύνθετη πρόταση.** Πρόταση, πού ἔχει ὑποκείμενα ἢ κατηγορούμενα πιό πολλά ἀπό ἓνα, λέγεται σύνθετη: *Τὸ ὕδρογόνο καὶ τὸ ὀξυγόνο εἶναι συστατικά τοῦ νεροῦ. Ὁ Γιάννης ἔγινε ἀμελής καὶ ἀδιάφορος*

5. **Συμπληρωμένη πρόταση.** Συχνὰ οἱ κύριοι ὄροι μιᾶς πρότασης συνοδεύονται ἀπὸ προσδιορισμούς, δηλαδή ἀπὸ συμπληρώματα τῆς σημασίας τους: *Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦταν μεγαλόψυχος. Ἡ νίκη τοῦ Θεμιστοκλή ἦταν περιφανής.*

Αὐτὲς τὶς προτάσεις τὶς καλοῦμε συμπληρωμένες καὶ τοὺς προσδιορισμούς τοὺς δευτερεύοντες ὁρους αὐτῶν.

6. Οἱ προτάσεις ἀνάλογα μὲ τὸ **περιεχόμενό** τοὺς διακρίνονται σέ:

α) προτάσεις πού ἐκφράζουν **κρίση**: *Ὁ ἀέρας φτάνει δροσερός. Οἱ γιορτὲς πέρασαν γρήγορα. (Δέν).*

β) Προτάσεις πού ἐκφράζουν **ἐπιθυμία**: *Μὴ μιλιᾶτε. Πεοπατῆτε σιγά. (Μή (ν)).*

γ) Προτάσεις πού ὑποβάλλουν **ἐρώτηση**: *Τὶ γίνεστε; Πότε ἔφυγε τὸ λεωφορεῖο;*

δ) Προτάσεις πού ἐκφράζουν **ἐπιφώνηση**: *Πῶς περνᾶ ὁ καιρὸς! Τί ὁμορφὰ πού ἦταν τότε!*

7. Ἐκεῖνες οἱ προτάσεις πού συνοδεύονται μὲ τὸ ἀρνητικό μόριο **δέ (ν)** ἢ **μή (ν)** ὀνομάζονται ἀρνητικές, ἐνῶ οἱ ἄλλες λέγονται καταφατικές: *Δέν ἦλθε ἀκόμα. Μὴ στέκεστε ὄρθιοι. Ἐνῶ: Ἐφυγε σήμερα νωρίς. Χάθηκαν ὅλες οἱ ἐλπίδες.*

8. Ὄταν μιὰ πρόταση στέκεται στὸ λόγο μόνη της, χωρὶς νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ καμμιά ἄλλη, τὴ λέμε **κυρία**: *Ἡ Εὐρώπη βρῖσκεται στὸ βόρειο ἡμισφαίριο. Βλ. 112 - 128*

Ὄταν ὁμως ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάποιαν ἄλλη, τὴ λέμε **δευτερεύουσα**: *Ἐφυγα, ἐπειδὴ ἄργησες νὰ γυρίσης. Βλ. 129 - 162.*

Παρατηρήσεις πάνω στους κύριους όρους μιάς πρότασης.

9. Ός υποκείμενο ή κατηγορούμενο μπορεί να τεθῆ ὄνομα οὐσιαστικό ἢ ἐπίθετο, ἢ οποιοδήποτε ἄλλο μέρος τοῦ λόγου, εἴτε οποιαδήποτε φράση, εἴτε ὀλόκληρη πρόταση.

Ὅχι σπάνια τὸ κατηγορούμενο συνοδεύεται α) εἴτε ἀπὸ τὸ ὀριστικό ἄρθρο **ὁ, ἡ, τὸ** καὶ ἔτσι **καθορίζεται** καλύτερα ἢ ἀποδίδει **κάποιαν ἰδιαίτερη ἰδιότητα** στὸ υποκείμενο: *Αὐτὸς εἶναι ὁ καθηγητής. Στὴ Σαλαμίνα ὁ Θεμιστοκλῆς ἦταν ὁ νικητής.* β) εἴτε ἀπὸ τὸ ἄοριστο ἄρθρο **ἓνας, μία, ἓνα** καὶ ἔτσι δηλώνεται πῶς τὸ υποκείμενο **ἀνήκει κι αὐτὸ στὰ πολλὰ ὅμοια**, πού σημαίνει τὸ κατηγορούμενο ἢ **προσδίδει ἔκφραση** σ' αὐτό, πού ἐκφράζει τὸ κατηγορούμενο: *Αὐτὸς εἶναι ἓνας μαθητής. Ὁ Ἀνδρέας ἔγινε ἓνας ἀλήτης.*

Κάθε ρῆμα τῆς γλώσσας ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ συνδέσῃ τὸ υποκείμενο μὲ τὸ κατηγορούμενο. Καθαυτὸ συνδετικά ρήματα εἶναι τά: *εἶμαι, γίνομαι, ὑπάρχω, μένω, βρίζομαι, φαίνομαι, θεωροῦμαι, ὀνομάζομαι, ἐκλέγομαι* καὶ ἄλλα συνώνυμα.

Σὲ περίπτωση πού δὲν ὑπάρχει τέτοιο συνδετικό, τότε τὸ κατηγορούμενο εἶναι ἐπιρρηματικό στὴ σημασία καὶ ἐκφράζει *χρόνο, τρόπο, τάξη, κατάσταση, παρομοίωση*: *Ὁ ἀδελφός του ἔφυγε πρῶτος. Γύριζε πραγματευτής στὰ χωριά. Τὰ μαλλιά του πέφτουν βροχή.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

10. Το ρήμα με το υποκείμενο στην άπλη πρόταση συμφωνεί στον αριθμό και στο πρόσωπο: *Ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψε ἱστορία.* Στη σύνθετη ως πρὸς τὸ υποκείμενο, τὸ ρήμα συνήθως χρησιμοποιεῖται στὸν **ἐνικό**, ἂν προηγῆται, ἐνῶ συχνὰ ἐκφέρεται στὸν **πληθυντικό**, ἂν ἔχη θέση μετὰ τὰ υποκείμενα: *Στὸν κόσμον θριαμβεύει ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπίδα. Ἐγὼ καὶ ὁ ἀδελφός μου πῆγαμε ἐκδρομῆ.*

Ἐξόλλου ὡς πρὸς τὸ πρόσωπο ἐπικρατεῖ τὸ **ισχυρότερο**. Καὶ εἶναι πιὸ ἰσχυρὸ τὸ **πρῶτο** ἀπὸ **τὰ ἄλλα δύο** καὶ τὸ **δεύτερο** ἀπὸ τὸ **τρίτο**: *Ἐσὺ καὶ κείνος προβιβαστήκατε. Ἐμεῖς καὶ σεῖς μιλοῦμε.*

11. Τὸ κατηγορούμενο μετὰ τὸ υποκείμενο στὴν άπλη πρόταση συμφωνεῖ, ἐὰν εἶναι **ἐπίθετο**, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ, πτώση καὶ γένος, ἐὰν εἶναι **οὐσιαστικό**, ἀναγκαστικὰ ὡς πρὸς τὴν πτώση καὶ τυχαῖα ὡς πρὸς τὸ γένος καὶ ἀριθμὸ: *Τὰ βιβλία ἔμειναν καθαρὰ. Οἱ δρόμοι εἶναι ὀμαλοί.* Ἐνῶ: *τὰ πολλὰ λόγια εἶναι φτώχεια. Τὰ παιδιὰ εἶναι βάρος.*

Στὴ σύνθετη ὡς πρὸς τὸ υποκείμενο πρόταση τὸ κατηγορούμενο ἐκφέρεται πάντα στὸν **πληθυντικό** καὶ ἐὰν τὰ υποκείμενα εἶναι **ἔμψυχα καὶ τοῦ αὐτοῦ γένους** στὸ ἴδιο γένος τῶν ἐμψύχων ἢ στὸ ἰσχυρότερο, ἂν εἶναι **διαφορετικοῦ γένους**. Ἰσχυρότερο γένος θεωρεῖται τὸ ἀρσενικό

ἀπὸ τὰ δύο ἄλλα καὶ τὸ θηλυκὸ ἀπὸ τὸ οὐδέτερο: Ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Φίλιππος ὑπῆρξαν μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Νώντας καὶ ἡ ἀδελφὴ του εἶναι ἄριστοι. Οἱ μαθητὲς καὶ τὰ βιβλία τους εἶναι καθαροί.

Ἐὰν τὰ ὑποκείμενα εἶναι **ἄψυχα**, τὸ κατηγορούμενο πάντα μπαίνει σὲ γένος **οὐδέτερο**: Ἡ ἐκκλησιὰ καὶ τὸ καμαραριὸ τοῦ χωριοῦ εἶναι ἐπιβλητικά. Ἡ φιλοπονία καὶ ἡ προθυμία σου εἶναι ἀξιέπαινα.

12. Πολλὲς φορές ὁ λόγος γίνεται πιὸ ζωηρὸς μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ἐνικοῦ ἀντὶ πληθυντικοῦ, ὅταν μιλοῦμε γιὰ **σύνολο πραγμάτων ἢ προσώπων**: Ἡ ἐλιά φέεται στίς μεσογειακὰς χῶρες. Ὁ βάρβαρος μόλυνε μὲ τὸ βδελυρὸ πόδι του τὴν Πατρίδα μας.

Ἐξάλλου ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς συχνότατα παίρνει τὴ θέση τοῦ ἐνικοῦ σὲ ὀνόματα ποὺ παρουσιάζουν **σύνολο προσώπων ἢ πραγμάτων**, ἢ ποὺ σημαίνουν **φυσικὰ φαινόμενα** κ. ἄ. Τὴν Κυριακὴ θὰ γίνουν οἱ ἀρραβῶνες τους. Τὸν ἔφαγαν οἱ παγωνιές.

Βλέπουμε ἐπίσης ἄρκετὰ συχνὰ τὸ λόγο στὸ **δεύτερο** πρόσωπο ἀντὶ στὸ τρίτο, ἢ **τὸ ἀντίστροφο** ἢ στὸ **τρίτο** ἀντὶ στὸ **πρῶτο**, γιὰ ζήτημα περισσότερης παραστατικότητος ἢ ἀβροφροσύνης ἢ κομπασμοῦ κ.λ.π.: **Εἶσαι** πλούσιος, ἔχεις ἀξία. **Τὶ προτιμᾷ** ἡ κυρία; **Στὸν Κώστα** αὐτὰ **εἶναι** παιχνιδάκια (=σὲ μένα, τὸν Κώστα κ.λ.π.).

Καμμιά φορὰ χρησιμοποιεῖται **πρῶτο πληθυντικὸ** πρόσωπο στὴ θέση δευτέρου ἢ τρίτου ἐνικοῦ γιὰ νὰ παρουσιαστῇ ζωηρὴ ἢ συμμετοχὴ ἐκείνου ποὺ μιλεῖ, στίς πράξεις αὐτοῦ, γιὰ τὸν ὅποιο γίνεται ὁ λόγος: **Ἀγοράσαμε** καὶ τὸ ποδήλατό μας καὶ **τώρα** δὲ διαβάζουμε (= ἀγόρασες καὶ τὸ κ.λ.π.) **Δὲ ντρέπομαστε** κιόλας (= δὲ ντρέπεστε κ.λ.π.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

13. **Ὅμοιόπρωτοι ὀνοματικοὶ προσδιορισμοί.**
Ὄνομάζονται ἔτσι, γιατί συμφωνοῦν με ἐκεῖνο πού προσδιορίζουν ὡς πρὸς τὴν πτώση. Τέτοιοι προσδιορισμοὶ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι :

α) **Ὁ παραθετικὸς** προσδιορισμὸς, πού προσδίδει στὸ προσδιοριζόμενο ἓνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα. Αὐτὸς ἀναλύεται σὲ **πρόταση ἀναφορική**. *Ὁ Ἀντώνης ὁ κουρέας. Ὁ Καποδίστριας ὁ κυβερνήτης.*

β) **Ὁ ἐπέξηγηματικὸς** προσδιορισμὸς, πού διασαφίζει τὴν ἔννοια τοῦ προσδιοριζομένου : Αὐτὸς ἀναλύεται μετὰ τὴ λέξη **δηλαδή** : *Τὸ παιδί μου, ὁ Γιάννης εἶναι στρατιώτης (= Τὸ παιδί μου, δηλαδή ὁ Γιάννης κ.λ.π.) Ὁ Θεὸς τῆς μουσικῆς, ὁ Ἀπόλλωνας (= ὁ θεὸς τῆς μουσικῆς, δηλαδή ὁ Ἀπόλλωνας).*

γ) **Ὁ ἐπιθετικὸς** προσδιορισμὸς, πού προσδιορίζει τὸ οὐσιαστικὸ μετὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε ν' ἀποτελεῖ μαζί του **μιὰν ἔννοια** καὶ συμφωνεῖ μ' αὐτὸ ὄχι μόνο στὴν πτώση, ἀλλὰ στὸ **γένος** καὶ στὸν **ἀριθμὸ** : *ἄμορφος ἄνθρωπος* (πρὸβλ. ἄμορφάνθρωπος). *Παλιὸ σπιτί* (πρὸβλ. παλιόσπιτο).

δ) καὶ ὁ **κατηγορηματικὸς** προσδιορισμὸς πού προσδίδει στὸ οὐσιαστικὸ μιὰ **παροδική** ιδιότητα καὶ πάντοτε ἐκφέρεται χωρὶς ἄρθρο : *Κοίταξε ἀμίλητος τὸ νεκρό. Χτὲς μοῦ ἦλθε πρόσχαρος.*

Παρατηρήσεις πάνω στους όμοιόπτωτους προσδιορισμούς.

14. "Επειτα από αντωνυμίες προσωπικές, δειχτικές και άοριστες ακολουθεί πολλές φορές παραθετικός ή έπεξηγηματικός προσδιορισμός: *Σεις, οί μαθητές πρέπει να μελετήτε. Τέτοιους ανθρώπους, τέλειους χριστιανούς δέ βλέπετε συχνά.*

Το ρόλο ενός είδους παραθετικού προσδιορισμού υποδύεται καμιά φορά **επίρρημα** ή και **εμπρόθετο** κατόπι από άλλο επίρρημα ή εμπρόθετο, για να διασαφίση καλύτερα τήν έννοια του πρώτου: *"Εφιασεν γ' η λέρα. Ρώτησε πάνω στα μαγαζιά.*

"Οχι σπάνια έναν παραθετικό προσδιορισμό δέχεται **πρόταση ολόκληρη** και έτσι το περιεχόμενό της παίρνει έναν ιδιαίτερο χαρακτηρισμό. Τότε ο προσδιορισμός αυτός ονομάζεται **προεξαγγελτικός**, επειδή συχνά προηγείται: **Παράξενο πράγμα!** *Πώς δέ φάνηκε ακόμα το πλοίο!* *Τί ανόητο πράγμα!* *να στενοχωροῦμαι για λίγες δεκάρες!*

Ως επίθετικοί προσδιορισμοί επίσης εκτός από επίθετα, αντωνυμίες, αριθμητικά και μετοχές χρησιμοποιούνται ουσιαστικά που δηλώνουν **γεωγραφικούς όρους, ηλικία, επάγγελμα, αξίωμα, εθνικότητα, χρονικούς όρους, επίρρηματα** με το άρθρο μπροστά τους και πολλά **εμπρόθετα**: *Ο "Εβρος ποταμός. Γριά γυναίκα.*

Οί επίθετικοί προσδιορισμοί, επειδή συχνά παραλείπονται τα ουσιαστικά, που προσδιορίζουν, καταντούν και αυτά ουσιαστικά: *Το καλό, το καλό, ο άγιος, η μουσική, το πεζικό, η κυρία, το άριστερό, η ελληνική, ο νεκρός κ. ά.*

15. Η θέση του επίθετικού προσδιορισμού είναι μπροστά από το ουσιαστικό ή έπειτα από το ουσιαστικό, **όταν αυτό εκφέρεται με άρθρο**. Επίσης μετά από το ουσιαστικό, όταν αυτό **στερηται άρθρου ή συνοδεύεται με το άοριστο**. Έτσι δημιουργείται στη φράση σχετική **έμφαση**:

Ὁ καλὸς ὁ μαθητὴς βραβεύτηκε. Ὁ στρατιώτης ὁ πειθαρχικὸς πῆρε ἄδεια. Δουλειὰ καλή! Ἕνας ἄνθρωπος δίκαιος ἦταν ὁ Ἀριστείδης.

Γιὰ νὰ μὴ δημιουργῆται ἔμφαση, ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς παίρνει θέση **μεταξὺ τοῦ ἄρθρου καὶ τοῦ οὐσιαστικοῦ ἢ ἔμπρὸς ἀπὸ τὸ οὐσιαστικό**, ὅταν αὐτὸ εἶναι ἀναρθρο: Ὁ σκοτεινὸς οὐρανός. Κακὲς σκέψεις.

16. Σὰν κατηγορηματικοὶ προσδιορισμοὶ λαμβάνονται συχνὰ τὰ ἐπίθετα: Τελευταῖος, μεσινός, ὄλος, ὀλόκληρος, ἀκέρατος, μόνος, διπλός κ. ἄ.

Καμμιά φορά ἡ ἔννοια τοῦ κατηγορηματικοῦ προσδιορισμοῦ βαρύνει πολὺ στὴν πρόταση, πού ἀνήκει καὶ γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀναλυθῆ σὲ **ὀλόκληρη φράση**: Ὁ Ἀλέκος, φτωχός, κάνει ἐλεημοσύνη (= ἂν καὶ εἶναι φτωχός κ.λ.π.) (ὁ ἀέρας, δημοσερὸς, τὸν ἐνοχλοῦσε (=ἐπειδὴ ἦταν δημοσερὸς κ.λ.π.).

17. **Ἐτερόπτωτοι προσδιορισμοί**. Οἱ διάφορες πτώσεις τῶν ὀνομάτων ἀποτελοῦν πολυάριθμους καὶ πολυσήμαντους ἑτερόπτωτους προσδιορισμούς.

Ἡ Νέα Ἑλληνικὴ διατήρησε τέσσερις πτώσεις. Τὴν ὀνομαστικὴν, κλητικὴν, αἰτιατικὴν καὶ γενικὴν.

18. Ἡ **ὀνομαστικὴ** εἶναι ἡ πτώση τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ κατηγορουμένου καὶ τῶν ὁμοίπτωτων προσδιορισμῶν. Μὲ αὐτὴ δίδεται ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση *ποιός; ποιά; ποῖό; τί;*

Πολλές φορές ὅμως ἔχει σημασία **ἐπιρρήματος ἢ ἔμπροσθεν τοῦ χρονικοῦ ἢ τοπικοῦ ἢ τροπικοῦ**: Πήγαινε παρὲς μὲ τὸ Γιῶργο. Τί ἔκαμες, ἀληθῆεια, τὸ βιβλίο;

19. Ἡ **κλητικὴ** εἶναι ἡ πτώση, μὲ τὴν ὁποία προσφωνοῦμε πράγματα ἢ πρόσωπα: Σταμάτα, ἀδελφέ μου, λίγο. Βουνό μου ὁμορφο, πόσο σὲ ζηλεύω.

Καμμιά φορά στὴ θέση κλητικῆς μπαίνει **ὀνομαστικὴ**, συνήθως ὅταν φωνάζουμε οἰκεῖο μας πρόσωπο: Παῦλος, ποῦ τραβᾷς; Μάστορας, τί κάνεις ἐδῶ; κ.λ.π.

20. Ἡ **αἰτιατικὴ** εἶναι ἡ πτώση, πού δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ ρήματος καὶ μὲ τὴ βοήθειά της δίδουμε ἀπάντη-

ση στήν ἐρώτηση *ποιόν ; ποιό ; τί ; πόσο ;*

Ἡ αἰτιατική **σάν ἑτερόπτωτος προσδιορισμός** οὐσιαστικῶν δηλώνει **ἀναφορά, ποσότητα, μέτρο ἢ τὸ ἀντικείμενο μιᾶς ἐνέργειας** : *Ἐφρειασε σίτι πέντε μέτρα ὕψος. Φορεῖ παπούτσι σαράντα δύο πόντους. Προσοχὴ τὰ χρώματα (= προσέχτε τὰ χρώματα) κ. ἄ.*

Ἐξάλλου ἡ αἰτιατική ἀρκετὲς φορές συντάσσεται μὲ διάφορα **ἐπιρρήματα ἢ ἐπιφωνήματα** : *Σήμερα τὸ πρωί. Μὰ τὸ Χριστό. Ἀνάθεμα τὸν ἀδελφό σου. Καλῶς τὸν Κωσταντή. Νά τον κ. ἄ.*

Μόνη τῆς ἐπίσης ἀποτελεῖ συχνότατα διάφορους ἐπιρρηματικούς τρόπους ἑκφρασης καὶ σημαίνει **τόπο, χρόνο, ποσότητα, τρόπο, μέτρο, σκοπό, ἀναφορά, αἰτία** : *Ἔχουμε σχολεῖό μας πολλοὺς χάριτες. (= σὸ σχολεῖό μας κ.λ.π.). Ἔφυγε μέρα γιὰ τὸν κάμπο. Λίγα χρόνια πρὶν φύγης. Γιατὶ κοιμᾶσαι ἀνάσκελα ; Εἶναι εἵκοσι τετραγωνικὰ οἰκόπεδο. Πάει ἐπίσκεψη (= γιὰ ἐπίσκεψη). Τί ἀνάγκη ἔχεις (= ὡς πρὸς τὸ ἔχεις κ.λ.π.)*

Ἀπαντοῦμε ἐπίσης σὸ λόγο τὴν αἰτιατικὴν **προσωπική** καὶ τὴν αἰτιατικὴν **ἐπιφωνηματική**. Ἡ πρώτη πηγαινέει συνήθως μαζί μὲ **ἀπρόσωπα** ρήματα : *νοιάζει, ἐνδιαφέρει κ.λ.π.* καὶ ἡ δευτέρα σὲ σχετλιαστικές προτάσεις : *Δὲ μὲ ἐνδιαφέρει. Τὸν ἄτιμο ! δουλεῖα ποὺ τὴν ἔκαμε.*

21 Ἡ **Γενική** εἶναι ἡ πτώση μὲ τὴν ὁποία δίδεται ἀπάντηση στήν ἐρώτηση *ποιανοῦ ; τίνος ;* Στὴ Δημοτικὴ μας Γλῶσσα ἡ γενικὴ ὑποκαθιστᾶ σὲ πολλὰ περιπτώσεις τὴ νεκρὴ πιά δοτικὴ. *Δὲ σοῦ δίνω. Σοῦ λέω. Τοῦ μοιάζει.*

Τὸ κατηγορούμενο ἐκφέρεται πολὺ συχνὰ σὲ γενικὴ πτώση καὶ σημαίνει τότε **κτῆση, διαίρεση, ιδιότητα, μέτρο** καὶ **ἀξία** : *Ἡ Ἱστορία εἶναι τοῦ Γιάννη. Αὐτὸς ἦταν τῆς συντροφιάς σας. Τώρα ἔγινε εἵκοσι ἐτῶν. Χωράφι δυὸ στρεμμάτων.*

Ἡ γενικὴ ὡς ἑτερόπτωτος προσδιορισμός εἶναι συνήθης καὶ ὀνομάζεται ἀνάλογα μὲ τὴ ἔννοιά τῆς **κτητικὴ, ιδιότη-**

τας, διαιρετική, ύποκειμενική, άντικειμενική, τής αιτίας, συγκριτική, περιεχομένου: *Τὸ ἀμπέλι τοῦ γεωργοῦ. Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς λύτρωσης. Ἄνθρωπος τοῦ ὑποκόσμου. Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. (= γεννήθηκε ὁ Χριστός). Ἡ ἀγάπη τοῦ πράσινου (= ἀγαποῦμε τὸ πράσινο). Ἡ γιορτὴ τῆς λευτεριάς. Εἶναι ἀνώτερος ὄλων μας. Ὁμάδα ποδοσφαιριστῶν.*

Πολλὰ ἐπιρρήματα καὶ ἐπιφωνήματα συντάσσονται μὲ γενική: *Κοντά, μπροστά, μέσα, ἀποκάτω, ποτέ, πάντα, χάρις, ἀλίμονο, μπράβο, χάρισμα κ.λ.π. Κοντά σου. Ποτέ του. Ἀλίμονό μου. Χάρισμά τους κ.λ.π.*

Ἐχει προσέτι ἡ Γενική τὶς ἐξῆς χρήσεις:

1. Ὡς γενική **προσωπική**, κυρίως μὲ τὰ ρήματα *εἶμαι, γίνομαι, φαίνομαι κ.λ.π. Τοῦ ἔγινε φόρτωμα. Σοῦ φάνηκε βαρὺ.* Καὶ παίρνει συχνὰ τὶς ἀκόλουθες σημασιολογικὲς ἀποχρώσεις:

α) γενική **χαριστική** ἢ **ἀντιχαριστική**. Δηλώνει ὅτι γιὰ καλὸ ἢ γιὰ κακὸ κάποιου ἐγίνε ἢ γίνεται κάτι: *Νά μοῦ χτίσης τὸ σπίτι. Μοῦ ἔκλεψε τὰ χρήματα.*

β) γενική τῆς **συμπάδειας**. Τὸ πρόσωπο ἐδῶ συμμετέχει σ' ὅ,τι σημαίνει τὸ ρῆμα: *Τοὺς σκέφτομαι καὶ μοῦ κόβεται ἡ ὄρεξις. Σὲ εἶδα καὶ μοῦ πόνεσε ἡ ψυχὴ.*

γ) γενική **ἠθική**. Ἐδῶ τὸ πρόσωπο αἰσθάνεται χαρὰ ἢ λύπη γιὰ κείνο, ποῦ ἐκφράζει ἡ πρόταση: *Γιατί μοῦ κλαῖς, παιδί μου; Θέλω νά μοῦ μείνης εὐχαριστημένος.*

δ) γενική τῆς **ἀναφορᾶς**. Δηλώνει τὸ πρόσωπο, ποῦ κατὰ τὴν κρίση τοῦ ὁποῖου ἰσχύει ἡ ἀληθεύει ἐκεῖνο, ποῦ ἐκφράζει ὅλη ἡ πρόταση: *Μοῦ εἶναι ἀδύνατο νά σιτῶ πῶ. Τοῦ ἦταν δύσκολο νά φύγη.*

2) Ὡς γενική **ἐπιρρηματική** καὶ σημαίνει:

α) τὸν τόπο: *Ἡ τοῦ ὕψους ἢ τοῦ βάθους (= ἢ ψηλὰ ἢ χαμηλὰ κ.λ.π.).*

β) τὸ χρόνο: *Τοῦ χρόνου θὰ εἴμαστε καλύτερα.*

γ) τὴν αἰτία: *πέθαναν τῆς πείνας.*

δ) τὸ ἀποτέλεσμα: **Πταν τοῦ Διαβόλου ἢ δουλειὰ αὐ-
τῆ (= τέτοια ὥστε τὴν πῆρε ὁ Διάβολος).*

ε) τὸν τρόπο: *Ξύπνησε τοῦ καλοῦ καιροῦ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ

22. Πρώτον ὄρο τῆς σύγκρισης ὀνομάζουμε τὸ πρόσωπο ἢ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖο συγκρίνεται πρὸς ἓνα ἄλλο τέτοιο πρόσωπο ἢ πρᾶγμα. *Ἡ Ἰταλία εἶναι μεγαλύτερη τῆς Ἑλλάδας.*

Δεύτερον ὄρο τῆς σύγκρισης ὀνομάζουμε ἐκεῖνο, μὲ τὸ ὁποῖο συγκρίνεται τὸ πρῶτο: *Ὁ Γιώργος εἶναι πιὸ ψηλὸς ἀπὸ τὸν Ἀριστείδη.*

Σύγκριση ποὺ ἐκφράζει **ὑπεροχή** λέμε ἐκείνη, ποὺ φανερώνει πὼς μία ιδιότητα κοινὴ σὲ δύο πρόσωπα ἢ πράγματα ὑπάρχει σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ στὸ ἓνα ἀπὸ αὐτά: *Ὁ γιὸς τῆς εἶναι πιὸ κουτὸς ἀπὸ τὸν ἀνηψιό τῆς.*

Ἐνῶ σύγκριση ποὺ ἐκφράζει **ἀντίθεση** εἶναι ἐκείνη, ποὺ γίνεται μεταξὺ δύο ιδιοτήτων ἢ δύο ἐνεργειῶν ἢ δύο καταστάσεων ἑνὸς μοναδικοῦ προσώπου ἢ πράγματος: *Πιὸ ποθητὸ εἶναι γὰρ ναι κανεῖς ὑγιῆς παρὰ πλούσιος.*

23. Ὁ πρῶτος ὄρος μιᾶς σύγκρισης εἶναι δυνατὸ νὰ περιέχεται ὄχι μόνον στὸ ὑποκείμενο μιᾶς πρότασης, ἀλλὰ καὶ σ' ὅποιονδήποτε ὄρο τῆς κύριο ἢ δευτερεύοντα: *Μὲ τὰ πόδια μετακινεῖται κανεῖς ἀσφαλέστερα παρὰ μὲ τ' ἀμάξια. Χιτὸς ἦταν πιὸ καλὴ μέρα ἀπὸ σήμερα.*

24. Ὁ δεύτερος ὄρος μιᾶς σύγκρισης ἐκφέρεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

α) ὅταν εἶναι οὐσιαστικὸ ἢ λέξη ἄλλη, ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ οὐσιαστικὸ μὲ τὴν πρόθεση **ἀπὸ καὶ αἰτία.**

τική ή με την πρόθεση **παρά και στην ίδια πτώση**, πού είναι και ο πρώτος όρος: *Ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὰ χρήματα. Οἱ καλοὶ φίλοι εἶναι χρησιμότεροι ἀπὸ κακοὺς συγγενεῖς. Προτιμότερος ὁ θάνατος παρὰ ἡ σκλαβιά. Ὑψηλότερο τὸ καμπαριὸ παρὰ τὸ κυπαρίσσι.*

β) ὅταν δὲν εἶναι οὐσιαστικό ἐκφέρεται συχνότατα με την πρόθεση **παρά και με τὸν ἴδιο τρόπο**, πού ἐκφέρεται ὁ πρώτος όρος. Καμιὰ φορά ἀντὶ τῆς **παρά** μπαίνει ἡ πρόθεση **ἀπό**: *Καλύτερα εἶναι νά' χης ὑγεία παρὰ νά' χης λεφτά. Χτις ἦσουν πιὸ χαρούμενος ἀπὸ σήμερα.*

25) Οἱ τύποι τοῦ **ὑπερθετικῶ** χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐξῆς:

α) Οἱ μονολεχτικοὶ σέ-*τατος* δηλώνουν ὅτι ἡ ιδιότητα τοῦ ἐπιθέτου ὑπάρχει σέ ἀνώτατο βαθμό, δηλαδή χρησιμοποιεῖται, ὅταν μιλοῦμε με τρόπο **ἀπόλυτο**: *Ὁ κῆπος σου ἐγινε ὠραιότατος. Τὰ ροῦχα εἶναι λευκότατα.*

β) Οἱ τύποι πού γίνονται με τὸ σύναρθρο συγκριτικό χρησιμοποιοῦνται, ὅταν παρειαφρῦη κάποια **σχετικότητα**: *Ἦταν ἡ καλύτερη μέρα τῆς ζωῆς μου. Ἔγινε ὁ φλογερώτερος πόθος μου.*

Παρατηρήσεις πάνω στους συγκριτικούς λόγους.

26 Ὁ δεύτερος όρος σέ μιὰ σύγκριση **παραλείπεται** ταχτικά, ὅταν ἐνοῶται εὐκόλα, ἢ ἐκφέρεται με τρόπο **βραχυλογικό**: *Στὴ μάχη φαίνεται ὁ ἀνδρειότερος (ἐνν. παρὰ στὴν εἰρήνη). Ἔχεις πιὸ καλοντυμένο τετραάδιο ἀπὸ τὸ συμμαθητὴ σου. (ἐνν. ἀπὸ τὸ τετραάδιο κ.λ.π.).*

27. Τὸ ὑπερθετικό σχηματίζεται ταχτικά καὶ με τοὺς ἐξῆς τρόπους:

α) ἐπαναλαμβάνουμε τὸ θετικό: *Τὸ 'καμες ψιλὴ ψιλὴ σκόνη.*

β) θέτουμε μπροστὰ στὸ θετικό διάφορα ἐπιρρήματα, ὅπως *πολύ, ὑπερβολικά, πάρα πολὺ κ. ἄ.*: *Ἀποδείχτηκες ὑπερβολικά ἀναξιόπιστος.*

γ) κάνουμε τὸ θετικό σύνθετο με πρώτο συνθετικό τὶς λέξεις *ὄλος, πᾶν, θεός, κατὰ κ. ἄ.*: *ὀλόμανθος, κατασκότεινας, θεόφτωχος, πανάκριβος.*

δ) θέτουμε μπροστά στο θετικό τὴ γενική πληθυντική του: *Εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο γὰ γίνῃ ἢ ἐπιθυμία σου.*

ΣΗΜ.— Σπανιότερα ἡ ἔννοια τοῦ συγκριτικοῦ καὶ τοῦ ὑπερθετικοῦ ἐπιτείνεται μὲ τὴ προσθήκη διαφόρων λέξεων: Ἔκαμες τὸν τοῖχο πῖο καθαρῶτερο. Ὁ εὐτυχέστατος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου κ. ἄ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΚΑΙ Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥΣ

28. Δύο είναι τὰ ἄρθρα τῆς Νεοελληνικῆς μας γλώσσας: τὸ ὀριστικὸ **ὁ, ἡ, τὸ** καὶ τὸ ἀόριστο **ἕνας, μία, ἕνα**.

Μεταχειριζόμαστε τὸ **ὀριστικὸ** ἄρθρο στὶς ἐξῆς περιπτώσεις:

α) γιὰ πρόσωπα ἢ πράγματα γνωστὰ καὶ ὀρισμένα: *Κοίταξε τὸν οὐρανό. Ἄφησε τὸ παιχνίδι.*

β) γιὰ πρόσωπα ἢ πράγματα, ποὺ ἀποτελοῦν ἕνα σύνολο: *Ὁ ψεῦτης καὶ ὁ κλέφτης τὸν προῶτο χρόνον χαίρονται. (=οἱ ψεῦτες καὶ οἱ κλέφτες κ.λ.π.)*

γ) μὲ ἀπόλυτα ἀριθμητικά, γιὰ νὰ φανερώσουμε ἕνα ἐνωμένο σύνολο ἀπὸ πρόσωπα ἢ πράγματα: *Τὴν πάθανε καὶ οἱ δύο τους.*

Τὸ ὀριστικὸ ἄρθρο ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ μεταβάλλῃ ἕνα μέρος τοῦ λόγου σὲ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ ἀντίστροφο: *Τὸ δίκαιο πρέπει νὰ κοιτᾶμε. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ βουνοῦ.*

Ἐπίσης πολλὰ φορὲς ἡ χρῆση τοῦ κατανατᾶ πλεοναστική: *Τὸ τί ἀκούσαμε, δὲν περιγράφεται. Νὰ ρωτᾶς καλύτερα τὸ πῶς ἦλθε.*

Μεταχειριζόμαστε τὸ **ἀόριστο** ἄρθρο στὶς ἐξῆς περιπτώσεις:

α) γιὰ πρόσωπο ἢ πράγμα ἄγνωστο καὶ ἀκαθόριστο: *Ἕνας ἄνθρωπος. Ἕνα παραμῦθι.*

β) μὲ ὀνόματα κύρια ἢ προσηγορικὰ ποὺ δηλώνουν κάποιον ἀξίωμα. *Μόνον ἕνας Ἀλέξανδρος κατάφερε νὰ διαλύσῃ τὸ περσικὸ κράτος. Ἀπὸ μιὰ δασκάλα ν' ἀκούς τέτοια λόγια!*

Στὴν ποίηση συχνότερα τὸ ἀόριστο ἄρθρο παραλείπεται, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ γοργὸς ρυθμὸς ἢ γιὰ νὰ δηλωθῇ ἕνα μέρος ἀόριστο ἀπὸ ἕνα ποσὸν ὁμοειδές: *Βάνει ζωνάρι κόκκινο, γιλέκο μεταξένιο (= ἕνα ζωνάρι κ.λ.π.).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

29. Οί αντωνυμίες τῆς Δημοτικῆς εἶναι ὀχτῶ εἰδῶν: Προσωπικές, κτητικές, ιδιόπαθες, ὀριστικές, δειχτικές, ἀναφορικές, ἐρωτηματικές καὶ ἀόριστες.

30. **Προσωπικές ἀντωνυμίες.** Οἱ **δυνατοί** τύποι *ἐγώ, ἐμένα, ἐμεῖς, ἐμᾶς, ἐσύ, ἐσένα, κ.λ.π.* χρησιμοποιοῦνται στό λόγο μονωμένοι ἢ ὅταν πρέπει νά δημιουργηθῆ **ἐμφαση** ἢ **ἀντιδιαστολή**, καί ἐκτελοῦν χρέη ὄχι μόνο αἰτιατικῆς, ἀλλά γενικῆς καί δοτικῆς: Ποιὸν φωνάζατε; **Ἐσένα.** Δὲς αὐτὰ **ἐμένα;** (= σὲ μένα Δοτ.) Ὁ πατέρας **ἐσένα** (Γεν.) ἔκαμε αὐτά. *Αὐτὲς τίς ἔδωξες; κ.ἄ.*

Οἱ **ἀδύνατοι** τύποι *μου, σου, τος, το, κ.λ.π.* χρησιμοποιοῦνται, ὅταν **δέν χρειάζεται ἐμφαση ἢ ἀντιδιαστολή:** *Μὴ μὲ κοιτᾶς ἔτσι. Ἄφησέ τον νά φύγη: Μὴ τοὺς (Δοτ.) δίνεις πολλὰ κ. ἄ.*

Ἐπαναληπτικῆ λέγεται ἡ ἀντωνυμία τοῦ τρίτου προσώπου *τος, τη, το*, ὅταν ὑπενθυμίζη **ἓνα ὄνομα, πού εἰπώθηκε:** *Εἶδα τὸν Πρωθυπουργὸ καὶ τὸν ἄκουσα νά μιλά.*

Ἡ ἴδια λέγεται προληπτικῆ, **ὅταν προαγγέλλη ὄνομα**, πού ἀναφέρεται πιὸ κάτω: *Τὸν φοβέρισα πολὺ τὸν ἀδελφὸ σου.*

Τῆς ἐπαναληπτικῆς ἢ προληπτικῆς ἀντωνυμίας ἡ ὀνομαστικὴ κανονικὰ πηγαίνει ἔπειτα ἀπὸ τὸ δειχτικὸ μόριο **νά** ἢ τὸ ρῆμα **εἶναι**, καί οἱ πλάγιες πτώσεις αὐτῆς ταχτικὰ συμπληρώνουν τὴν ἔννοια ρήματος σὰν **ἀντικείμενο:** *Νὰ τα. Νὰ τοὺς. Ποῦ' ν' τος. Διάβασαν καὶ τὸ ἔμαθαν. Τὰ σταφύλια τὰ πατοῦν.*

Ἡ αἰτιατικὴ ἐνικοῦ ἢ πληθυντικοῦ τοῦ οὐδετέρου **τό** σπανιότερα ἐπαναλαμβάνει ἢ προεξαγγέλλει τὴν ἔννοια ρή-

ματος ἢ ὀλόκληρης φράσης: *Κουράστηκα γὰρ τὸ μάθω καὶ τὸ κατάρφερα* (= *κατάρφερα γὰρ τὸ μάθω*). **Τ'** ἄζουσαι; γύρισε ὁ ἀδελφός του.

Ἄλλες φορές οἱ παραπάνω τύποι εἶναι ἀντικείμενο ρήματος, χωρίς νὰ ὑπάρχη στὸ λόγο ὄνομα: *Καλῶς τὰ δεχτή-ζατε* (= *τοὺς ξένους κ.λ.π.*).

Ὅταν ἡ ἴδια ἢ ἀντωνυμία σ' ἓνα λόγο εἶναι ἀντικείμενο σὲ διάφορα ρήματα, ἀλλάζει πτώση ἀνάλογα μὲ τὴ σύνταξη τοῦ ρήματος: **Τὸν** πῆρα, **τοῦ** ἴδωσα γὰρ φῆη καὶ **τὸν** ζοίμια.

Σὰν προσωπικὲς ἀντωνυμίες χρησιμοποιοῦνται καὶ μερικὲς ἄλλες φράσεις ὅπως **τοῦ λόγου μου, ἡ ἀφεντιά μου** κ.λ.π., δὲν συνηθίζονται ὅμως στὴ δόκιμη δημοτικὴ.

31. Κτητικὲς ἀντωνυμίες. Ὅταν δὲν ἀπαιτῆται νὰ προκληθῆ ἔμφαση, τὸ ρόλο κτητικῶν ἀντωνυμιῶν λαμβάνουν **οἱ ἀδύνατοι τύποι** τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: *Ὁ γιός μου. Ἡ φίλη σου. Τὸ νησί μας.*

Ὅταν θέλουμε νὰ γίνῃ ἔμφαση ἢ ἀντιδιαστολή, χρησιμοποιοῦμε τὸ ἐπίθετο *δικός, δική, δικό* μαζί μὲ τοὺς ἀδύνατους τύπους τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: *Ἡ δική μας ἀλλή. Τὸ δικό μας σπίτι. Οἱ δικές μας σκέψεις*

32. Ἰδιόπαδες ἀντωνυμίες. Αὐτὲς σχηματίζονται περιφραστικὰ ἀπὸ τὴν ἀντωνυμία *ἑαυτοῦ—ἑαυτό* καὶ μὲ τὴ γενικὴ τοῦ ἀδύνατου τύπου τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας: *Τώρα κατὰλαβα τὸν ἑαυτό μου. Πρόσεξα καλὰ τὸν ἑαυτό της.*

Σημ. Ἡ ἀλληλοπάθεια στὴ Νεοελληνικὴ ἐκφράζεται μὲ τὶς λέξεις ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, τὸ ἓνα τ' ἄλλο κ.λ.π. ἢ μὲ τὰ ἐπιρρήματα μεταξὺ, ἀναμεταξύ, ἀνάμεσα: Φυλάει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο. Τρῶγονται ἀναμεταξύ τους κ. ἄ.

33. Ὅριστικὲς ἀντωνυμίες. Γιὰ ὀριστικὲς ἀντωνυμίες χρησιμεύουν τὰ ἐπίθετα ὁ ἴδιος, ἡ ἴδια, τὸ ἴδιο. *Μόνος, μόνη, μόνο. Μοναχός, μοναχή, μοναχό. Ἐσεῖς οἱ ἴδιοι* τὸ εἶπατε. *Αὐτὸς ὁ ἴδιος* τὸ ὁμολόγησε. *Ἦλθε μόνος του. Τὸ φαγε μοναχός του* κ. ἄ.

34. Δειχτικὲς ἀντωνυμίες: Τέτοιες ἀντωνυμίες εἶναι πέντε *αὐτός, τοῦτος, ἐκεῖνος, τέτοιος, τόσος.*

Ἡ ἀντωνυμία **αὐτός, αὐτή, αὐτό** χρησιμεύει, γιὰ νὰ δείχνουμε ἓνα κοντινὸ μας πρόσωπο ἢ πράγμα, χρονικὰ ἢ τοπικὰ καὶ τὸ λέμε αὐτὸ αἰσθητὸ δεῖξιμο. *Σήκωσε αὐτὸ τὸ καλάθι. Αὐτὴ τὴ σιγμὴ τὰ σκέφτηκα πολὺ.* Τὴν ἴδια ἐπίσης χρησιμοποιοῦμε, γιὰ νὰ δείξουμε κάτι μακρυνὸ τοπικὰ ἢ χρονικὰ, δηλαδὴ σὲ νοητὸ δεῖξιμο: *Αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίστηκαν τὸ 21 ἀναφέρω. Αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ.*

Τὴν ἀντωνυμία **τοῦτος, τούτη, τοῦτο** χρησιμεύουμε πάντα γιὰ αἰσθητὸ δεῖξιμο: *Τοῦτα τὰ βιβλία. Τοῦτες οἱ θλίψεις.*

Ἡ **ἐκεῖνος, ἐκεῖνη, ἐκεῖνο** δείχνει πρόσωπα ἢ πράγματα, ποὺ εἶναι μακριὰ τοπικὰ ἢ χρονικὰ, ἢ ποὺ μιλήσαμε γι' αὐτὰ πρωτύτερα ἀπὸ κάποιο ἄλλο: *Ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ἤμουν στρατιώτης. Ἐκεῖνα τὰ δέντρα κεῖ κάτω. Ἐκεῖνα ποὺ μοῦ εἶπες ξέρω. κ.ἄ.*

Ἡ **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο** δείχνει τὴν ποιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *Τέτοιο μέλι δὲν βρῖσκεται ἄλλοῦ. Τέτοιοι ἄνθρωποι δὲν ὑπάρχουν τώρα.*

Καὶ ἡ **τόσος, τόση, τόσο** δείχνει τὴν ποσότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ: *Τόσοι ἄνθρωποι μαζεύτηκαν. Τόση ζέση δὲν ὑποφέρεται.*

35. **Ἀναφορικές ἀντωνυμίες.** Ὑπάρχουν οἱ ἀκόλουθες: *Ποῦ, ὁ ὁποῖος, ὅποιος, ὅ,τι, ὅσος.*

Ἡ ἀναφορική ἀντωνυμία **ποῦ** ἀναφέρεται σὲ ὀνόματα κάθε γένους, ἀριθμοῦ καὶ πτώσης. Χρησιμοποιεῖται σὰν **οὐσιαστικὸ** καὶ ἀναφέρεται σὲ κάποιο πρόσωπο ἢ πράγμα, ποὺ ὑπάρχει ἢ ἐννοεῖται, ἢ σὰν **ἐπίθετο**, ποὺ τότε ἀναφέρεται στὴν ἀντωνυμία τέτοιος ἢ τόσος:

Εἶδες τὸ γεωργό, ποῦ ἔκοψε τὸ δέντρο; Ἐλεγε κι αὐτὸς τέτοια, ποῦ λὲς καὶ σὺ; Κλάδεψε τόσα δέντρα, ποῦ κλαδέγατε καὶ σεῖς;

Τὸ **ποῦ** εἶναι δυνατὸ νὰ εἶναι ὑποκείμενο, ἀντικείμενο, ἢ ἰσοδύναμο μὲ ἐμπρόθετο ἀπὸ τὸν ὁποῖον, γιὰ τὸν ὁποῖον κ.λ.π. *Τὸ πουλὶ ποῦ κεληδοῦσε. Τὸ γράμμα ποῦ ἔστειλες. Ποῦ εἶναι τὸ πηγάδι ποῦ (ἀπὸ τὸ ὁποῖο) παίρνεις νερό; κ.ἄ.*

Σε περίπτωση που το **ΠΟΥ** αντιστοιχεί σε πλάγια πτώση, παρακολουθείται από την κατάλληλη προσωπική άντωνυμία και από αυτή δηλώνεται καλύτερα ή πτώση, στην οποία πρέπει να έννοηται η άντωνυμία **ΠΟΥ**: *Δέν κατηγορεί έμένα που μέ ξέρει για τέτοιον. Άλίμονο σ' αυτόν που δέν τόν καταλαβαίνουν κ.ά*

Όταν η άντωνυμία **ΠΟΥ** είναι ή ίδια αντικείμενο σε περισσότερα ρήματα στην περίοδο, έκφέρεται κανονικά μόνο μέ τό πρώτο: *Αυτόν που τόν συμπαθούσε και του ύποσχόταν ύποστήριξη, δέν τού έδωσε τίποτε. (Αυτόν τόν όποιο συμπαθούσε και στον όποιον ύποσχόταν κ.λ.π.).*

Η αναφορική άντωνυμία **Ο ΟΠΟΙΟΣ, Η ΟΠΟΙΑ, ΤΟ ΟΠΟΙΟ** μπαίνει στη θέση της **ΠΟΥ**, για ν' άποφεύγεται ή άσάφεια, ή συχνά όταν τό αναφορικό είναι ίσοδύναμο μέ έμπρόθετο: *Ό πατέρας του Γιάννη, ο όποιος, πήγε κάτω, τό βρήκε. Έάν ήταν: Ό πατέρας του Γιάννη, που πήγε κ.λ.π. δέν θα ξεχωρίζαμε, άν ο λόγος ήταν για τόν πατέρα ή τό Γιάννη.*

Τό **ΟΠΟΙΟΣ, ΟΠΟΙΑ, ΟΠΟΙΟ** χρησιμοποιείται ως άοριστολογική άντωνυμία είτε σαν ουσιαστικό είτε σαν επίθετο: *Όποιος επιθυμεί άς έρθη. Φέρε όποιο παιδι θέλεις.*

Τό **ΟΤΙ** είναι ουδέτερο άκλιτο και χρησιμοποιείται σαν ουσιαστικό ή σαν επίθετο: *Ό,τι είδες να γράφης. Ό,τι νοίκι χωριστάς θα τό πληρώσω έγώ (όσο νοίκι κ.λ.π.).*

Οί άντωνυμίες **ΟΠΟΙΟΣ, ΟΣΟΣ, ΚΑΙ ΟΤΙ** γίνονται άοριστολογικές μέ την προσθήκη του **ΔΗΠΟΤΕ** ή μέ τό **ΚΙ ΑΝ** ή **ΚΑΙ ΝΑ** κατόπι τους: *Όσαδήποτε άπαιτήσης, θα δοθούν. Όσα και να μου πής, δέν τά πιστεύω. Ό,τι κι άν κάνης, πάντα ο ίδιος είσαι κ.ά.*

Τό **ΟΠΟΙΟ ΚΑΙ ΟΣΟΣ** πολλές φορές έκφέρονται στην πτώση δειχτικής άντωνυμίας ή άλλης λέξης, που ύπάρχει ή έννοείται και όχι στην πτώση, που άπαιτεί ή σύνταξη. Παθαίνουν δηλαδή έλλξη: *Κατάρα σ' όποιον έκαμε αυτό*

(=σ' αὐτόν, ὁ ὁποῖος κ.λ.π.). Ἄς κάνουμε διανομὴ τῶν ὄσων ἔχουν μείνει (=τῶν χορημιῶτων, ὅσα ἔχουν μείνει).

36 **Ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες.** Τέτοιες εἶναι τρεῖς τί, ποιός, πόσος. Οἱ **ποιός** καὶ **πόσος** χρησιμεύουν καὶ ὡς ἐπίθετα: **Ποιός** σκοπὸς τὸν εἶδε; **Πόσα** λεπτὰ πῆρες; Ἡ **τί** χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς οὐσιαστικό, ἐπίθετο καὶ ἐπίρρημα: **Τί φαίνεται;** **Τί** γλώσσα ξέρεις; **Τί** εἴδους ἄνθρωπος εἶναι; **Τί** φεύγεις τόσο γρήγορα; (=γιατί φεύγεις κ.λ.π.).

Οἱ ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες συχνὰ μπαίνουν σὲ **ἐπιφωνηματικές** προτάσεις:

α) ἡ **πόσος, πόση, πόσο** παίρνει τὴ σημασία τοῦ **πάρα πολὺ**: **Πόση** εὐχαρίστηση ἔδωκε στοὺς γονεῖς του! (πάρα πολὺν εὐχαρίστηση κ.λ.π.).

β) ἡ **ποιός, ποιά, ποιο** στὶς καταφατικές προτάσεις σημαίνει **κανεὶς δὲν ὑπάρχει, πού νὰ μὴ**: **Ποιός** λήη πὼς δὲ θέλει δόξα; (= κανεὶς δὲν ὑπάρχει, πού νὰ μὴ θέλει δόξα); στὶς ἀρνητικές προτάσεις σημαίνει **ὄλοι γενικά**: **Ποιοὶ** δὲν κοιτᾶνε τὸ συμφέρο τους; (=ὄλοι γενικά κοιτᾶνε κ.λ.π.).

γ) ἡ **τί** ἀνάλογα μὲ τὴ φράση παίρνει ποικίλες σημασίες: **ὄλα γενικά, κανεὶς ἢ τίποτε ἀπολύτως δὲν, μεγάλος, πάρα πολὺ κ. ᾶ**: **Τί** δὲ θὰ ἔκανα νὰ τὸ ἀποχτήσω (= ὄλα θὰ τὰ ἔκανα κ.λ.π.). **Τί** βλέπουν αὐτοί; (= τίποτε ἀπολύτως δὲν κ.λ.π.). **Τί** χρεία ὑπάρχει; (= καμμιά ἀπολύτως χρεία δὲν κ.λ.π.) **Τί** βάσανο μὲ σένα! (= πόσο μεγάλο βίσανο κ.λ.π.). **Τί** ὄμορφο βωνό! (= πάρα πολὺ ὄμορφο κ.λ.π.).

Τὸ μόριο **σάν** προτάσσεται πολλές φορές σ' αὐτὲς τὶς ἀντωνυμίες καὶ προσδίδει ἀπορία συνήθως στὸ λόγο: **Σάν** τί νὰ κάνη τώρα ὁ θεῖος σου;

37. Ἀόριστες ἀντωνυμίες. Οἱ ἀόριστες ἀντωνυμίες στὴ Νεοελληνική ἔχουν τὶς ἀκόλουθες χρήσεις:

α) ἡ **ἕνας, μία, ἕνα χωρὶς ἄρθρο καὶ μὲ τὸ πού** ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **ἐκεῖνος πού**: **Ἐνας** πού ἀκούει αὐ-

τά (= *ἐκεῖνος πὸν κ.λ.π.*). Μὲ τὸ ἄρθρο καὶ μὲ τὶς λέξεις **καὶ ἄλλος** ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ ἐπίθετο **διάφοροι**: *Ἀυτὰ πὸν λέει ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος* (= *αὐτὰ πὸν λένε διάφοροι*) κ.ἄ.

β) ἡ **κανέννας (κανεῖς), καμμιά (καμμία), κανέ-να** χρησιμοποιεῖται ἀρνητικὰ καὶ καταφατικὰ: *Φώναξες κανέναν ἐργάτη νὰ ῥοθῆ; κανεῖς δὲν ἦλθε ἀκόμα*. Ἐπίσης ἀρκετὲς φορὲς παίρνει τὴν ἔννοια τοῦ **περίπου ἢ τοῦ καδένας ἢ τοῦ τυχόν**: *Ἐφερες καμμιά δεκαριὰ μολύβια; Γίνεται νὰ μὴν τὰ λέη κανεῖς; Νὰ τ' ἄφησε καμμιά μαθήτρια; (Νὰ τὰ ἄφησε τυχὸν κ.λ.π.)*.

γ) ἡ **κάποια, κάποια, κάποιο** δηλώνει ἓνα πολὺ **ἄοριστο** πρόσωπο ἢ πρᾶγμα: *Κάποιος τοὺς ζήτησε*. *Ἄκούστηκε κάποιος*.

δ) ἡ **μερικοί, μερικές, μερικά** ἐκφράζει ἓνα **ἄοριστο** μέρος ἀπὸ κάποια ποσότητα ἢ σύνολο: *Ἀφῆσε μερικά μῆλα*. *Ἔσειε μερικὲς γομολάστιγες*.

ε) ἡ **κάτι, κατιτί** συντάσσεται ταχτικὰ μὲ ὀνόματα καὶ τῶν τριῶν γενῶν καὶ στὸν πληθυντικὸ ἀκόμα, **ὅταν παίξη τὸ ρόλο ἐπιθέτου**: *Κάτι δὲν πηγαίνει καλὰ*. *Εἶδε στὸν ὕπνο της κάτι ξένες πολιτεῖες κ.ἄ.*

στ) ἡ **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο** δηλώνει ποσότητα **ἄοριστη** καὶ σημαίνει καμμιά φορὰ στὸν πληθυντικὸ **ἀρκετοί**: *Ἦταν κάμποσος κόσμος*. *Βρῆθηκαν κάμποσοι σὶν πλατεία* (= *βρῆθηκαν πολλοὶ κ.λ.π.*).

ζ) ἡ **καθετί** πηγαίνει συνήθως μὲ τὸ ἄρθρο ἢ χωρὶς αὐτὸ στὴν ὀνομαστικὴ καὶ αἰτιατικὴ τοῦ ἐνικοῦ: *Τοῦ ἔδωσε τὸ καθετί, γιὰ νὰ μείνη*. *Διαδίδεται τὸ καθετί σὲ βάρος της*.

η) ἡ ἀντωνυμία ὁ **δεῖνα, ὁ τάδε** πάντα συναντιέται στὸν ἐνικὸ καὶ στὰ τρία γένη: *Ὁ τάδε μᾶς βοῖζει, ὁ δεῖνα μᾶς κνηγᾶ*.

θ) ἡ **ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο** ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κανονικὴ σημασία της δηλώνει μαζὶ μὲ τὸ ἄρθρο ὅ,τι καὶ ἡ λέξη **ὁ λοιπός** καὶ χωρὶς τὸ ἄρθρο ὅ,τι καὶ ἡ λέξη **διαφορετικός**: *Ἀυτὰ τὰ ἔχεις, τὰ ἄλλα τί γίνανε;* *Τὰ μάτια τοῦ γιοῦ του ἔχουν ἄλλο χρῶμα*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΤΑ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

Ἐδῶ θὰ ἐξετάσουμε τὴν ἰδιαίτερη χρῆση καὶ σημασία τῶν πιὸ σπουδαίων **ἐπιρρημάτων** καὶ **ἐπιρρηματικῶν μορίων*** τῆς Νέας Ἑλληνικῆς, ἀφοῦ συμβατικά ἐντάξουμε αὐτὰ σὲ ὀρισμένες κατηγορίες ἀνάλογα μὲ **τὸν κύριο ρόλο τους**, γιὰ νὰ διευκολυνθοῦμε ἔτσι στὴν ἐξέτασή τους.

38. Τοπικά.

α) Τὸ **ἐδῶ** (δῶ)** ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καθαυτὴ τοπικὴ του σημασία μαζί μὲ τὸ **καὶ** ἐκφράζει ἔννοιες **χρονικῆς**: *Ἔφτασε ἐδῶ καὶ τρεῖς μέρες.*

β) Τὸ **ἐκτὸς** ἔχασε τὴν πρωταρχικὴ του τοπικὴ ἔννοια καὶ δηλώνει κυρίως τὴν **ἐξαιρέση**. *Ὅλοι ἐκτὸς ἀπὸ τὰ παιδιά.*

γ) τὸ **κοντὰ** χρησιμοποιεῖται **τοπικά** καὶ **χρονικά**: *Στέζειται κοντὰ στὸν τοῖχο. Ἦταν κοντὰ μεσάνυχτα.*

δ) τὸ **κάπου** ἐπίσης ἐκφράζει **χρονικὴ** καὶ **τοπικὴ** σχέση: *Κάπου ὑπάρχει ἡ βρύση. Κάπου κάπου μᾶς θυμᾶται.*

ε) τὰ **ὅπου· πού** ἀποτελοῦν ἀναφορικὰ τοπικὰ ἀόριστολογικὰ ἐπιρρήματα: *ὅπου κι' ἂν πῆγε, δὲ μᾶς ξέχασε (= σὲ ὅποιο μέρος κ.λ.π.). Ἄς ζήσει ἐκεῖ πού θέλει (= ὅπου θέλει).*

* Δὲν εἶναι σωστό, νομίζουμε, νὰ χρησιμοποιοῦμε τὸν ὄρο **μόρια**, γιὰ μερικές ἀκλίτες λέξεις, γιὰτὶ ἔτσι υἱοθετοῦμε σιωπηρὰ καὶ ἐντέκατο μέρος λόγου.

** Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο **ὦδε**.

Ἴσοδυναμεί επίσης με ἔμπρόθετο ἀναφορικό προσδιορισμό, πού ἐκφράζει **τόπο, αἰτία, τρόπο** κ.λ.π. : Στους δρόμους πού περιπατᾷς (=στους δρόμους στους ὁποίους κ.λ.π.). Αὐτὲς οἱ ἀγορμὲς ἦταν πού βγήκες ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια (=γιὰ τὶς ὁποῖες κ.λ.π.) μόδα, πού ντυνόμαστε με μακρὸ σακάκι πέρασε (=κατὰ τὴν ὁποία κ.λ.π.).

Εἶναι ἰσοδύναμο επίσης αὐτὸ τὸ ἐπίρρημα με τὶς λέξεις **καθώς, ὁ ὁποῖος, τέτοιος, πού, ὅσος, ὅταν, ὅποτε, οὕτως ὥστε, διότι, ἂν καί, κι ἂν, καί, μακάρι** : Τέτοια οὔτε καὶ στὴν Παράδεισο δὲν εἶναι, πού λέει ὁ λόγος (= καθὼς λένε). Ἐκεῖνος **ὄπου** τὸ εἶπε, ἦταν κακὸς (= ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κ.λ.π.). Καὶ ἄλλα παρόμοια πού τραγουδοῦτε σεῖς (=τέτοια πού κ.λ.π.). Βοήθα τόσα, πού μου χρειάστηκαν (=ὄσα μου κ.λ.π.). Ἦσουν μέσα, πού μπήκε ὁ φίλος σου; (=ὅταν μπήκε κ.λ.π.). Δίνε καὶ σ' αὐτὸν τώρα κανένα φράγκο, πού βρίσκεται στὴν ἀνάγκη (=ὅποτε βρίσκεται κ.λ.π.). Τὰ καταφέραμε ἔτσι, πού νὰ μὴν ἔχουμε κανέναν ἀνάγκη (=οὕτως ὥστε νὰ κ.λ.π.). Ἐκλαψε πού ἔχασε τὸν ἄντρα της (=διότι ἔχασε κ.λ.π.). Βιάζεσαι νὰ φύγης, πού βρέχει (=ἂν καὶ βρέχει). Δὲν τὸ πίνω, πού νὰ πεθάνω (=κιὰν ἀκόμη πεθάνω). Ἐφτασε ἡ μέρα τοῦ τρύγου. Ὅπου ἐκεῖ πού τραγουδοῦσαν (=καὶ ἐκεῖ πού κ.λ.π.). Πού νὰ μὴ φτάσης, νὰ κωνηθῆς (=μακάρι νὰ μὴ {κ.λ.π.}).

39. Χρονικά.

α) Τὸ **τώρα*** [σημαίνει πολλές φορές καὶ τὸ **πρὶν ἀπὸ** τὸ **πιά**, τὸ **ἀμέσως**, τὸ **λοιπὸν**, τὸ **ἐδῶ καί** : Πέθανε τώρα δύο χρόνια (=πρὶν ἀπὸ κ.λ.π.). Πᾶνε τώρα δύο μῆνες, πού ἔφυγε (=Πᾶνε πιά κ.λ.π.). Περίμενε καὶ τώρα βλέπεις (=καὶ ἀμέσως κ.λ.π.). Δὲ λύνεται ἡ ἄσκηση, τώρα τί θὰ γίνῃ. (=Δὲ λύνεται ἡ ἄσκηση, λοιπὸν κ.λ.π.). Ἄφησε τὴ δουλειὰ τώρα μιὰ ἐβδομάδα (=ἐδῶ καὶ μιὰ ἐβδομάδα).

β) Τὸ **ἀκόμη** σὲ ἀρνητικές προτάσεις σημαίνει ὅτι ἡ

* Ἀπὸ τὸ τὴ ὠρα

πράξη **μέλλει ἢ ἔμελλε νά γίνη**, ἐνῶ σέ καταφατικές σημαίνει πῶς μιὰ πράξη **συνεχίζεται**: *Δὲν τὸ πρόσεξε ἀκόμη. Δὲν ἦταν θεορισμένα ἀκόμα τὰ σπαρτά.* Συχνὰ ἐκφράζει **πρόσθεση ἢ ἐπίδοση**: *Ἄφησε ἀκόμη δυὸ δραχμές. Ἀκόμη καὶ νεκρὸς κάνει κακό.*

γ) τὸ **κιάλας** στὴ χρονικὴ του σημασία θὰ πῆ **ἀμέσως, μὲ τὴν εὐκαιρία, τώρα, τόσο νωρὶς**: *Ἐφαγε κιάλας καὶ ξαναγύρισε; (=ἔφαγε ἀμέσως κ.λ.π.). Ἐλα κιάλας νὰ τὸ δῆς (=ἔλα μὲ τὴν εὐκαιρία κ.λ.π.). Ἡ φύγε τώρα κιάλας, ἢ φεύγω ἐγώ. Κοιμήθηκε κιάλας; (=τόσο νωρὶς κ.λ.π.). Ἐπίσης παίρνει τὴν ἔννοια τοῦ **ἐξάλλου, βέβαια, ἀκόμη, μάλιστα**: *Δουλεύει ἄρρωστος; Μὰ τί νὰ κάμη κιάλας ὁ ἄμοιρος (=ἐξάλλου τί νὰ κ.λ.π.). Τὸ ἔστειλες ὅπως κιάλας τὸ ἔπασχθηζες (=ὅπως βέβαια κ.λ.π.). Πλύθηκε καὶ χτενίστηκε κιάλας (=ἀκόμα). Νὰ μὴν τιμωρηθοῦν ποὺ τοὺς ἔκλεψαν καὶ τοὺς κοροΐδεψαν κιάλας (=μάλιστα).**

δ) τὸ **πιά*** τονίζει τὸ χρονικὸ σημεῖο μιᾶς πράξης καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν πρόταση, ποὺ τὸ περιέχει παίρνει πολλές σημασίες **στό ἐξῆς, καθόλου ἀπὸ τότε, ὅπωςδῆποτε, ἀπὸ τότε**: *Λοιπόν; θὰ διαβάζης πιά; (=στό ἐξῆς). Δὲν ξενοδούλεψε πιά (=καθόλου ἀπὸ τότε δὲν κ.λ.π.). Πές της πὼς τὸν εἶδες. Τότε πιά θὰ πειστή (=ὅπωςδῆποτε). Ἄφησε τὴν πατρίδα του, δὲν τὴν ξαναεἶδε πιά (=ἀπὸ τότε).*

ε) τὸ **θά**** ἔχει τρεῖς σημασίες. Βοηθεῖ στό σχηματισμὸ τοῦ **μέλλοντα**, ἐκφράζει τὸ **δυνατὸ** καὶ τὸ **πιθανό**: *Θὰ μελετήσω. Θὰ περπατῶ. Θὰ ἔχετε ζήσει. Ποιὸς θὰ τὸ περιμένε ἕνα τέτοιο κακό (=ποιὸς ἦταν δυνατὸ κ.λ.π.). Ἄμναλο θά'σαι παιδάκι μου (=εἶναι πιθανὸ νὰ εἶσαι κ.λ.π.).*

ζ) Τὸ **πρὶν** ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνδεσμικὴ του χρῆση, ὡς ἐπίρρημα σημαίνει τὸ **πρωτύτερα, τὸ πόσο πρωτύτερα, τὸ ἀπὸ πότε πρωτύτερα**: *Καλὰ ἦταν νὰ τὸ ἔλεγα πρὶν*

* Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο **πλέον**.

** Ἀπὸ τὴ φράση **θέλει νά**.

(=πρωτότερα). Ὁ Γιώργος δὺς χρόνια πρὶν ἦταν στὸ στρατό. Τὰ ξέρω ἀρκετὰ πρὶν μου τὰ συστήσουν.

40. Τροπικά.

α) Τὸ **ἔτσι*** ταχτικά ἰσοδυναμεῖ μὲ σύνδεσμο **Χρονικό** ἢ **ὑποθετικό** ἢ **μὲ εὐχητικό μόριο**: *Κι ἔτσι καὶ βγή ὁ Ἥλιος, δὲ φοβόμασε (=ὅταν βγή κ.λ.π.)* "Ἐτσι καὶ τ' ἀκούση ὁ δάσκαλός του, ἀλίμονο. (=ἂν τὸ ἀκούση κ.λ.π.)." *"Ἐτσι νὰ μου ζήσης παιδί μου.*

β) Τὸ **ἀλλιῶς** σημαίνει **μὲ ἄλλον τρόπο**: Ὁ Παῦλος τὴν ἔλυνε **ἀλλιῶς**. Σημαίνει ὅμως καμμιά φορά τὸ ὑποθετικό **ἂν**: *Καὶ καλὰ πὺν ἔσπασε κοντὰ νὰ γτάσουμε, ἀλλιῶς θὰ πύγαινα ὄλον τὸ δρόμο μὲ τὰ πόδια (= ἂν ἔσπαγε κ.λ.π.).*

41. Ποσοτικά.

α) Τὸ **ὄσο** ὡς ποσοτικό ἐπίρρημα ἀποδίδεται στὸ ἀντίστοιχό του **τόσο**: (*Τόσα ἔγραψε, ὄσα τοῦ εἶπα*). Μὲ τὸ **πὺ** μαζί ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **μέχρις ὅτου** καὶ μὲ τὸ **γιά** ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **ὡς πρὸς**: *"Ἐμεινα, ὄσο πὺν ἐνύχτωσε (=μέχρις ὅτου).* "Ὅσο γιά τοὺς βαθμούς σου, δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος (= ὡς πρὸς)." *Ἐχει ἐπίσης καὶ τὴ σημασία τοῦ **ἐφόσον** καμμιά φορά: "Ὅσο θὰ σὲ καρτερῶ, θὰ διαβάζω (= ἐφόσον θὰ κ.λ.π.).*

β) Τὸ **πάρα - παρὰ** σὰν ἐπίρρημα ποσοτικό σημαίνει **λίγο πὺ**: *Βρίσκεται πάρα κάτω (= λίγο πὺ κάτω).* Ἐπίσης συχνὰ **τὸ πολὺ**: *Μὰ εἶναι πάρα ἐγωϊστής (= πολὺ ἐγωϊστής).* Τὸ **παρὰ** ἐξάλλου ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **παρὰ μόνο** ἢ μὲ τὸ **ἀλλὰ**: *Δὲν ἔκοψε τίποτε, παρὰ δύο κλαδιά (= παρὰ μόνο).* Δὲ σὲ στενοχωρεῖ ἢ φτώχεια **παρὰ** ἢ ἀρρώστεια (=ἀλλὰ ἢ ἀρρώστεια).

* Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο **οὕτως**

42. Ὅμοιωματικά.

α) Τὸ **σά(ν)** μᾶς βοηθεῖ νὰ παρομοιάσουμε ἓνα πρόσωπο ἢ ἓνα πράγμα πρὸς ἄλλο : *Δουλεύει σὰ ραγιάς.*

Ἔχει ὁμως καὶ ποικίλες ἄλλες χρήσεις. **Ὑποθετικό :** *Σὰ σὲ βαστᾶ, ξαναχτύπησε* (= ἂν σὲ βαστᾶ). **Χρονικό :** *Σὰ δώσαμε τὸν ὄρο* (= ὅταν δώσαμε τὸν ὄρο). *Σὰ σὲ κοιτῶ, ραγίζεται ἡ καρδιά μου* (= κάθε φορὰ πὸν σὲ κοιτῶ κ.λ.π.). **Παραβολικό :** *Θὰ σὲ φροντίζη, σὰ νὰ ἴταν μίνα σου* (= ὅπως νὰ ἦταν κ.λ.π.). **Αἰτιολογικό :** *Ὁ Λουκᾶς σὰ μορφωμένος πὸν ἦταν, τοῦ φέοθηκε μὲ εὐγένεια* (= ἐπειδὴ ἦταν κ.λ.π.).

β) Τὸ **ὡς** χρησιμεύει κι' αὐτὸ γιὰ παρομοιώσεις, ὅπως τὸ **σάν.** *Ἔρχομαι ὡς ἀδελφὸς νὰ σοῦ μιλήσω.* Πολλὲς φορές ὁμως ἀποτελεῖ μὲ ἓνα οὐσιαστικὸ ἢ ἐπίθετο **κατηγορούμενο** ἢ **κατηγορηματικὸ προσδιορισμὸ :** *Θεωρεῖται ὡς δίκαιος ἄνθρωπος. Ὁ Ἀνδρέας ὡς μαθητὴς ἔπαιρε πάντα ἄριστα.* Μαζὶ μὲ τὸ **καὶ** παίρνει ἔννοια **ἐπιδοτική** καὶ μὲ τὸ **ποῦ χρονική** ἢ **τοπική :** *ὡς καὶ οἱ ἐχθροὶ μου κλάψανε* (= ἀκόμα καὶ κ.λ.π.). *Τρέξε ὡς πὸν νὰ ἰδρώσης* (= μέχρῃ νὰ κ.λ.π.). *Κατέβασέ το, ὡς πὸν νὰ ἐγγίξη κάτω (τοπιζό).*

43. Εὐχεταικά.

α) Τὸ **ἄμποτε** χρησιμοποιεῖται εἴτε μόνο του εἴτε μπαίνει μπροστὰ σὲ εὐχεταική πρόταση : *Ὁ καιρὸς θὰ εἶναι καλὸς αὔριο. Ἄμποτε. Ἄμποτε νὰ γύριζες μὲ τὸ καλό.*

β) Τὸ **εἶθε** εἶναι βέβαια πιὸ δόκιμο καὶ ἔχει τὴν ἴδια χρῆση μὲ τὸ προηγούμενο.

γ) Καὶ τὸ **μακάρι** ἔχει τὶς ἴδιες χρήσεις. Καμμιά φορὰ ὁμως μαζὶ μὲ τὸ **καὶ** ἐπιτείνει τὴν εὐχή **σὲ ἐνδοτική πρόταση :** *Δὲν τὸ πιστεύω, μακάρι καὶ νὰ τὸ δῶ* (= ἔστω καὶ ἂν τὸ δῶ).

44. Προτρεπτικά.

α) **ἄς*** προτρέπει νὰ γίνη κάτι: "Ἄς ἀνοίξουμε τὴν ἀλόφορα. Σημαίνει ὅμως καὶ **εὐχή, συγκατάθεση, παραχώρηση** καὶ **ἀδιαφορία**: "Ἄς μὴ μὲ κωτηγήση ἡ τύχη μου τουλάχιστο. (= εἶθε νὰ κ.λ.π.) "Ἄς ποῦμε πὼς τὸ βρήκαμε (= δεχόμεστε πὼς τὸ βρήκαμε). "Ἄς κάμη ὅ,τι θέλει, ἐγὼ θὰ τὸ πάρω (= ἔστω κ' ἂν κάμη κ.λ.π.). Δὲ μὲ νοιάζει, ἄς πᾶνε στὸ καλὸ (= ἀδιαφορῶ ἂν).

β) Τὸ **γιά** ὡς προτρεπτικὸ σημαίνει: **ἔλα, σταμάτα, ἔμπρός**: **Γιά** προχώρα, νὰ δῆς (= ἔμπρός προχώρα κ.λ.π.). **Γιά** τ' ἀστεῖα τώρα (= σταματήστε τ' ἀστεῖα τώρα). **Γιά** φέρο καὶ τὸ βλέπεις (= ἔλα γέρο κ.λ.π.)

Συχνὰ ὅμως ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ **νά**, τὸ **ἦ**: **Γιά** δὲς καὶ τοῦτο (= **Νά!** Δὲς καὶ τοῦτο). **Γιά** βρέχει σ' ὄλο τὸ χωριό, **γιά** σ' ὄλο εἶναι λιακάδα (= ἦ βρέχει ἢ εἶναι λιακάδα).

γ) Τὸ **ἔμπρός** προτρέπει μὲ ρῆμα προσταχτικῆς ἐγκλισης: "Ἐμπρός γύνα πίσω. Ἐχει ὅμως καὶ σημασία **συγκριτική** ἢ **ἐπιφωνηματική**: **Τί** εἶναι τὰ πλούτη ἔμπρός σὲ τὴν υἰεία; "Ἐμπρός! Κύριοι.

45. Δειχτικά.

α) Τὸ **δὰ** ἐνισχύει τὴν ἔννοια δειχτικῶν λέξεων: "Ἐκεῖ δὰ. Τοῦτα δὰ. Τόση δὰ. Ἰσοδυναμεῖ ὅμως ταχτικά μὲ τὸ **θέβαια**, ἢ μὲ **προτρεπτικὲς** λέξεις: **Τὸ** βλέπουμε **δὰ** τ' ἀμπέλι σου, πὼς εἶναι φωτωμένο (= **Τὸ** βλέπουμε **βέβαια** κ.λ.π.). Σήκω δὰ νὰ σὲ δοῦμε! Σώπι δὰ τώρα!

β) Τὸ **νά**** μᾶς βοηθεῖ νὰ δείχνουμε πρόσωπα ἢ πράγματα ποὺ εἶναι εἴτε κοντὰ μας εἴτε μακριὰ μας: **Νά!** ἐκεῖ εἶναι. **Νά!** Δὲν τὸ βλέπεις;

ΣΗΜ.—Τὸ ἄλλο **νά***** ἔχει ποικίλες σημασίες καὶ χρήσεις: **Τελικό**: Θέλω νὰ ἀκούω ὁμορφα πράγματα. "Ἀναφορικό: Δὲ βρι-

* Ἀπὸ τὴν ἀρχαία προσταχτικὴ **ἄφες**.

** Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο δειχτικὸ μόριο **ἦν**, **ἦνί**=ἰδού.

*** Αὐτὸ προέρχεται ἀπὸ τὸ **ἶνα**.

σκα υπάλληλο **νά** με θγάζη πέρα (=όποιος νά κ.λ.π.) **Συμπε-
ρασματικό**: **Νά** φάω κάπως, **νά** θάλω λίγη δύναμη (=ώστε νά
κ.λ.π.). **Υποθετικό**: **Νά** σ' είχα τότε, θά θριαμβεύαμε (=άν
σ' είχα κ.λ.π.). **Ευχητικό**: **Νά** μήν ήσουν άρρωστος, νά τραγου-
δούσα (=εΐθε νά μήν ήσουν κ.λ.π.). **Ένδοτικό**: Κατακλυσμό **νά**
κάνη, **έγώ** θά **έρθω** (=έστω κι' άν κ.λ.π.). **Χρονικό**: Χαίρεσαι
νά τὸ βλέπης (=όταν τὸ βλέπης) **Ειδικό**: Δέ γνωρίζω **νά** 'πε
τίποτα (=ότι εΐπε τίποτα) κ.ά

46. Έπιφωνηματικά:

α) Τὸ **έ!** μπαίνει εμπρὸς ἀπὸ ὄνομα ἢ ἀπὸ πρόταση:
"Ε! σεῖς τί θέλετε! **"Ε!** Δὲν κοιτᾶς νὰ ξυπνήσης λίγο. **Έπί-**
σης πηγαίνει ἔπειτα ἀπὸ ὀλόκληρη πρόταση: **Τὸ βλέπεις;**
έ! **"Α**ζωνες τί σὲ κατηγοροῦν; **έ!**

β) Τὸ **μπά!** δηλώνει **έκπληξη**: **Μπᾶ!** τί μοῦ γέρατε
σήμερα; **Ί**σοδυναμεῖ ἐπίσης μὲ τὸ **ὄχι**: **Θά** δώσης; **Μπᾶ!**
"Αλλοτε πάλι **έκφράζει** ζωηρὴ ἀποδοκιμασία: **Μπᾶ, Κώστα**
μον, τί λόγια εἶν' αὐτά.

47. Έρωτηματικά.

α) Τὸ **γιατί** εἰσάγει ἐρώτηση εὐθεία ἢ πλάγια ἢ χρη-
σιμοποιεῖται σάν **αἰτιολογικός** σύνδεσμος: **Γιατί** τὸν χτυ-
πᾶς; **Μέ** ἐρωτᾶς **γιατί** μιλῶ. **Α**νποῦμαι **γιατί** σὲ βοίσκω
ἀδιάθετο.

β) Τὸ **πῶς** **έκφράζει** ἐρώτηση κάπως ἔντονη: **Πῶς**
έφτισες τόσο ἀργά; **Ί**σοδυναμεῖ μὲ τὸ **μὲ ποιόν τρόπο,**
μὲ τὸ **περιεργο** ἢ **ἀδύνατο,** μὲ τὸ **βέβαια** καὶ τὸ **πόσο**:
Πῶς τὸ κατόρθωσες; **Πῶς** δὲν ἔχωρε τὸ χέρι του (=εἶναι
περιεργο κ.λ.π.). **Πῶς** νὰ γράψω χωρὶς χαρτί; (=εἶναι ἀδύ-
νατο νὰ κ.λ.π.). **Τοῦ** τὸ εἶπες; **Πῶς** (=Τοῦ τὸ εἶπες; **Βέβαια**).
Πῶς μὲ ζαλίζει τὸ πλοῖο (=πόσο μὲ κ.λ.π.)

γ) Τὸ **πού** σάν ἐρωτηματικό δηλώνει ἐπίσης **μεγάλον**
πόθο ἀπραγματοποίητο, έκπληξη καὶ **δυνατὴ ἄρνηση**:
Ποῦ νὰ ζοῦσε τότε ὁ πατέρας μου! **Ποῦ** τὸ κατάλαβες; **Ποῦ**
προσθεμία νὰ μάθω γράμματα! (= δὲν ὑπῆρχε καθόλου κ.λ.π.).

48. Βεβαιωτικά.

α) Το **ναι** συναντιέται μόνο του στο λόγο ή μέσα σε πρόταση: *Ἐδιάβασες σήμερα; Ναι.* *Ἄν τοῦ πῆς ναι, θὰ σὰ δώσω.* Συνήθως μετὰ τὸ **ναι** ἀκολουθεῖ τὸ **μὰ** ἢ τὸ **ἀλλὰ** ἢ μπροστὰ του πηγαίνει τὸ **μὰ**: *Ναι, μὰ δὲν τὸν ξέρω.* *Ναι, ἀλλὰ σὲ βλέπω κουρασμένο.* Προσπάθησε νὰ σηζωθῆ* **μὰ ναι**: (= ἀλλὰ δὲ μπόρεσε).

β) Τὸ **μάλιστα** ἐκτὸς ἀπὸ τὴ βεβαιωτικὴ του χρῆση, σημαίνει καὶ **προπαντός, ἀντίθετα**: *Δὲ βλαστημῶνε οἱ Χριστιανοὶ καὶ μάλιστα σήμερα* (= καὶ προπαντός κ.λ.π.). *Δὲν ἔσπασε τὸ ἀνθοδοχεῖο ὁ Κωστάκης, μάλιστα τὸν εἶδα πρωτὶ στο δρόμο νὰ παίζῃ,* (= ἀντίθετα τὸν εἶδα κ.λ.π.).

49. Ἀρνητικά.

α) Τὸ **ὄχι*** δίνει ἀρνητικὴ ἀπάντηση σὲ μιὰ ἐρώτηση: *Τὸ ἔφηρες;* *Ὅχι.* Χρησιμοποιεῖται σὲ ἀντιθέσεις: *Τὸ ἔμαθε ὄχι ὁ Παῦλος, ἀλλὰ ὁ Λευτέρης.* Σὲ ἀρνητικὲς προτάσεις, γιὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ἔννοιά τους: *Ὅχι δὲ διαβάζεις μόνο, μὰ δὲν προσέχεις κιόλας.*

β) Τὸ **δὲ(ν)**** εἶναι κυρίως ἀρνητικὸ μόριο τῶν προτάσεων, πού ἐκφράζουν **κρίση**. Ἔτσι συντάσσεται μὲ **ἀπλή** ἢ **δυνητικὴ ὀριστικὴ** καὶ μὲ **ὑποταχτικὴ μελλοντικὴ**: *Τέτοια πράγματα δὲ γνωρίζω.* *Δὲ θὰ ἔταν ἄσχημο, νὰ παίζαμε χαρτιά.* *Ἴσως ρωτήσῃ κ' αὐτός.* *Δὲ μ' ἐνδιαφέρει, κλάψης δὲν κλάψης.*

γ) Τὸ **μὴ(ν)** εἶναι κυρίως ἀρνητικὸ μόριο τῶν προτάσεων **ἐπιθυμίας** καὶ γι' αὐτὸ συντάσσεται μὲ **ὑποταχτικὴ, προσταχτικὴ** ἢ **εὐχητικὴ**: *Μὴ θυμῶνης.* *Μὴν κοιτᾶτε.* *Εἴθε νὰ μὴν ξαναφύγῃ.* Ἐχει ἐπίσης χρῆση **ἀπαγορευτικὴ, ἐρωτηματικὴ, ἐνδοιαστικὴ** καὶ **τελικὴ**: *Μὴν κολυμπᾶτε*

* Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο **οὐχί**.

** Ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο **οὐδέν**.

μέ γεμάτο στομάχι. **Μήν** ἦρθε ὁ Παναγιώτης; (=μήπως ἦρθε κ.λ.π.). **Φοβοῦμαι μήν** ἔχη φουροτούνα αὔριο (=μήπως ἔχη κ.λ.π.). **Κλείσει τὸ παράθυρο μή** χτυποῦν τὰ τζάμια (=γιὰ νὰ μὴ κ.λ.π.).

ΣΗΜ.— **Συνδυσασμένες ἀρνήσεις.** Στὸ ἀρνητικὸ μόριο **δὲν** (ν) ἀντιστοιχοῦν τὰ σύνθετα **οὔτε** (οὐδέ) καὶ στὸ **(μὴν)** τὰ **μήτε**, (**μηδέ**). Ὁ κανόνας ὅμως δὲν τηρεῖται καὶ ἐπικρατεῖ ἀρκετὴ σύγχυση: **Μήτε** βιβλίον εἶχα, **μήτε** μποροῦσα νὰ διαβάσω (=οὔτε... οὔτε...).

Ὄταν στὸ λόγο προηγῆται ἀπλὸ ἀρνητικὸ μόριο, μπορεῖ ν' ἀκολουθήσῃ ἄλλο σύνθετο: **Δὲν** ἄκουσα τέτοια πράγματα, οὔτε τὰ πιστεύω.

Ὄταν ὅμως προηγῆται **σύνθετο**, κανονικὰ δὲν πρέπει νὰ τεθῆ ἄλλο ἀπλό: **οὔτε** αὐτὰ μ' ἀρέσουν (=καὶ αὐτὰ δὲν μ' ἀρέσουν) **οὔτε** καλὸς καιρὸς εἶναι **οὔτε** μπορῶ νὰ βγῶ σήμερα (=καὶ καλὸς καιρὸς δὲν... καὶ δὲν μπορῶ...).

Καμμιά φορά ὅμως ὑστερα' ἀπὸ **σύνθετο ἀρνητικὸ μόριο** ἀκολουθεῖ **ἀπλό**, ὅποτε **π λ ε ο ν ἄ ζ ε ι** βέβαια: **οὔτε** ψηλὸ **δὲν** εἶναι οὔτε τεχνικὸ (=οὔτε ψηλὸ εἶναι οὔτε τεχνικὸ).

Ἐπειτ' ἀπὸ μιὰν ἀρνητικὴ κύρια πρόταση, ἂν ἀκολουθῆ δευτερεύουσα ἀρνητικὴ πάλι, οἱ δυὸ ἀρνήσεις ἐξουδετερώνονται ἀμοιβαῖα καὶ ἐκφράζεται ἐμφαντικὴ κατάφαση: **Δὲν** ξέρω ἄνθρωπο, ποῦ νὰ μὴν ἐπιθυμῆ ὑγεία (=κάθε ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ κ.λ.π.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

ΤΑ ΕΠΙΦΩΝΗΜΑΤΑ

50. Τα **ἐπιφωνήματα** στὸ λόγο ἔχουν θέση ἐντελῶς ἀνεξάρτητη καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ καθαυτὰ ἐπιφωνήματα χρησιμοποιοῦνται συχνὰ καὶ διάφορες **ἐπιφωνηματικές** ἐκφράσεις.

Ὡς **σχετλιστικά** χρησιμεύουν τὰ: *ἄχ! ὦ! οἰμέ! ὄχ! ἀλίμονο! οὔφ! πάπά!*

Ὡς **θαυμαστικά** τὰ: *Πὼ πὼ! ὦ! ἄ! μπά!*

Ὡς **προτρεπτικά** τὰ: *ἄ! γειά σου! ἄι! ἄντε!*

Ὡς **γελαστικά** τὰ: *χά! χά! χί! χί!*

Ὡς **ἐπιδοκιμαστικά** τὰ: *μπράβο! εἶγε! γειά σου!*

Πολυάριθμες ἐπίσης εἶναι καὶ οἱ ἐπιφωνηματικές ἐκφράσεις: *Θεέ μου! μίνα μου! διάβολε! κ.ἄ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΟΙ ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

51. Ἡ **ἀντί(ς)** δηλώνει **ἀντικατάσταση**: *Ἦθε ο γιός ἀντί(ς) ὁ πατέρας.*

52. Ἡ **ἀπό** κανονικά σημαίνει **ἀπομάκρυνση**: *Ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριὸ του.* Ἐχει ὅμως καὶ ἄλλες ποικίλες σημασίες. **Προέλευση ἢ καταγωγή**: *Μέλι ἀπὸ τὸν Ὑμηττό. Εἶναι ἀπὸ μεγάλο τζάκι.* **Ἀφεταιρία**: *Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Βορέζει ἀπὸ τὸ Σάββατο.*

Περιεχόμενο: *Δάσος ἀπὸ ἔλατα.* **Διανομή**: *Πῆραν ἀπὸ τοῖα βιβλία.* **Αἰτία**: *Γιατρυνήθη ἀπὸ τὴ δίαιτα.* **Ποιητικὸ αἴτιο**: *Χτυπήθη ἀπὸ τὸν κωνηρό.* **Διὰ μέσου**: *Ξέφυγε ἀπὸ μιὰ μυστικὴ πόρτα.* **Ἀναφορά**: *Δὲ νοιώθω ἀπὸ τέτοια.* **Σύγκριση**: *Πιὸ μικρὰ ἀπὸ ἐκεῖνα.* **Ἀφαίρεση**: *Δύο ἀπὸ δέκα μένον ὀχτώ.* **Μέρος ἀπὸ ἓνα ὅλο**: *Ἐλειπαν μερικὸι ἀπὸ τοὺς φίλους μας.* **Ὀργανο**: *Πῆγε ἀπὸ ἄδιθα χέρια.* **Ἐξαιρέση**: *Δὲν κάνει ἄλλη δουλειὰ ἀπὸ αὐτή.* **Υψηλ**: *Εἶναι ἀπὸ ἀσίμη.* **Μεταβολή**: *Ἀπὸ δοῦλος ἔγινε ἀφέντης.* **Κοντὰ**: *Ἀπὸ τὸ σπῖτι σου περονῶ καὶ τραγονδῶ τὶς νύχτες.*

53. Ἡ **γιά (διά)** κανονικά ἐκφράζει **αἰτία ἢ σκοπὸ**: *Γι'αὐτὸ ἔφυγες νωρίς;* (=ἐξαιτίας αὐτοῦ κ.λ.π.), *Ἔφυγα γιὰ τὰ ξένα, μὰ μετάνοιωσα* (=μὲ σκοπὸ νὰ πάω κ.λ.π.). Ἐκφράζει ὅμως καὶ τὰ ἐξῆς: **Αἰτία**: *Μὲ τιμωρεῖς γιὰ ἀταξία ἢ ἀμέλεια;* **Ἀντικατάσταση**: *Νὰ πᾶτε σεῖς γιὰ μᾶς.* **Ἰδιότητα**: *Φαίνεται γιὰ εἰκοσάρης.* **Χρόνο**: *Ἔφυγα γιὰ λίγον καιρό.* **Ἐπί-**

κλήση: *Μή, γιά τ' ὄνομα τῆς Παναγίας.* **'Ομοίωση:** *"Έχει τὴν ἀλυσίδα γιά κομπολόϊ.* **'Εξίσωση:** *Αὐτὸς κάνει γιά δύο.* **'Αναφορά:** *Γιά τὴν ποίηση συζητούσαμε.* **'Αξία:** *Τὸ πήρε γιά πέντε χιλιάριζα.* **Γιά χάρη:** *Δούλεψε καὶ λίγο γιά τὴ μητέρα σου.*

54. Ἡ **ἴσαμε** ἐκφράζει ὅ,τι καὶ τὸ **μέχρι:** *Θὰ μείνω ἴσαμε αὔριο. Χώθηκα ἴσαμε τὸ στραγάλι.*

55. Ἡ **κατὰ** ἔχει ἔννοια **τοπική:** *Ξεκίνησαν κατὰ τὸ βουνό. Τράβηξε κατὰ τὴν πηγὴ.* **Χρονική:** *Κατὰ τὰ τέλη τοῦ καλοκαιριοῦ.* **Τροπική:** *Καὶ ὅλ' αὐτὰ ἔγιναν κατὰ λάθος.* Σημαίνει ἐπίσης **συμφωνία, ἀναφορά, διαφορά** καὶ **προσέγγιση:** *Κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν παλαιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα εἶναι καλὸς. Πρέπει νὰ εἶναι κατὰ δύο χρόνια μικρότερος. Φτάσαμε κατὰ τὰ ξημερόματα.*

56. Ἡ **μέ*** σημαίνει τὸ **μαζί,** δηλαδή συνοδεία ἢ συνύπαρξη: *Ξεκίνησε με τὸ ἄλλο γό του.* Ἐδῶ μένει **μέ** τὰ παιδιὰ του. Ἐκφράζει ὅμως καὶ τὰ ἀκόλουθα: **ὕλη ἢ περιεχόμενο:** *Ἀποθήκη με σιτάρι.* **Τρόπο ἢ χρόνο:** *Τὰ δίνω με τὸ στρέμμα.* *Ἐφυγε με τὸ σούρουπο.* **Μέσο ἢ ὄργανο:** *Τὰ κόβει με τὸ τσεκούρι.* **Αἰτία:** *Πῆρες φόρα με τὴ βροσιά του.* **'Αναφορά:** *Δὲν τὰ ἔχω καλὰ με τὴν τράπουλα (= σχετικὰ με κ.λ.π.).* **'Ανταλλαγὴ ἢ ἀναλογία:** *"Ἀλλάξε τάλληρο με δραχμές.* **Συμφωνία:** *Πληρώνω με ποσοστά.* **'Απέναντι ἢ ἔναντι:** *Πολεμούσαμε με τοὺς Τούρκους.*

57. Ἡ **μετὰ** εἶναι πιὸ σπάνια καὶ σημαίνει **ἔπειτα ἀπὸ** ἢ σπανιότατα **μέ:** *Θὰ ὀρθῶ μετὰ τὸ γαγητό. Σὲ δέχομαι μετὰ χαρῶς μου.*

58. Ἡ **παρὰ** σημαίνει **διαφορά ἢ ἐναντιότητα:** *Εἶναι πέντε παρὰ εἴκοσι.* *"Ἐγινε παρὰ τὴ γνώμη μου.*

59. Ἡ **πρὸς** σημαίνει κανονικὰ **διεύθυνση:** *Κατέβηκε πρὸς τὰ κάτω.* Σημαίνει ἐπίσης **προσέγγιση χρονική:** *Πρὸς τὸ βράδυ χάθηκε.* **'Αναφορά:** *"Ἀσχετο πρὸς τὴν ἐπιθυ-*

* Ἀπὸ τὴ **μετά.**

μία μου. **Σκοπό** : Τράβηξα ὄλο τοῦτο πρὸς ὄφελος σου. **Ἐναντίον** : Πολεμῶ πρὸς ἐχθροὺς καὶ φίλους.

60. Ἡ **σέ*** (σ) ἐκφράζει **διεύθυνση** πρὸς ἓνα πρόσωπο ἢ πράγμα, καθὼς καὶ τὸ **τέρμα** : **Σὲ** σένα προσευχόμεσθε. Φτάνει σὲ κόσμους μακρονόους. Ἐκφράζει ἐπίσης **χρόνο** : **Σὲ** λίγον καιρὸ βλέπεις. **Ἀναφορά** : Εἶναι ἀνώτερος σὲ πολλὰ. **Ἐπάνω ἢ Ἀποκάτω** : Φοροῦσε σιτὸ κεφάλι του καπέλο. Βρίσκει κανεὶς πάντα θαλπωρὴ **σιτὴ** στέγη τοῦ σπιτιοῦ του. **Κοντὰ ἢ γύρω** : Μένει κοντὰ **σιτὴν** πλατεία. Βάνει **σιτὴ** μέση του ζωράρι. **Ἀπέναντι ἢ μεταξὺ** : Μένω φύχραιμος μπρὸς σιτὸ θάνατο. Ἔταν μὲς **σιτούς** χορευτὲς λεβέντης. **Σκοπό ἢ αἰτία ἢ ὄργανο** : Μὲ ζητοῦν σὲ ἀνάγκοιση. Τά ἔχασε σιτὸ χτύπημα τῆς πόρτας. Δεμένα σὲ μίαν ἄλυσο. **Συμφωνία ἢ τρόπο** : Ἐφέλγες σὲ ἄλλον ἤχο. Λὲς νὰ τὸ λέη **σι** ἀλήθεια :

61. Ἡ **χωρίς, δίχως** ἐκφράζει **στέρηση, ἔλλειψη** : Παλεύει **χωρὶς** θάρρους. Πῆγε **δίχως** λεπτὰ

62. Ἡ **ὡς** σημαίνει ἢ τὸ **τέρμα** ἢ τὴν **ἐκταση** σὲ τόπο ἢ σὲ χρόνο : Ἐφτασε **ὡς** τὸ βῆθῶ. Ἐμεινε **ὡς** τὸ προῶ.

63. Οἱ λοιπὲς προθέσεις **διά, ἐκ, ἐν, ἐπί, μέχρι, περί, πρό, οὖν, ὑπέρ, καὶ ὑπό** χρησιμοποιοῦνται σπανιότερα καὶ σὲ λίγες φράσεις.

64. **Ἡ σύνταξη τῶν προθέσεων**. Ὅλες οἱ καθαυτὸ προθέσεις τῆς Νέας Ἑλληνικῆς συντάσσονται **μέ αἰτιατικῆ**, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς περιπτώσεις, πού δέχονται **γενικῆ ἢ ὀνομαστικῆ**.

* Ἀπὸ τῆν **εἰς** (σ').

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'

ΤΟ ΡΗΜΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥ

65. **Ένεργητικά ρήματα.** Δηλώνουν μιὰ ενέργεια τοῦ ὑποκειμένου. Καί ἂν αὐτὴ μεταβιβάζεται σὲ ἓνα ἄλλο πρόσωπο ἢ πράγμα, τὰ λέμε **μεταβατικά**, ἐὰν ὅμως δὲ μεταβίβη σὲ κάτι ἄλλο **ἀμετάβατα**. *Ὁ γεωργὸς σκάφτει τὸ ἀμπέλι. Οἱ μαθητὲς παίζουν στὴν αὐλὴ τοῦ Σχολείου.*

66. **Ἄντικείμενο** λέγεται τὸ συμπλήρωμα τῆς ἔννοιας τῶν μεταβατικῶν: *Χτυπᾷ τὴ θύρα. Κόβει τὸ ψωμί*

67. Τὰ ρήματα ποὺ δέχονται ἓνα ἀντικείμενο τὰ ὀνομάζουμε **μονόπτωτα**, ἐνῶ ἐκεῖνα ποὺ δέχονται δύο, τὰ λέμε **δίπτωτα**. *Ὁ καθηγητὴς διδάσκει τοὺς μαθητὲς τὴ Γραμματικὴ.*

Στὰ δίπτωτα ρήματα τὸ ἀντικείμενο ἐκεῖνο ποὺ πρῶτο συμπληρώνει τὴν ἔννοια τοῦ ρήματος λέγεται **ἄμεσο** καὶ τὸ δεύτερο **ἕμμεσο**.

68. Τὸ ἀντικείμενο πολλὲς φορές **παραλείπεται**, ιδίως ὅταν ἐννοηταὶ εὐκόλα: *Τρώγετε καὶ μὴ μιλάτε. Ἐχτύπησε κανεῖς; (ἐν. τὴν πόρτα). Πρὸβ. καὶ 3.*

Μὲ τὴ συχνὴ παράλειψη τοῦ ἀντικειμένου πολλὰ ρήματα ἔγιναν ἀμετάβατα, ἐνῶ ἦταν μεταβατικά: *Ἄλλαξε τὰ γάντια του: Ἄλλαξε ἡ διεύθυνσί του. Σκορπῶ τὰ χρήματα: Τὰ παιδιά σκορποῦν. Χαμήλωσε τὰ μάτια: Τὸ φῶς θὰ χαμηλώσῃ κ.ἄ.*

Παρατηρείται όμως και **τὸ ἀντίθετο φαινόμενο** πού ὀφείλεται κυρίως σὲ ἐπίδραση τῆς σύνταξης ἄλλων συγγενικῶν ἢ ἀντίθετων μεταταβατικῶν ρημάτων: *Τὸν παίξει στὰ δάχτυλα. Δούλεψες τὸν πηλό; Μὲ γέρασες μωρέ, ἀνάθεμά σε. Τοὺς πονεῖ ἢ ψυχὴ μου κ.ἄ.*

ΜΟΝΟΠΤΩΤΑ ΡΗΜΑΤΑ.

α) μὲ αἰτιατική.

69. Ὅλα περίπου τὰ ἐνεργητικὰ μεταβατικὰ ρήματα δέχονται ἀντικείμενο σὲ πτώση αἰτιατική καὶ αὐτὸ εἶναι ἢ ἐξωτερικὸ ἀντικείμενο, πρόσωπο δηλαδή ἢ πράγμα, πού τὸ συναντᾷ ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὸ διαθέτει ἔτσι ἢ ἄλλιῶς: *Ὁ Ξυλοκόπος κόβει τὸ δέντρο. Ὁ μύλος ἀλέθει τὸ σιτάρι* ἢ ἐσωτερικὸ ἀντικείμενο (τοῦ ἀποτελέσματος), πού προκύπτει ἀπὸ κάποια ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου: *Ἐγραψε ἐπιστολὴ. Ἄνοιξε βαθὴ πηγάδι* ἢ σύστοιχο ἀντικείμενο, πού εἶναι τὸ ἴδιο περιεχόμενο τῆς ὑποκειμενικῆς ἐνέργειας: *Ἐβρεξε ραγδαία βροχὴ. Ἐζήσσε ζωὴ ἀσκητική.*

Πολλὲς φορές τὸ σύστοιχο ἀντικείμενο ἐκφέρεται μὲ κάποιο προσδιορισμὸ, συνήθως ἐπιθετικό: *Τραγουδᾷ ὁμορφὸ τραγούδι.*

Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση ὄχι σπάνια παραλείπεται τὸ ἀντικείμενο καὶ μένει ὁ προσδιορισμὸς του, πού μετατρέπεται συνήθως σὲ **τροπικὸ ἐπίρρημα**: *Χτυπᾷ δυνατὰ (=δυνατὸ χτύπημα). Παίξει ἀρμονικὰ (=ἀρμονικὸ τραγούδι) κ.ἄ.*

β) μὲ γενική.

70. Μονόπτωτα ρήματα πού συντάσσονται μὲ γενική εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. Ρήματα πού σημαίνουν **ἐνέργεια ἢ διάδεση φιλική ἐχθρική**: *Τοῦ ἀντιστάθηνες. Σοῦ φταίω σὲ τίποτα; Τῆς ἀντιμίλησα κ.ἄ.*

2) Ρήματα πού σημαίνουν **στέρψη** ἢ **ἀπαίτηση** :
Σοῦ ἔλλειψε ὁ πατέρας σου. Τοῦ ἀπαίτησες πολλὰ.

3) Ρήματα πού σημαίνουν **ὀμιλία** : *Τῆς μίλησα ἄσχημα. Τίνος εἶπες αὐτά; Τῆς μῆνυσα νά ῥοθῆ.*

4) Ρήματα πού σημαίνουν **ἐμφάνιση** ἢ **τύχη** : *Τοῦ παρουσιάστηκε ξαφνικά. Ποιανοῦ ἔτυχαν αὐτά;*

5) Τὰ ρήματα **ταιριάζω**, **μοιάζω** καὶ **ἄλλα συνώνυμα** : *Δὲ σοῦ ταίριαζε ποτέ. Μοιάζει τῆς μάνας του.*

6) Ρήματα πού σημαίνουν **περίσσευμα** : *Περίσσεψαν τοῦ Γιώργη καὶ τὰ στείλε;*

7) Ρήματα πού σημαίνουν **ἐπάρκεια** : *Τῆς ἀρκοῦν. Τοῦ ἔφτασαν κ.ἄ.*

Δίπτωτα ρήματα.

α) Μὲ δυὸ αἰτιατικές.

71. Δίπτωτα ρήματα πού συντάσσονται μὲ δυὸ αἰτιατικές εἶναι τὰ ἑξῆς :

1) Τὰ ρήματα πού σημαίνουν **διδάσκω** ἢ **ἔρωτῶ** :
Ἐρώτησα τὸν Πέτρο τὴν ὥρα. Ἐγὼ τοὺς ἔμαθα γράμματα.

2) Τὰ ρήματα πού σημαίνουν **φορτώνω** ἢ **γεμίζω** :
Ἐφόρτωσα τὸ μουλάρι ξύλα. Θὰ γεμίσω τὸ τραπέζι βιβλία.

3) Τὰ ρήματα πού σημαίνουν **ντύνω** : *Σὲ ἔντυσαν τὰ ροῦχα σου.*

4) Τὰ ρήματα πού σημαίνουν **φιλοδωρῶ**, **ποτίζω**, **γευματίζω**, ἢ **ταΐζω** : *Μὲ γεμάτισαν ἀγά. Τὸν φίλεψα μῆλα κ.ἄ.*

Πολλὰ βέβαια ρήματα δέχονται δύο ἀντικείμενα σὲ πτώση αἰτιατική, πού ἢ μιά νά εἶναι προσδιορισμὸς τῆς ἄλλης.

Τέτοια εἶναι τὰ : *Θεωρῶ, ὀνομάζω, διατηρῶ, κάνω, ξέρω, βρῖσκω, νομίζω, ἐκτελῶ, παρασταίνω, καὶ πολλὰ πορόμοια* : *Σὲ θεωροῦσα πάντα φίλο. Τὸν παράσταине ἅγιο. Τοὺς νομίζουν φιλάργυρους. Τῆ βρῆκα ἐτοιμη. Τὸν ἔκαμαν γιαιτοδ κ.ἄ.*

6) ΜΕ ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙΤΙΑΤΙΚΗ.

72. Δίπτωτα ρήματα που συντάσσονται με γενική και αιτιατική είναι :

1) "Όσα σημαίνουν **ζητώ** ή **παίρνω κάτι** : *Τοῦ ζήτησαν βοήθεια. Τίνος ἐπῆραν τὸ βιβλίο;*

2) "Όσα σημαίνουν **μιλώ** ή **δείχνω κάτι** : *Τῆς μίλησε τὴν ἀλήθεια. Ποιανοῦ εἶπες ψέματα; Ἔδειξες τοῦ Νίκου τὸ πιάνο;*

3) "Όσα σημαίνουν **δίνω** ή **χαρίζω κάτι** : *Ἔδωσαν τοῦ Πέτρου ποδήλατο. Τοῦ πρόσφεραν γλυκό. Χάρισα τοῦ ἀδελφοῦ μου τὸ τετράδιο.*

4) Τὰ ρήματα **γράφω, θυμίζω, κάνω, κρύβω και τὰ συνώνυμά τους** : *Τῆς θύμισες τὸ σπῆτι. Τοῦ ἔκαμες σημάδι. Ἐκρύψαμε τοῦ Παύλου τὴν εἴδηση κ.ἄ.*

5) Πολλὰ ἄλλα ρήματα, ὅταν ἐπιβάλλεται νὰ δηλωθῆ πὼς ἡ ὑποκειμενικὴ ἐνέργεια μεταβαίνει **σὲ κάτι πού εἶναι τμήμα ἐνὸς συνόλου**. *Θὰ τῆς λύσουν τὰ χέρια. Τοῦ τράβηξαν τὰ μαλλιά. Τῆς ζήλεψε τὰ μάτια κ.ἄ.*

73. **Μέσα ρήματα**. Δηλώνουν πὼς μιὰ ἐνέργεια, πού προέρχεται ἀπὸ ἓνα ὑποκείμενο, βρίσκεται σὲ κάποια ιδιαίτερη σχέση μαζί του καὶ πολλές φορές αὐτὴ ἡ ἐνέργεια ἐπιστρέφει στὸ ἴδιο τὸ ὑποκείμενο. Τὰ μέσα ρήματα τὰ χωρίζουμε σὲ τρεῖς κατηγορίες :

1) μέσα **ἀντανεκλαστικά**, πού σημαίνουν πὼς ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου ξαναγυρίζει σ' αὐτὸ ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ὁπότε χωρίζονται στὰ **αὐτοπαθῆ** καὶ στὰ **πλάγια**. *Λούξομαι (= αὐτ.) Κοινοῦμαι (=πλάγ.).*

Τὰ μέσα πλάγια ἀκόμα τὰ διακρίνουμε σὲ **διάμεσα** καὶ σὲ **περιποιοτικά**. *Γράφομαι στὸ Γυμνάσιο (= πηγαίνω στὸ Γυμνασιόρχη καὶ μὲ γράφει). Ἐφοδιάζομαι ρούχα (= ἐφοδιάζω τὸν ἐαυτό μου μὲ ρούχα).*

2) μέσα **ἀλληλοπαθῆ**, πού σημαίνουν ἀλληλοπάθεια, δηλαδή μιὰ κοινὴ ἐνέργεια δύο ἢ περισσότερων προσώπων

πού μεταβιβάζεται από τὸ ἓνα στὸ ἄλλο. Ἀπὸ τὴν ἔννοια τους αὐτὴ καταλαβαίνει κανεὶς πὼς πάντοτε παίρνονται στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ: *Αὐτοὶ ἀγαπιοῦνται. Οἱ μαθητὲς χαιρετίζονται κ.ἄ.*

Ἡ ἀλληλοπάθεια ἐπίσης ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀλληλοπαθῆ ἀντωνυμία **ὁ ἓνας τὸν ἄλλο** ἢ μὲ τὴ δημιουργία ρημάτων, πού νὰ ἔχουν πρῶτο συνθετικὸ τὴν ἀρχαία ἀλληλοπαθῆ ἀντωνυμία **ἀλλήλους**. *Ἀλληλοχτυπιοῦνται. Ἀλληλοεξαορτῶνται κ.ἄ.*

3) μέσα **δυναμικά** πού σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο κάνει μιὰ ἐνέργεια, καταβάλλοντας ὅλες τὶς δυνάμεις του. *Βάλθηκε νὰ πλουτίσῃ. Πνίγηκε στὴ δουλεία κ.ἄ.*

74. **Παθητικά ρήματα**. Σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο παθαίνει, δηλαδὴ δέχεται μιὰ ἐνέργεια ἀπὸ ἄλλο. *Χτυπήθηκες ἀπὸ βόλι. Κόπηκε ἡ μουριὰ ἀπὸ τὸν Πέτρο. Ὁ Λεωνίδας προδόθηκε ἀπὸ τὸν Ἐφιάλτη.*

Σὰν παθητικὰ ρήματα παίρνονται συχνὰ περιφράσεις, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ ρήματα **ἔχω, βρίσκω, λαβαίνω** μαζί μὲ τὸ σύστοιχο ἀντικείμενο τους. *Βρίσκω σωτηρία (= σώζομαι). Λαβαίνω γιατρειὰ (= γιατρεύομαι) κ.ἄ.*

Γιὰ νὰ μετατρέψουμε μιὰ ἐνεργητικὴ σύνταξη σὲ παθητικὴ, βάζουμε τὸ **ἀντικείμενο** τοῦ ἐνεργητικοῦ ρήματος ὑποκείμενο στὸ παθητικὸ καὶ τὸ **ὑποκείμενό του** τὸ κάνομε **ποιητικὸ αἷτιο**, δηλαδὴ ἐμπρόθετο προσδιορισμὸ. *Ὁ ποιητὴς ἔγραψε τοὺς στίχους: Οἱ στίχοι γράφτηκαν ἀπὸ τὸν ποιητὴ.*

Τὸ ποιητικὸ αἷτιο συχνὰ **παραλείπεται**, διότι ἢ εἶναι εὐκολονόητο ἢ εἶναι γενικό. *Ἡ πόλη πάρεθηκε (= ἀπὸ τοὺς Τούρκους). Ἐκεῖνο τὸ ὕψωμα λέγεται γήλοφος (= ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους).*

75. **Οὐδέτερα ρήματα**. Σημαίνουν πὼς τὸ ὑποκείμενο οὔτε ἐνεργεῖ οὔτε πάσχει, ἀλλὰ βρίσκεται σὲ μιὰ οὐδέτερη κατάσταση. *Υγαινω. Εὐτυχῶ. Ζῶ κ.ἄ.*

76. **Ἀπρόσωπα ρήματα.** Λέγονται ἔτσι ἐκεῖνα τὰ ρήματα, ποῦ δὲν ἔχουν ὑποκείμενο πρόσωπο. Αὐτὰ κανονικὰ χρησιμοποιοῦνται πάντα στὸ τρίτο πρόσωπο: *Πρέπει, συμβαίνει, μπορεῖ, βολεῖ, διαδίδεται, λέγεται, εἶναι, ἔχει, κάνει, περνᾷ κ.ἄ.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ'

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

77. Τα ρήματα τῆς Νέας Ἑλληνικῆς ἔχουν ὀχτῶ χρόνους. Ἀπὸ αὐτοὺς ὁ **ἐνεστώτας** τοποθετεῖ τὴν ἔννοια τοῦ ρήματος στὸ παρόν, ὁ **μέλλοντας ἀπλὸς καὶ στιγμιαίος**, καθὼς καὶ ὁ **τετελεσμένος μέλλοντας** στὸ μέλλον καὶ οἱ ὑπόλοιποι **παρατατικός, ἀόριστος, παρακείμενος** καὶ **ὑπερσυντέλικος** στὸ παρελθόν.

Κάθε ρῆμα ἔχει δυὸ βασικὰ θέματα. Τὸ ἓνα τοῦ ἐνεστώτα καὶ τὸ ἄλλο τοῦ ἀορίστου.

Τὸ ἐνεστωτικὸ θέμα ἐμφανίζει ἐκεῖνο, ποὺ δηλώνει τὸ ρῆμα ἐξελισσόμενο, ἐνῶ τὸ ἀοριστικὸ θέμα τὸ ἐμφανίζει συνεπτυγμένο.

Οἱ συντελικοὶ χρόνοι, δηλαδή ὁ Παρακείμενος, Ὑπερσυντέλικος καὶ Τετελεσμένος Μέλλοντας ἐμφανίζουν ἐκεῖνο, ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα **τελειωμένο**.

Τὸν ἐνεστώτα καὶ τὸν παρακείμενο τοὺς ὀνομάζουμε **συνήθως** χρόνους **παροντικούς**.

Τὸν παρατατικὸ, ἀόριστο καὶ ὑπερσυντέλικο **πρασμένους** ἢ **ἱστορικούς**.

Τέλος τὸν ἀπλὸ μέλλοντα (ἐξακολουθητικὸ καὶ στιγμιαῖο) καὶ τὸν τετελεσμένο τοὺς λέμε **μελλοντικούς**.

Οἱ διάφορες σημασίες κάθε χρόνου στὴν Ὀριστικὴ εἶναι οἱ ἀκόλουθες :

I. Ένεστώτας

78. Βασικά ὁ ἔνεστώτας σημαίνει πῶς μιὰ πράξη **γίνεται τώρα**.

1) **εἶτε με ἀδιάκοπη συνέχεια**. (*Καθαντὸ ἔνεστώτας*),

2) **εἶτε με ἐπανάληψη**. (*Ἐπαναληπτικός*).

Ἡ ἰδιαίτερη ὁμως ρηματική ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς φράσης προσδίδουν στὸν ἔνεστώτα τὶς ἑξῆς σημασίες.

79. **Γνωμικός**. Μὲ τὸ γνωμικὸ ἔνεστώτα φανερώνουμε πῶς κάτι συμβαίνει πάντα καὶ ἔχει κῦρος ἀδιαφιλονίκητο. Γι' αὐτὸ συνηθίζεται στὰ γνωμικὰ κυρίως. *Ἡ πίστη θριαμβεύει. Ἡ ὁμόνοια τὰ πάντα κατορθώνει*.

80. **Ἄχρονος**. Ὁ ἔνεστώτας αὐτὸς δὲν ἐκφράζει σχεδὸν καθόλου χρονικὴ βαθμίδα. Συνηθίζεται σὲ ἀπλῆς ἱστορικές ἀναγραφές. *Ἡ Εὐὰ δίνει τὸ μῆλο στὸν Ἀδάμ (κάτω ἀπὸ ζωγραφικὸ πίνακα)*.

81. **Ἐναρκτικός**. Σημαίνει πῶς κάτι τώρα ἀρχίζει νὰ γίνεται. *Βραδιάζει (= ἀρχίζει νὰ γίνεται βράδυ)*. **Καλοκαιριάζει**.

82. **Βουλευτικός**. Δηλώνει πῶς κάτι θέλει νὰ κάμη τὸ ὑποκείμενο ἢ εἶναι πρόθυμο νὰ τὸ ἀναλάβῃ: *Βγήκαμε γιὰ περίπατο, μᾶς ἀκολουθεῖς; (=θέλεις νὰ μᾶς ἀκολουθήσης;)*. *Εἶναι φτηνό, τὸ παίρνεις; (=θέλεις νὰ τὸ πάρῃς;)*. *Ἀρχίστε λοιπὸν καὶ σᾶς ὑποστηρίζω (= εἶμαι πρόθυμος νὰ ἀναλάβω τὴν ὑποστήριξή σας)*.

83. **Ἀποπειρατικός**. Μὲ τὸν ἔνεστώτα αὐτὸ φανερώνουμε πῶς κάποια προσπάθεια κάνει τὸ ὑποκείμενο. *Νὰ προσέχῃς αὐτόν, ποὺ σὲ κλέβει (= ποὺ προσπαθεῖ νὰ σὲ κλέψῃ)*.

84. **Ἱστορικός**. Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ἀορίστου συνήθως σὲ ἑξιστορήσεις περασμένων συμβάντων, ἢ ὅταν διαπιστώνουμε κάτι, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ παρελθόν. *Μπαίνω στὸ σπῖτι καὶ τί βλέπω; ὅλα σπασμένα. (= καὶ τί εἶδα)*. Τέτοιους ἔνεστώτες τοὺς λένε καὶ **δραματικούς**. *Τὸν ξέρω ἀπὸ μωρὸ (= τὸν γνώρισα ἀπὸ μωρὸ)*.

85. **Γραφικός.** Χρησιμοποιείται αντί παρατατικού και παρουσιάζει γεγονός του παρελθόντος ζωηρά και παραστατικά. *Τὸ βλέπω νὰ ὀρμᾷ κατὰ πάνω μου καὶ τὰ ῥασα.* (= τὸ ἔβλεπα νὰ ὀρμᾷ κ.λ.π.).

86. **Μελλοντικός.** Χρησιμοποιείται ἀντὶ μέλλοντος, γιὰ νὰ φανῆ πὼς θὰ γίνῃ κάτι ὅπωςδήποτε. *Ἡ ἐσὸν τελειώσεις ἢ ἐγὼ* (= ἢ ἐσὸν θὰ τελειώσης κ.λ.π.).

87. **Δυνητικός.** Ἐκφράζει ὅτι τὸ ὑποκείμενο δύναται νὰ κάμῃ κάτι. *Τώρα; πὼς φεύγουμε;* (= πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ φύγουμε;). *Ἐμεῖς; Σὲ δύο χρόνια ξοφλοῦμε τὰ χρῆμας μας* (= ἔχουμε τὴ δυνατότητα νὰ ξοφλήσουμε τὰ χρῆμας μας).

II. Παρατατικός

88. Μὲ τὸν παρατατικὸ δηλώνουμε ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ἐκφράζει τὸ ρῆμα **γινόταν** στοῦ παρελθόν.

1) εἶτε **ἐξακολουθητικά:** *Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ζοῦσε ὁ φίλος του.*

2) εἶτε **ἐπαναληπτικά:** *Ἐψαλλα τότε κάθε Σαββατόβραδο στὸν ἐσπερινὸ* (= κάθε φορὰ ποῦ πῆγαινα κ.λ.π.).

Ὅμως ὁ παρατατικός, ὅπως καὶ ὁ ἐνεστώτας παίρνει ποικίλες σημασίες.

89. **Ἐναρκτικός.** Σημαίνει πὼς μιὰ πράξη ἄρχισε νὰ γίνεται στοῦ παρελθόν. *Ρόδιζε ἡ αὐγὴ, ὅταν ἀνεβήκαμε* (= ἄρχιζε νὰ ροδιζῇ κ.λ.π.) βλ. καὶ 81.

91. **Βουλευτικός.** Σημαίνει πὼς τὸ ὑποκείμενο ἤθελε ἢ δὲν ἤθελε νὰ κάμῃ κάτι. *Δὲ σὲ ξυπνοῦσα, γιατί σὲ λυπήθηκα* (= δὲν ἤθελα νὰ κ.λ.π.) βλ. καὶ 82.

91. **Ἀποπειρατικός.** Μὲ τὸν ἀποπειρατικὸ παρατατικὸ δηλώνουμε πὼς τὸ ὑποκείμενο κατέβαλλε κάποια προσπάθεια στοῦ παρελθόν. *Ἄνοιγαν πηγάδι, μὰ δὲν τὰ κατάφεραν* (= προσπάθησαν ν' ἀνοίξουν κ.λ.π.).

92. **Δυνητικός.** Σημαίνει πὼς τὸ ὑποκείμενο εἶχε τὴ δυνατότητα τὰ κάμῃ κάτι στοῦ παρελθόν. *Μοῦ χάρισε ἓνα παλιὸ ρολοῖ, ποῦ δὲ φτειαχνόταν* (= ποῦ δὲ μπορούσε νὰ κ.λ.π.).

93. **Ἐνεστωτικός.** Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ ἐνεστώτα, ἰδίως ὅταν τὸ ὑποκείμενο συσχετίζει μιὰ πράξη μὲ μιὰ ἄλλη παρελθοντική. *Τί ζητοῦσες παιδάκι μου κι ἤρθες σὲ ξένο τόπο, (= τί ζητᾶς παιδάκι μου καὶ ἤρθες κ.λ.π.).*

94. Ὁ παρατατικός σημαίνει ἐπίσης κάτι, πού εἶχε τὴν **προέλευσή του** ἀπὸ τὰ περασμένα ἢ κάτι, πού ἦταν **ἐνδεχόμενο** νὰ γίνη στὸ παρελθόν. *Τότε πῆρες δέμα ἀπ' τὸ θεῖο σου. Τί σοῦ ἔστειρνε; (τί σοῦ εἶχε στείλει;) Τρελλαινόταν ἀπ' τοὺς πόνοους, ἂν τὸν ἔγγιζαν (= ἦταν ἐνδεχόμενο νὰ κ.λ.π.).*

III. Ἀπλὸς μέλλοντας.

95. Ὁ ἀπλὸς μέλλοντας φανερώνει πῶς, ἐκεῖνο πού σημαίνει τὸ ρῆμα, θὰ **γίνεται** στὸ μέλλον.

1) **ἐξακολουθητικά** (*Ἐξακολουθητικὸς μέλλοντας*) εἶτε α) μὲ ἀδιάκοπη συνέχεια. *Ὅλο τὸ πρωτὶ θὰ φουσαῖ βοριάς.* εἶτε β) μὲ ἐπανάληψη. *Ἀπὸ τὸν ἄλλο μῆνα θὰ γενματίζω σὺς δύο.*

2) **συνοπτικά** (*συγμιαῖος μέλλοντας*) εἶτε α) στιγμιαῖα. *Θὰ κόψω ἀμέσως τὸ μῆλο,* εἶτε β) μὲ διάρκεια. *Θὰ συζητήσω μὲ πολλοὺς αὔριο.*

ΣΗΜ.— Ἀρκετὲς φορές ὁ ἀπλὸς μέλλοντας φανερώνει πῶς κάτι **γίνεται συνήθως**: *Ἐσὺ δὲν προσέχεις, ἢ θὰ κοιτᾶς ἔξω ἢ θὰ ξεφυλλίζεις τὸ βιβλίο (= συνήθως ἢ κοιτᾶς ἢ ξεφυλλίζεις κ.λ.π.).*

IV. Ἀόριστος

96. Ἐνῶ ὁ παρατατικός δηλώνει πῶς μιὰ πράξη γινόταν στὸ παρελθόν, ὁ ἀόριστος φανερώνει πῶς ἡ πράξη αὐτὴ **ἔγινε**. *Ὁ γεωργὸς ὄργωσε τὸ χωράφι. Ὁ Πέτρος διάβασε τὸ βιβλίο. Οἱ μαθηταὶ τελείωσαν τὸ σχέδιο.*

Παίρνει ὅμως καὶ ἄλλες σημασίες, ἀνάλογα ἰδίως μὲ τὸ περιεχόμενο τῶν συμφραζομένων.

97. **Ἐπαναληπτικός.** Φανερώνει κάτι, πού εἶχε συχνὰ ἐπαναληφτῆ. *Αὐτὸς σκότωσε πολλοὺς στὴν Κατοχή.* Πιὸ συχνὸς εἶναι ὁ **στιγμιαῖος**. Δηλώνει κάτι, πού ἔγινε μιὰ φορά καὶ

σὲ μιὰ στιγμή. *Ἐκεῖνος ἔσπασε τὸ ποτήρι.* Σπάνιος εἶναι ὁ **Ἐναρκτικός**. Ὁ ἐναρκτικός ἀόριστος σημαίνει τὴν ἔναρξη μιᾶς πράξης, ποῦ τὰ ἐπακόλουθά της συνεχίζουσι νὰ ὑπάρχουσι. *Ἐξαιτίας τῆς ζέσης ἰδρώσε* (= τὸν ἐπίασε ἰδρώτας καὶ εἶναι ἰδρωμένος).

98. **Ἱστορικός**. Χρησιμοποιεῖται ὅταν ἐξιστοροῦμε γεγονότα τοῦ παρελθόντος. *Ἐλυσε τὸ ζωνάρι του καὶ ἔδεσε τὴν πληγὴν του.*

99. **Γνωμικός**. Ὁ γνωμικός ἀόριστος μπαίνει ἀντὶ ἐνεστώτα συνήθως σὲ γνωμικά καὶ παροιμίες. *Ἐβρεξ' ὁ Μάρτης;* *Πλούσιο διάφορο* (= βρέχει ὁ Μάρτης; γλπ)

100. **Μελλοντικός**. Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ μέλλοντα γιὰ νὰ φανερώσῃ πῶς κάτι θὰ γίνῃ ὅπωςδῆποτε. *Πήγαινε καὶ ἔφτασε* (= πήγαινε καὶ θὰ φτάσῃ)

ΣΗΜ. Πολλὲς φορές ὁ ἀόριστος φανερώνει ἐπίσης, πῶς τὸ ὑποκείμενο μπῆκε σὲ μιὰ νέα ψυχικὴ κατάστασις ἢ ἐπιβεβαιώνει πῶς ἡ ἐπίδρασις μιᾶς περασμένης πράξης συνεχίζεται καὶ τώρα: Δυστύχησα, λυπήθηκα κ.ἀ. Τὰ γιάτρεψε ὁ καιρὸς (=τὰ γιάτρεψε καὶ εἶναι γιατρεμένα).

Υ. Παρακειμενος.

101. Ὁ χρόνος αὐτὸς φανερώνει πῶς ἐκεῖνο ποῦ σημαίνει τὸ ρῆμα **ἔγινε στὰ περασμένα καὶ ἔχει τελειώσει τώρα**, ποῦ μιλοῦμε. *Ἐχω φυτέψει τὴν ἀμυγδαλιά.* *Ἐχει χιτιστῆ τὸ σπίτι.* *Ἐχουν γεμίσει τὰ ποτήρια.*

Παρακειμενικὸς τύπος διακρίνουσι δύο :

α) Τὸν πρῶτο, ποῦ σχηματίζεται μὲ τὸν ἀπαρεμφατικὸν τύπον τοῦ ἀορίστου, χρησιμοποιοῦμε **γιὰ νὰ τονίσουμε κυρίως τὴν πράξιν, ποῦ ἔχει γίνῃ**, ἂν καὶ ὄχι σπάνια ἐκφράζῃ πολὺ ἀσθενικὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ τετελεσμένου καὶ ἔτσι καταντᾷ **ἀόριστος**. *Ἐχω ἀγοράσει τὸ βιβλίον.* *Ἐχει παιδεύτῃ ὁ ἄνθρωπος.* *Ἐγὼ πολλοὺς ἐγνώρισα, μὰ δὲ τοὺς ἔχω κάμει φίλους* (=δὲν τοὺς ἔκανα φίλους).

β) Τὸ δεύτερο, ποῦ σχηματίζεται μὲ τὴ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ τονίσουμε **τὸ ἀποτέλεσμα, ποῦ ἔχει ἡ πράξις**. Ὁ ἴδιος αὐτὸς τύπος σπανίως μπαίνει στὴ θέση μέλλοντα: *Ἔσχισε τὸ γιλέκο του καὶ εἶναι μπαλωμένο. Ἄν δὲ μοῦ δώσης τώρα τὰ λεφτά, σ' ἔχω προδομένο (= θὰ σὲ προδώσω).*

VI. Ὑπερσυντέλικος.

102. Ὁ ὑπερσυντέλικος φανερώνει πῶς ἐκεῖνο ποῦ σημαίνει τὸ ρῆμα **εἶχε τελειώσει στὸ παρελθὸν πρὶν γίνῃ κάτι ἄλλο**. *Ὅταν μὲ φώναζες, ἐγὼ εἶχα χαθῆ ἀπὸ μπροστά σου. Πρὶν ἀρχίσης τὸν ἀγῶνα, αὐτοὶ εἶχαν φτιάσει κ.ἄ.*

VII. Τετελεσμένος Μέλλοντας.

103. Δηλώνει πῶς ἐκεῖνο ποῦ σημαίνει τὸ ρῆμα **θὰ εἶναι συντελεσμένο (τελειωμένο) στὸ μέλλον, ἐπειτ' ἀπὸ ὀρισμένο χρόνο**: *Τότε θὰ ἔχω νικῆση τοὺς ἐχθρούς. Ὅταν ἔρθῃς, θὰ ἔχουν διαβάσει. Θὰ ἔχη κοπῆ τὸ δέντρο, πρὶν φτίσης.*

Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις.

104. καὶ στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις, ποῦ θὰ ἐξετάσουμε πιὸ κάτω, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καθατὸ ὀριστικὴ οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος παρουσιάζουν ἐκεῖνο ποῦ φανερώνει τὸ ρῆμα, ἀνάλογα εἴτε ἐξελισσόμενον εἴτε συνεπτυγμένο εἴτε συντελεσμένο: *Γράφω - νὰ γράφῃς - γράφει. Ἐφυγα - νὰ φύγῃς - φύγε. Ἐχω γράφει - νὰ ἔχω γράφει κ.λ.π.*

Ὡς πρὸς τὴ χρονικὴ βαθμίδα ὅμως, στὴν ὁποῖαν ἀναφέρεται ἐκεῖνο, ποῦ σημαίνει τὸ ρῆμα, παρατηρεῖται τὸ ἐξῆς στὶς **κύριες** προτάσεις:

α) Ὅλοι γενικὰ οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος στὴν ὑποταχτικὴ καὶ προσταχτικὴ ἔχουν σημασίαν **μελλοντικὴ**: *Ἄς δικάσῃ ὁ θεός. Το ἀπόγευμα νὰ τὸ ἔχῃς τελειωμένο. Σταμάτα, ἐδῶ λίγα λεπτά.*

β) Στή δυνητική και εύχεταική όριστική, καθώς και στήν όριστική, πού μπαίνει άντι προσταχτικής, πολλές φορές ό παρατατικός άναφέρεται και **στό μέλλον**: *Νά μοῦ τά ἴστερε και θά σοῦ ἴδινα τά μισά (= και θά σοῦ δώσω τά μισά). Ἔς καιόρθωνε νά τά βολέψη τουλάχιστο (= εἴθε νά κατορθώση νά κ.λ.π.). Ἐδῶ εἶσαι Γιῶργο; Νά ἄβαζες και σὺ κάνα χεράκι (= βοήθησε και σὺ λίγο).*

Στίς δευτερεύουσες προτάσεις ό χρόνος τοῦ ρήματος τῆς κυρίας και τό νόημα τῶν συμφραζομένων κανονίζουν τή χρονική βαθμίδα τῶν ρημάτων στήν **ύποταχτική, προσταχτική** και στίς **μετοχές**: *Διαβάζω, για νά μαθαίνω (παρόν). Ἐδιάβασα, για νά μάθω (παρελθόν). Θα διαβάσω, για νά μάθω (μέλλον)* κ.ἄ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ'

ΟΙ ΕΓΚΛΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

105. Ἡ Νέα Ἑλληνικὴ χρησιμοποιεῖ βασικὰ τρεῖς ρηματικὲς ἐγκλίσεις. **Ὀριστική, ὑποταχτική** καὶ **προσταχτική**.

Καὶ οἱ ἐγκλίσεις εἶναι τύποι τοῦ ρήματος, ποῦ φανεροῦν τὴν ψυχικὴ διάθεσιν τοῦ ὁμιλητῆ, σχετικὰ μ' ἐκεῖνο, ποῦ ἐκφράζει ἡ ρηματικὴ ἔννοια.

Ἔτσι μὲ τὶς ἐγκλίσεις ἐκφράζεται ἡ **πραγματικότητα ἢ ἡ δυνατότητα ἢ τὸ ἐπιθυμητό** ἐκείνου, ποῦ σημαίνει τὸ ρῆμα: *Οἱ μαθητὲς διαβάζουν (πραγμ.). Θὰ χτυποῦσες, ἂν ἔτρεχες πιὸ γρήγορα* (=ἦταν δυνατό νὰ χτυποῦσες, ἂν ἔτρεχες πιὸ γρήγορα. Δυνατ.). *Μὴ φεύγης ἀκόμα (ἐπιθυμ.).*

Εἶναι φυσικὸ πὼς ἡ σημασία καὶ ἡ χρῆσις τῶν ἐγκλίσεων εἶναι διαφορετικὴ στὶς κύριες καὶ διαφορετικὴ στὶς δευτερεύουσες προτάσεις.

Ἡ σημασία καὶ χρῆσις τῶν ρηματικῶν ἐγκλίσεων τῆς Νέας Ἑλληνικῆς στὶς **κύριες** προτάσεις εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

I. Ὀριστική.

106. Κύριος ρόλος τῆς ὀριστικῆς ὄλων τῶν χρόνων εἶναι νὰ ἐκφράζη τὸ **πραγματικό**. *Ἡ γῆ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν Ἥλιο. Ὁ ἀέρας φυσοῦσε. Τὰ πράγματα θὰ ταχτοποιηθοῦν. Ἡ Εἰρήνη ἔχει στερεωθῆ στὸν κόσμον κ.ἄ.*

Ἡ ὀριστικὴ εἶναι ἐγκλιση τῶν προτάσεων, ποῦ φανε-

ρώνουν κρίση και δέχεται ως άρνητικό μόριο το **δέ(ν)** βλ. και β.α.

‘Η ιδιαίτερη όμως σημασιολογική απόχρωση μιᾶς φράσης, συνδυαζόμενη με τή ρηματική έννοια επιφέρουν στην όριστική ταχτικά ποικίλες έννοιολογικές τροποποιήσεις. Έτσι :

α) ‘Η **Ένεστωτική όριστική** μπαίνει συχνά στη θέση τῆς **προσταχτικής**, για να φανερώση **μιᾶ επιθυμία με εύγεια**: *Αὐτὸ τὸ βιβλίο τὸ στέργεις, θεία, στὸν ἀδελφὸ μου; Μεῖνε λίγο ἐδῶ καὶ μετὰ φεύγεις* (= *Μεῖνε λίγο ἐδῶ καὶ μετὰ πήγαινε*).

β) ‘Η **όριστική τοῦ παρατατικού** συχνά σημαίνει πῶς κάτι ἦταν **δυνατό** να γίνει στα περασμένα: *Τί κρῦο ἦταν! Πάγωνε καὶ τὶς πέτρες* (= *ἦταν δυνατό νὰ παγώσει καὶ τὶς πέτρες*). *Πόσο καλὰ φερόταν! Σκλάβωνε τὶς καρδιὲς ὄλων* (= *ἦταν δυνατό νὰ σκλαβώσει κ.λ.π.*).

‘Η όριστική τοῦ παρατατικού επίσης δηλώνει κάτι τὸ **ἀπραγματοποίητο ἢ τὸ ἀντίθετο πρὸς τὸ πραγματικό**: *‘Αν ἦσουν καλὰ σήμερα, πηγαίναμε ἐκδρομὴ* (= *μπορούσαμε νὰ πᾶμε ἐκδρομὴ*). *‘Αν εἶχες διαβάσει, ἔπρεπε ν’ ἀπαντοῦσες στὴν ἐρώτηση μου* (= *ἐνν. ἀλλὰ δὲν εἶχες διαβάσει*).

γ) ‘Η **όριστική τοῦ ἀορίστου** χρησιμεύει σὲ ρητὰ καὶ παροιμίες, για νὰ κἀνη τὸ λόγο **ἐμφαντικότερο, ἀντινὰ τετῆ ὑποθετική πρόταση**: *Εἶδες ἀνθρώπο σημειωμένο; ‘Απομακρυνόσουν.* (= *ἄν δῆς ἀνθρώπο κ.λ.π.*). *‘Εφαγες λίγο ἀκόμη. Τί κατάλαβες;* (= *ἄν φᾶς λίγο ἀκόμη κ.λ.π.*).

δ) ‘Η όριστική **προτροπῆς ἢ ἀποδοκιμασίας** σχηματίζεται με τὸ προτρεπτικό μόριο **ᾶς** μπροστά της: *‘Ας κλάδευες καλλίτερα τὰ δέντρα σου, για νὰ σοῦ δώσουν πολλοὺς καρπούς.* (= *κλάδευε καλλίτερα κ.λ.π.*). *‘Ας μοῦ ‘λειπε ἡ συμβουλή σου* (= *ἀποδοκιμάζω τὴ συμβουλή σου*). Έτσι χρησιμοποιεῖται κυρίως ἢ όριστική τοῦ παρατατικού.

ε) ‘Η όριστική πού σημαίνει **ἐνδοση ἢ ἀδιαφορία** σχηματίζεται κι αὐτὴ με τὴν πρόταξη τοῦ **ᾶς**: *‘Ας ἤλθε*

κι αὐτός, μονάχα νὰ μὴ μιλή. "Ἄς εἶπαν ὅ,τι ἤθελαν. Πεντάρα δὲ δίνω.

στ) Ἡ ὀριστική τῆς **εὐχῆς** ἢ **κατάρως** γίνεται μὲ τὴν ὀριστική τοῦ παρατατικοῦ καὶ τὴν προσθήκη τοῦ **ἄς**: "Ἄς τὸν ἔπαιρνε ὁ χάρος, νὰ γλύτωνε. "Ἄς σὲ πλάκωνε τότε ὁ σεισμός. Βλ. καὶ 107, δ.

ζ) Ἡ **ἔφετική ὀριστική**, ποὺ ἐκφράζει δηλαδὴ ἐπιθυμία, γίνεται κι αὐτὴ μὲ τὴν ὀριστική τοῦ παρατατικοῦ καὶ τὸ **ἄς**: "Ἄς ἦταν δικό μου αὐτὸ τὸ οἰκόπεδο. "Ἄς γινόμενον πάλι παιδί.

η) Ἡ **ὀριστική** ἐπίσης μαζί μὲ τὸ μόριο **δὰ** ἐκφράζει τὴ **δυνατότητα** ἢ τὴν **πιθανότητα** ἐκείνου, ποὺ σημαίνει τὸ ρῆμα: **Θὰ χωροῦσε** πολλὸν κόσμον ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπουν (=ἦταν δυνατὸ νὰ χωρέσει κ.λ.π.). **Θὰ ζοῦσε** ἀζόμην, ἂν δὲν ἔτρωγε ἀπρόσεχτα (=ἦταν πιθανὸ νὰ ζοῦσε κ.λ.π.). Σὲ δυνητική ὀριστική μεταχειριζόμαστε κυρίως τὸν παρατατικό.

II. Ὑποταχτική.

107. Πρωταρχικὴ ἀποστολὴ τῆς ὑποταχτικῆς εἶναι νὰ ἐκφράζη τὴν **προσδοκία** ἢ **ἐπιθυμία**.

Ἡ Νεοελληνικὴ ὅμως ὑποταχτικὴ εἶναι πολύχρηστη καὶ πολυσήμαντη.

Πιὸ κάτω παραθέτουμε τὶς κυριότερες σημασίες τῆς:

α) Ἡ **μελλοντική** ὑποταχτικὴ ἐμφανίζεται εἴτε μὲ τὸ ἐπίρρημα **ἴσως** εἴτε σὲ **ζεύγος προτάσεων**, ποὺ ἡ πρώτη εἶναι καταφατικὴ καὶ ἡ δεύτερη ἀρνητικὴ καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ ὀριστικὴ μέλλοντα: "Ἰσως φύγη τὸ πλοῖο (=θὰ φύγη κ.λ.π.). **Βρέξῃ δὲ βρέξῃ** δὲ μὲ νοιάζει (=εἴτε θὰ βρέξῃ εἴτε δὲ θὰ βρέξῃ κ.λ.π.).

β) Ἡ **βουλητικὴ** ὑποταχτικὴ σχηματίζεται μὲ τὴν πρόταξη τοῦ μορίου **νὰ** καὶ ἐμφανίζεται στὸ **πρῶτο** πρόσωπο ἐνικοῦ ἢ πλυθυντικοῦ: **Θέλουμε νὰ φύγουμε** γιὰ τὸ ἐξωτερικό. **Νὰ τὸ φορέσω** μὰ φορὰ καὶ στὸ δίνω (=θέλω νὰ τὸ κ.λ.π.).

γ) Ἡ ὑποταχτική **προσταγῆς** ἢ **ἀπαγόρευσης** δημιουργεῖται μὲ τὸ **νὰ** μπροστά της καὶ συναντιέται μόνο στοῦ δευτέρου καὶ τρίτου πρόσωπου καὶ τῶν δύο ἀριθμῶν: *Νὰ κοιτάξης τὴ δουλειά σου. Νὰ μὴ βλάφτης τὸ διπλανό σου.*

δ) Ἡ **εὐχητική** ὑποταχτική σχηματίζεται μὲ τὸ μόριο **νὰ** μπροστά της καὶ σημαίνει εὐχή ἢ κατάρρα: *Θεέ μου! νὰ ξαναγίνη εὐρήνη (= εἶθε νὰ κ.λ.π.). Ποὺ νὰ μὴ δῆς ποτὲ ἄσπρη μέρα (=μαζάρι νὰ μὴ δῆς κ.λ.π.).*

ε) Ἡ **δυνητική** ὑποταχτική παρουσιάζεται κι αὐτὴ μὲ τὸ μόριο **νὰ** μπροστά της, ἀλλὰ σπάνια: *Εἶπα στοῦ Μανόλη τὴν εἶδηση καὶ τότε νὰ δῆς, τί ἔκαμε (=μποροῦσες νὰ δῆς κ.λ.π.).*

στ) Ἡ ὑποταχτική τοῦ **δαυμασμοῦ** καὶ τῆς **ἀποδοκιμασίας** γίνεται μὲ τὴν πρόταξη τοῦ **νὰ**: *Βρὲ νὰ τὸ μαθαίνη τόσο γρήγορα! Ἄκοῦς νὰ γελάση κώλας, ὁ ἀφιλότιμος!*

ζ) Τὸ **νὰ** ἐπίσης βοηθεῖ τὴν ὑποταχτική νὰ ἐκφράση **ἀπορία**, **εὐχαρίστηση**, **ἀπόκρουση**: *Νὰ ρωτήσω τὸν καθηγητή; Καλὰ νὰ πάθης, φοβιτσιάση. Ἐγὼ νὰ ξαναμπῶ στοῦ σπίτι σου; Ποτέ.*

η) Μὲ τὸ μόριο **ἄς** μπροστά της ἡ ὑποταχτική ἐκφράζει **προτροπή**, **ἀποτροπή**, **παραχώρηση**, **ἀδιαφορία** ἢ **καὶ συγκατάθεση**: *Καθένας ἄς δώση κάτι λοιπόν; Κανεὶς ἄς μὴν τὸν βοηθήση. Θὰ ἔρθω κι ἄς φωνάξῃ ὁ πατέρας σου. Ἄς τὸ ἀγοράση, δὲ σκοτίζομαι καθόλου. Ἄς τὸ πάρη αὐτὸς κι ἄς πληρώση λιγότερα (=δίνω τὴ συγκατάθεσή μου νὰ τὸ πάρη αὐτὸς κ.λ.π.).*

III. Προσταχτική.

108. Στὴ Νέα Ἑλληνική τοὺς πιὸ πολλοὺς τύπους τῆς προσταχτικῆς τοὺς ἀναπληρώνει ἡ ὑποταχτική μὲ τὸ **ἄς** ἢ τὸ **νὰ** μπροστά της.

Ἰδικούς της τύπους ἡ προσταχτική ἔχει μόνο στοὺν **ἐνεργητικό ἐνεστώτα** καὶ **ἀόριστο** τοῦ δευτέρου προσώπου, ἐνικοῦ καὶ [πληθυντικοῦ καὶ **στό μέσο ἢ παθητι-**

κο άόριστο : *Φώναζε - φωνάζετε, κόψε - κόψετε, δέσου - δεθήτε*

Η προσταχτική έκφράζει κυρίως **προσταγή** ή **άπαγόρευση**, όλοι οι τύποι της άναφέρονται **στό μέλλον**, και ειδικότερα, πάντοτε **οι μονολεχτικοί της τύποι έκφέρονται καταφατικά**. *Φύγε γρήγορα. Μή λέτε τέτοια πράγματα. Κουνηθήτε άπ' τή θέση σας. Φυλάξου από τους κακούς.*

Στό λόγο ή έγκλιση αυτή παίρνει διάφορες άλλες σχετικές σημασίες. *Ετσι με τή βοήθεια τής προσταχτικής

α) **ευχόμαστε** ή **καταριόμαστε** κάτι ή κάποιον: *Πηγαίνετε στό καλό. Τράβα στό διάβολο. Βλ. και 107, δ*

β) **δεόμαστε** ή **παρακαλούμε**: *Γλύτωσέ με, Παναγία μου, άπ' αυτό τό κακό. Μείνε, νά 'χης τήν ευχή μου.*

γ) **συμβουλευόμαστε** ή **προτρέπουμε** κάποιον: *Κάνε πάντα τό καλό, παιδί μου. Γύρευε άδιάκοπα τήν αλήθεια.*

δ) **δίνουμε τή συγκατάδεσή μας νά γίνη κάτι**: *Φτιάξε το, όπως θελεις, μόνο νά 'ναι στερεό.*

ε) **άποδοκιμάζουμε** κάποιον: *Σύχναζε στό καφενεΐα και θά γίνης άνθρωπος.*

στ) **δείχνουμε άδιαφορία** γιά κάτι: *Χτυπάει όσο θέλετε, καρφή δέ μου καίγεται.*

Οί τύποι τής προσταχτικής δέχονται μπροστά τους πολλές φορές διάφορα **προτρεπτικά έπιρρήματα**: **Εμπρός άνοιξε τήν πόρτα. *Ελα πές μου λοιπόν, τί συμβαίνει.*

Η ύποταχτική άναπληρώνει τήν προσταχτική στήν έκφραση άρνητικῶν προσταγῶν, άπαγορεύσεων κ.λ.π. με τή βοήθεια τοῦ **μή** ή τοῦ **νά μή**: *Μή παίξεις. Μή γράφετε. Νά μή βρίζουν. Μήν κοπής. Μή ντυθήτε. Νά μή δεχτοῦν κ.ά.*

Στή Νέα Έλληνική επίσης παρατηροῦμε προσταχτικόν τύπο στό πρώτο πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ: **Ας φάμε. *Ας κοιμηθοῦμε. Πάμε.*

109. **Οι έγκλίσεις και τά άρνητικά μόρια**. Τό **δέ(ν)** δέχονται οι έγκλίσεις, πού εμφανίζονται στις προτά-

σεις, οί όποίες φανερώνουν **κρίση**, δηλαδή ή **όριστική** στήν κύρια ή δυνητική σημασία της και ή **ύποταχτική**, όταν μόνο ίσοδυναμή με μέλλοντα. Οί λοιπές έγκλίσεις, πού εμφανίζονται στις προτάσεις, οί όποίες έκφράζουν έπιθυμία, δέχονται τήν άρνηση **μή(ν)**. *Δέν καταλαβαίνεις. Σέ παρακαλώ, μην τον κατηγορής, γιατί δέ φταίει στο ζήτημα αυτό. Καλά ήταν, να μη χαθούν οί έλπίδες του. Μην άκούτε ψευτιές, δέν είναι σωστό κ.ά.*

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΝΘΕΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

110. Ὁ σύνθετος λόγος δημιουργεῖται μὲ τὴ **σύνδεση** προτάσεων σχετικῶν μεταξύ τους.

Ἡ σύνδεση αὐτὴ εἶναι ἄλλοτε **παραταχτική** καὶ ἄλλοτε **ὑποταχτική**.

Ὁ παραταχτικός τρόπος συνειρμοῦ τῶν προτάσεων εἶναι ἀρχαϊκός καὶ ἀπλούστερος, ἐνῶ ὁ ὑποταχτικός εἶναι νεώτερος καὶ πιὸ δύσκολος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΑΡΑΤΑΧΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

111. Ἡ παραταχτικὴ σύνδεση γίνεται μὲ τὴ βοήθεια ὀρισμένων συνδέσμων (συμπλεκτικῶν, ἀντιθετικῶν κ.λ.π.) καὶ σὲ προτάσεις πάντοτε **ἀνεξάρτητες**.

Ι. Συμπλεκτικὲς προτάσεις.

112. **Συμπλεκτικὲς καταφατικὲς προτάσεις.** Ὁ σύνδεσμος **καὶ (κι)** χρησιμοποιεῖται πάντα ἐδῶ. Καὶ ὅταν ἡ συμπλοκὴ τῶν προτάσεων ἀπαιτῆ **ἐμφαση**, χρειάζονται δύο **καὶ**: Ὁ γιός σου **καὶ** προσέχει στὸ μάθημα **καὶ** ἔρχεται

πάντα μελετημένος. Οί Σπαρτιάτες **και** γενναίοι στρατιῶτες ἦταν **και** τῆ ζωῆ τους μὲ ἐγκράτεια περνοῦσαν. "Ἄν δὲ θέλουμε **νά προσδώσουμε ἔμφαση**, χρησιμοποιοῦμε ἓνα **καί**: 'Ο Σωκράτης ἦταν ἄνθρωπος σοφός **και** ἐνάρετος. Τὰ φύλλα κιτρι-νίζουν τὸ φθινόπωρο **και** σιγὰ σιγὰ πέφτουν.

'Ο **καί** ὁμως προσέλαβε μὲ τὸν καιρὸ πολλές καὶ ποικίλες ση-μασίες. 'Απὸ αὐτὲς οἱ πιὸ κύριες εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1) **καί** = δηλαδή: Δέσατε πολλά στάχνα **και** τὰ κάματε δεμάτια (=δέσατε πολλά στάχνα, **δηλαδή** τὰ κάματε δεμάτια) Διατὶ ἔρραφες ἔτσι τὸ φόρεμα **και** τό 'φτειαξες στενό; (=δηλαδή τὸ ἔφτιαξες στενό;).

2) **καί** = καὶ τότε: Διάβαζε πάντα **και** θὰ σὲ προβιβά-σω (=και τότε θὰ σὲ προβιβάσω). "Ελα καλοκαίρι **και** σὲ φιλο-ξενῶ (=και τότε σὲ φιλοξενῶ).

3) **καί** = καὶ αὐτὴν τῆ στιγμή: Καλῶς ἦρθες **και** σὲ μελετούσαμε (=και αὐτὴν τὴν στιγμή σὲ μελετούσαμε). Φεύ-γεις κίολας! **Και** θ' ἀρχίζαμε τὸ τραγούδι! (=και αὐτὴ τῆ στιγμή θ' ἀρχίζαμε τὸ τραγούδι).

4) **καί** = καὶ γι' αὐτό: Τὰ 'χασα ὄλα **και** δὲ θὰ ξανα-παίξω (=και γι' αὐτὸ δὲ θὰ ξαναπαίξω). 'Εσὸν κάποιον περιμέ-νεις **και** δὲ μὲ θέλῃς (=και γι' αὐτὸ δὲ μὲ θέλεις).

5) **καί** = ἐνῶ: 'Εμεῖς τὰ φτειαχνουμε **κι** αὐτοὶ τὰ χαλά-νε (=ἐνῶ αὐτοὶ τὰ χαλάνε). 'Εσὸν μαζεύεις **κι** ἐγὼ τὰ σκορπῶ (=ἐνῶ ἐγὼ τὰ σκορπῶ).

6) **καί** = ἀλλὰ ὁμως: Μᾶς κάνει τὸν ξύπνιο **και** δὲν ξέ-ρει τίποτε (=ἀλλὰ ὁμως δὲν ξέρει τίποτε). "Εχει ρολοῖ **και** δὲν ξέρει τὴν ὥρα (=ἀλλὰ ὁμως δὲν ξέρει τὴν ὥρα).

7) **καί** = καὶ ὕστερα: "Αφῆσ' ἓνα μουγκρητὸ **και** ξεψύ-χησε (=και ὕστερα ξεψύχησε). Μᾶς ἔβρισε καλὰ καλὰ **κι** 'ἔφρυ-γε (=και ὕστερα ἔφρυγε).

8) **καί** = πού, ὅτι, γιατί, νά: Σὲ βοῆκα **και** διάβαζες (=ποὺ διάβαζες). Σ' εἶδα στὸν ὕπνο μου **και** περπατοῦσες σὲ βουνό (=δτι περπατοῦσες σὲ βουνό). Πήγαινε στὸ καλὸ **και**

δὲ σ' ἔχω ἀνάγκη (=γιατὶ δὲν σ' ἔχω ἀνάγκη). Τὸν εἶδα **κι'** ἐρχόταν τρέχοντας καὶ κόπηκα (=νὰ ἔρχεται τρέχοντας καὶ κόπηκα).

9) **καὶ** = ὥστε νά: Τὸνς ἔκαμε ὅλους **κι** ἔμειναν μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ (=ὥστε νὰ μείνουν μὲ ἀνοιχτὸ τὸ στόμα). Ἐβριξε τόσο χοντρὸ χιόνι **κι** ἔσπασαν τὰ κεραμίδια (=ὥστε νὰ σπάσουν τὰ κεραμίδια).

10) **καὶ** = μήπως, ὁ ὁποῖος: Μὴ φωνάζης **καὶ** παραξηγηθοῦμε (=μήπως παραξηγηθοῦμε). Πιὸ κάτω εἶναι βροῦση **καὶ** βγάζει νερὸ (=ἡ ὁποία βγάζει νερό).

Πολλὲς φορές ἐπίσης ὁ σύνδεσμος **καὶ** συνδέει δυὸ ὅμοιες λέξεις, γιὰ νὰ τονιστῇ κυρίως ἡ ἔννοιά τους: Ὅλο τὰ ἴδια **καὶ** τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνεις. Ποιοὶ **καὶ** ποιοὶ δὲν πέρασαν ἀπὸ τὸ σπίτι μου κ.ἄ.

Σὲ ἄλλες πάλι περιπτώσεις τὸ **καὶ** μᾶλλον **πλεονάζει**: Μωρὲ **καὶ** νὰ σ' ἐπιανα, ἀλίμονό σου. **Καὶ** νάτον **καὶ** παρουσιάζεται μπροστά μου. Δῶσε μου ἓνα μολύβι σὰν **καὶ** τοῦτο. Παναγία μου, **καὶ** νὰ γλύτωνε τὸ παιδί μου κ.ἄ.

113. Συμπληχτικές ἀρνητικές προτάσεις.

1) ὅταν καὶ οἱ δύο προτάσεις ἐκφράζουν **κρίση**, συνδέονται μὲ τούς:

α) **δὲν . . . καὶ δὲν**: Δὲν τοὺς λείπει τίποτε **καὶ** δὲν εἶναι εὐχαριστημένοι.

β) **δὲν . . . οὔτε**: Δὲ μ' ἔβρισε **οὔτε** τόλμησε νὰ χτυπήση.

γ) **οὔτε . . . οὔτε**: Οὔτε τετράδιο ἔφερε **οὔτε** μάθημα ἤξερε. Ἐδῶ ὑπάρχει καὶ ἔννοια **ἐπιδοτική**.

2) ὅταν καὶ οἱ δύο προτάσεις ἐκφράζουν **ἐπιθυμία**, συνδέονται μὲ τούς:

α) **μὴ . . . καὶ μὴ**: Μὴν κοιτᾶς τί κάνουν **καὶ** μὴ σὲ νοιάζη γι' αὐτά.

β) **νὰ μὴ . . . καὶ νὰ μὴ**: Νὰ μὴ λὲς κατὰ λόγια **καὶ** νὰ μὴν κάνης κακὲς πράξεις.

γ) (νά) μή . . . μήτε νά: (Νά) μή ζηλεύης μήτε νά φθονῆς τὸ Γιώργη.

δ) μήτε νά . . . μήτε νά: Μήτε νά ἴσαι φιλόγυρος μήτε νά ἴσαι σπάταλος.

Ἐπάρχει καὶ ἐδῶ **ἐπίδοση**.

3) Ὄταν ἡ πρώτη φανερώνη **κρίση** καὶ ἡ δεύτερη **ἐπιθυμία**, συνδέονται μὲ τούς:

α) δέν . . . καὶ δέν (νά) μή: Δέν θά βρέξῃ καὶ (νά) μὴν πάσης ὀμπρέλλα.

β) δέν . . . μήτε νά: Δὲ μὲ δέχτηκε μήτε νά πᾶς καὶ οὐ.

4) Ὄταν ἡ πρώτη εἶναι πρόταση **ἐπιθυμίας**, καὶ ἡ ἄλλη σημαίνει **κρίση**, συνδέονται μὲ τούς:

α) (νά) μή . . . καὶ δέν: (Νά) μὴ τὸν ἀφήσῃς νά τὸ κόψῃ καὶ δέν εἶναι καιρὸς ἀκόμη.

β) μήτε νά . . . καὶ δέν: Μήτε νά μὲ βοηθῇ καὶ δέν τὸν ἔχω ἀνάγκη.

γ) μήτε . . . κι οὔτε: Μήτ' ἐγὼ τοὺς θέλω κι οὔτε τοὺς κάλεσα.

114. Μειχτές συμπλεκτικές προτάσεις.

1) Ὄταν ἡ πρώτη εἶναι **καταφατική** καὶ ἡ δεύτερη **ἀρνητική**, συνδέονται μὲ τὰ συνδεσμικά συμπλέγματα **καὶ δέν**, ἂν ἡ ἀρνητική πρόταση ἐκφράζῃ **κρίση**: Φεύγω καὶ δὲ σὲ χαιρετῶ. Ἦλιθατε χθὲς καὶ δέν περάσατε ἀπὸ τὸ σπίτι.

Ἐὰν ὅμως ἡ ἀρνητική πρόταση εἶναι **ἐπιθυμίας**, μπαίνουν τὰ **καὶ μή** ἢ **καὶ νά μή(ν)** ἢ **καὶ ὄχι νά**: Μίλα μας καὶ μὴ ντροπέσαι. Κοίταξε τὴ δουλειά σου καὶ νά μὴν ἀκούς κανένα. Νά πηγαίνατε στὴν ἐκκλησία κι ὄχι νά μένετε σπίτι.

2) Ὄταν ἡ πρώτη εἶναι **ἀρνητική** καὶ ἡ δεύτερη **καταφατική**, συνδέονται μὲ τὸ **καὶ**: Δὲ βιάστηκες κι ἔχασες τὸ λεωφορεῖο. Μὴν τρέχῃς καὶ προφθάνουμε. Νά μὴ λυπᾶσαι κι ἔχει ὁ θεός.

Ἡ ἀρνητικὴ φυσικὰ δέχεται μπροστά της τὸ **μὴ ἢ νὰ μὴ**, σὲ περίπτωσιν πού εἶναι **ἐπιθυμίας**.

II. Ἀντιθετικὲς προτάσεις.

115. Οἱ προτάσεις αὐτὲς δηλώνουν **ἀντίθεση** εἴτε πρὸς τὰ προηγούμενα εἴτε πρὸς τὰ ἐπόμενα.

Οἱ σύνδεσμοι πού συνδέουν αὐτὲς τὶς προτάσεις εἶναι πολλοί. Πιὸ συνήθεις εἶναι : **ἀλλά, μά, ὅμως, ἐντούτοις, μολοντούτο, μόνο, παρά, πλὴν, ὡστόσο, μάλιστα, κι ἔπειτα, μολαταῦτα, ναί, μὲν, ἔμ ἢ ἄμ, μόνο πού, ἀφ' ἑνός (μὲν)**.

Ὅλοι οἱ ἀντιθετικοὶ σύνδεσμοι παίρνουν θέση στὴν ἀρχὴ τῆς φράσης, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς **μάλιστα, μολαταῦτα, ὅμως ὡστόσο, ἐντούτοις, ἔπειτα**, πού εἶναι δυνατὸ νὰ τεθοῦν μετὰ μιὰ ἢ περισσότερες λέξεις : *Ἡ μέρα σήμερα εἶναι ζεστή. ὁ καιρὸς μοῦ φαίνεται ὡστόσο πὼς θὰ χαλάσῃ. Τὰ ἔχει ὅλα, ποτέ του δὲ λέει ὅμως δόξα σοι ὁ θεός.*

I. Ἀντίθεση πρὸς τὰ ἐπόμενα.

116. Οἱ προτάσεις αὐτὲς συνδέονται μὲ τοὺς ἑξῆς συνδέσμους :

α) μὲ τὸ **ναί μὲν** : *Ἐνοικίασα νέο σπίτι, πὸν ναί μὲν εἶναι μικρότερο, ἀλλὰ πιὸ κοντὰ στὴ δουλειά μου.*

β) ἢ μὲ τὸ **ἀφ' ἑνός (μὲν)** : *Προτιμῶ αὐτὸ τὸ βιβλίον, γιατί ναι σχολικὸ ἀφ' ἑνός κι ἐξάλλου πιὸ φτηνόν.*

II. Ἀντίθεση πρὸς τὰ προηγούμενα.

117. Πιὸ συνήθεις ἀντιθετικοὶ σύνδεσμοι σ' αὐτὲς τὶς προτάσεις εἶναι :

α) ὁ **παρά** : *Νὰ μὴν πάῃ μόνος παρὰ μὲ τὸν ἀδελφόν σου.* Ἡ πρώτη ἀπ' αὐτὲς τὶς προτάσεις, πού συνδέει ὁ **παρά** κανονικὰ εἶναι **ἀρνητικὴ**.

β) ο **δμως**: Ταράχτηκε λιγάκι, **δμως** συνήλθε γρήγορα. Ήταν όλα όμορφα και μέσα και χαρούμενα. **Όμως** έλειπε κάτι. Με το όμως δηλαδή συνδέουμε και περιόδους άκομης.

γ) ο **μόνο(ν)**: "Όλα μου τά 'φερεις, **μόνο** ξέχασες τὰ βιβλία.

δ) ο **άλλά**: "Ανοιξη ήταν **άλλά** κακή μέρα.

ε) ο **μά**: Δεν έχουμε και 'μεϊς **μά** κάτι θά γίνη.

Οί δύο τελευταίοι σύνδεσμοι χρησιμοποιούονται στο λόγο, για να δηλωθῆ ἔπίσης και **ἐπιφώνηση, συμφωνία, ἐρώτηση, μετάβαση** σέ κάτι καινούργιο: Τὸ ἀεράκι φυσοῦσε ἀπαλά, **μά** τί δροσερό, ποῦ ἦταν! Δέχομαι τὴν τιμή, ποῦ μου λές, **άλλά** νὰ τὸ γυρίζω, ἂν δὲ βγῆ καλὸ (=άλλά με τὴ συμφωνία νὰ κ.λ.π.). **Μά** τί κάνει λοιπόν; Ἀπὸ μακρὰ ἄκουα φωνές και βλαστήμιες. **Μά** πές μου, σὲ παρακαλῶ τί ἔγινε;

118. Οί σύνδεσμοι **ἄμ** ἢ **ἔμ** χρησιμοποιούονται στο λόγο, ποῦ ὑπάρχει τόνος **ἐρωτηματικός** ἢ **ἐπιφωνηματικός** σὲ διαλογικὲς περιπτώσεις: Ἐοῦ ἔφτιαξες τὰ γλυκά κυρὰ Μυρία! "**Ἄμ**, ποῖός ἄλος, παιδί μου. Ἐγὼ τὸν γλύτωσα και τὴν ἄρα με βρίζει!" **Ἐμ** καλὰ νὰ σοῦ κίνη.

III. Ἀντίθετικὲς ἐπιδοτικὲς προτάσεις

119. Οί προτάσεις αὐτές, ποῦ ἡ δεῦτερη παρουσιάζεται με περισσότερο **ἐνδιαφέρον** ἀπὸ τὴν πρώτη, συνδέονται με τοὺς: **ὄχι μόνο(ν) ἢ δέ(ν)-μόνο(ν) . . . μά και ἢ ἄλλά και**, ὅταν και οί δυὸ εἶναι **καταφατικές**: "Ὅχι **μόνον** γεννήθηκες φτωχός **μά** και ἄρρωστος. **Δὲν** εἶναι **μόνο** γιὰ τοῦς, **άλλά** και ἀθλητής.

Ἐνῶ ὅταν εἶναι **ἀρνητικές** και ἐκφράζουν **κρίση**, συνδέονται με τοὺς:

α) **Ὅχι μόνο(ν) δὲν . . . μά και δέ(ν)**: "Ὅχι **μόνον** δὲν ἤλθες, **μά** και δὲ δέχτηκες τὴν πρόσκληση.

β) **Ὅχι μόνο(ν) δέ(ν) . . . μά (άλλά) οὔτε**: "Ὅχι **μόνον** δὲν ἔκλαψα, **μά** οὔτε λυπήθηκα καθόλου.

γ) **δὲ(ν) - ὄχι ἢ ὄχι - δὲ(ν) . . . μά οὔτε**: Δὲν ἤξερε ὄχι σκοποβολή, **μά οὔτε** τὸ ὄπλο νὰ πιάσῃ. "Ὄχι βαπτὸρι δὲν πιάνει ἐδῶ. **μά οὔτε** βάρκα.

Οἱ ἀρνητικές πού δηλώνουν **ἐπιθυμία**, συνδέονται με τοὺς: **ὄχι μόνο(ν) νὰ μὴ . . . ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ**: "Ὄχι μόνο νὰ μὴν τὸν ξανακάνῃς παρέα, **ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ** τοῦ ξαναμιλήσῃς.

120. Σὲ περίπτωση πού οἱ ἀντιθετικές προτάσεις δηλώνουν **ἐπιθυμία** καὶ ἡ πρώτη μόνον εἶναι **ἀρνητική**, συνδέονται με τοὺς: "**Ὄχι μόνο(ν) νὰ μὴ . . . ἀλλὰ καὶ νὰ ἢ ἀλλὰ μάλιστα νὰ ἢ μά καὶ νὰ**: Καὶ κατάφερε ὁ πονηρὸς **ὄχι μόνο νὰ μὴν ἀπορριφτῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ βγῆ** με καλὸ βαθμό. Κατόρθωσε με τὰ λόγια του **ὄχι μόνο νὰ μὴν τὸν καταραστῆ, ἀλλὰ μάλιστα νὰ τὸν εὐχηθῆ**. Πρέπει **ὄχι μόνο νὰ μὴν εἴμαστε φθονεροί, μά καὶ νὰ χαροῦμαστε** με τὴν χαριὰ μας στὴ χαρὰ τοῦ ἄλλου.

Ἐνῶ ὅταν ἐκφράζουν **κρίση**, συνδέονται με τοὺς: "**Ὄχι μόνο(ν) δὲ(ν) . . . μά καὶ ἢ ἀλλὰ καὶ ἢ ἀλλὰ μάλιστα (καὶ)**: "Ὄχι μόνο δὲ χάρηκε, **μά καὶ** δυσαρεστήθηκε κάπως. "Ὄχι μόνον δὲν εἶσαι δυνατός, **ἀλλὰ καὶ** παλληγάρι. "Ὄχι μόνο δὲ μου ζήτησε, **ἀλλὰ μάλιστα καὶ νὰ** μου δώση προθυμοποιήθηκε.

III. Διαζευκτικές προτάσεις.

121. Οἱ διαζευκτικές προτάσεις συνδέονται με τοὺς συνδέσμους **ἢ, εἴτε** καὶ **ἔάν**.

Παρουσιάζουν τὶς ἐξῆς διαζευκτικές μορφές:

1) **ἀπλή διάζευξη**: Ἐπαινεῖ ἢ κατακρίνει. Ἐπαιξε εἴτε κάπνιζε. Τὸ **ἔάν** ἐδῶ δὲ χρησιμοποιεῖται.

2) **Ἐμφαντική διάζευξη**: "Ἡ πολλὰ λεφτὰ ἢ τίποτε εἴτε φύγῃς εἴτε μείνῃς δὲ με νοιάζει. Ἐδῶ δηλαδὴ ὁ σύνδεσμος προτάσσεται καὶ στὶς δυὸ διαζευκτικές προτάσεις.

3) **Σύνθετη διάζευξη**: "Ἡ στὸ σπῖτι θά 'ναι ἢ στὸ μαγαζὶ ἢ στὸ χωράφι του. **Ἐἴτε** χίλια δώσης, **εἴτε** δυὸ χιλιάδες,

είτε κι όλα, όσα έχεις, δέ στο δίνω. Βλέπουμε πώς τή σύνθετη διάζευξη άποτελοῦν πιό πολλές άπό δυό διαζευγνύόμενες προτάσεις.

ΣΗΜ.— Πολλές φορές διάφοροι τύποι τοῦ ρήματος **θέλω** παί- ζουν τό ρόλο διαζευκτικῶν συνδέσμων: **Θέλεις έλα πρῶτῃ, θέλεις έλα άπόγευμα** (=ἤ έλα πρῶτῃ ἢ έλα άπόγευμα)

IV. Άνεξάρτητες συμπερασματικές προτάσεις.

122. Οί συμπερασματικές αὐτές προτάσεις εἰσάγονται μέ τούς: **ἄρα, λοιπόν, τώρα, τότε, έπειτα, ὥστε, ὕστερα, τώρα δά.**

Ἡ κανονική θέση τῶν συμπερασματικῶν συνδέσμων εἶναι **ἡ άρχή τῆς φράσης**, έκτός άπό τό **δά**, πού δέν μπαί- νει ποτέ στήν άρχή καί τό **λοιπόν**, πού εἶναι δυνατό νά τεθῆ καί ὕστερα άπό μιὰ ἢ περισσότερες λέξεις.

Ἐνα συμπέρασμα μπορεί νά εἶναι:

α) **πραγματικό**, δηλαδή έπακόλουθο γερονότων πραγ- ματικῶν. Συνήθως χρησιμοποιοῦνται οί σύνδεσμοι **ὥστε, λοιπόν, έπειτα, τότε, τώρα, ὕστερα**: *Ἐπάσχει καί θέ- ληση καί δύναμη καί πίστη. **Λοιπόν** ν' άρχίσουμε; **Χάθηκε** τó κλειδί. **Τώρα** τί θά γίνη; **Μελέτησες** χτές καθόλου; **Τότε** πῶς θέλεις νά βγῆς γιά μάθημα;*

ἢ β) **λογικό**, δηλαδή άποτέλεσμα **συλλογισμοῦ**. Ἐδῶ χρησιμεῦουν οί σύνδεμοι **ἄρα, λοιπόν, ὥστε**: *Οί δυό γωνίες στή βάση τοῦ τριγώνου εἶναι ἴσες. **Ἄρα** εἶναι ἰσοσκε- λές. **Ἐχασες** καί τήν πίστη καί τήν έλπίδα σου. **Λοιπόν** τί σοῦ άπόμεινε;*

V. Εὐθείες έρωτηματικές προτάσεις

123. Οί άνεξάρτητες έρωτηματικές προτάσεις μπορεί νά εκφράζουν **κρίση** ἢ **επιθυμία**.

Ἐκεῖνες πού φανερώνουν κρίση εκφέρονται κανονικά είτε σέ **άπλή όριστική**, είτε σέ **δυνητική όριστική**: ***Ἐφυ-***

γες τόσο σύντομα ; Δὲν πήρατε λαχεῖο ; Τί θά 'κανες τότε ;
Πόσα θὰ τοῦ ἔδινες ;

Ἐκεῖνες ποὺ φανερώνουν ἐπιθυμία ἐκφέρονται κανονικά σὲ **ἀπορηματική*** ἢ **μελλοντική**** **ὑποταχτική**. *Νὰ φύγω κι ἐγὼ τώρα ; Νὰ φωνάξῃ τὸ γιατρὸ ; Μήπως δὲν ἔρθῃ ἀπόψε ; (=μήπως δὲ θὰ ἔρθῃ ἀπόψε ;).*

124. Οἱ ἐρωτήσεις αὐτὲς ἄλλοτε ἐκφράζουν **μερική ἄγνοια**, δηλαδή ζητοῦν νὰ τοὺς διασαφίσουμε ἕνα τμῆμα μόνο ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τους καὶ ἄλλοτε **ὀλική ἄγνοια**, δηλαδή ἀπαιτοῦν νὰ βεβαιώσουμε ἢ ν' ἀρνηθοῦμε τὸ περιεχόμενό τους στὸ σύνολό του : *Ποιὸ παιδί σου ἀρίστεψε ; (Εἶναι γνωστὸ σ' αὐτὸν ποὺ ρωτᾷ πὼς κάποιο παιδί τοῦ ἐρωτωμένου ἀρίστεψε καὶ ζητεῖ νὰ διευκρινιστῇ ποιὸ ἀπ' ὅλα).* Ἐνῶ : *Γνωρίζεις τὸ Γιάννη ; Ὅχι. (ὄλ. ἀν.).*

125. Οἱ ἐρωτήσεις τῆς ὀλικῆς ἄγνοιας ἢ **ἐξαγγέλλονται μὲ κάποιο ἰδιαίτερο τόνο τῆς φωνῆς ἢ εἰσάγοντα ἰμὲ εἰδικὰ μόρια ἐρωτηματικὰ ἢ λέξεις ἐρωτηματικές**, ὅπως εἶναι τὸ **τάχα, μὴ, ἄραγε, νά**, κ. ἄ. *Ἦρθε ἀκόμη τὸ πλοῖο ; Τάχα θὰ βρέξῃ αὐριο ; Μὴν ἔφερρες τὸ τὸ τετραδίό σου ; Ἄραγε ἄνοιξε τὸ σχολεῖο ;*

Τὶς ἐρωτήσεις μερικῆς ἄγνοιας εἰσάγουν **ἐρωτηματικὲς ἀντωνυμίες ἢ ἐρωτηματικὰ ἐπιρρήματα** : *Ποιὸς τρέχει τόσο γρήγορα ; Γιατί χτυπᾷς τὸ συμμαθητή σου ; Ποὺ νομίζεις πὼς βροῖσκεσαι ; Πὼς λὲς τέτοια ψέματα ; Τί δέντρο φυτεύεις ;*

126. Πολλὲς φορές χρησιμοποιοῦμε ἐρωτήσεις μερικῆς ἄγνοιας, γιὰ νὰ ἐκφράσουμε κάποια **δυνατότητα ἢ ἐκπληξη ἢ δυσανασχέτηση** : *Εἶναι πολὺ καλὸς μαθητής. Πὼς νὰ μὴν εἶναι ; Διαβάζει τόσο πολὺ (=πὼς μποροῦσε νὰ μὴν κ.λ.π.). Θά 'ναι τρελλός. Γιατί νὰ κολυμπᾷ μὲ τέτοιον καιρὸ ; Πὼ πὼ συνωστισμός ; Γιατί νὰ 'ρθοῦν τόσοι πολλοί ;*

* βλ. 107, ζ

** βλ. 107, α

127. **Ρητορικές ἐρωτήσεις.** Συχνὰ χρησιμοποιοῦμε ἐρωτήσεις, ὄχι γιὰ νὰ μάθουμε κάτι, ἀλλὰ γιὰ νὰ καταστήσουμε τὸ λόγο μας **ζωηρότερο.**

Τέτοιες ἐρωτήσεις τὶς ὀνομάζουμε ρητορικές.

Μὲ τὴ βοήθεια αὐτῶν τῶν ἐρωτήσεων κατορθώνουμε νὰ ἐκφράσουμε.

1) **μιὰ εὐγενικὴ παράκληση ἢ προτροπὴ ἢ μιὰ ἀδιαφιλονίκητη βεβαιότητα:** *Μοῦ στέρνεις λίγα ἄνθη; Μᾶς ἀφίρεις λιγάκι, σὲ παρακαλῶ; Δὲν εἶμαι κι ἐγὼ ἄνθρωπος; (=βέβαια εἶμαι κ.λ.π.).*

2) **μιὰ ἐμφαντικὴ ἄρνηση ἢ ἀποδοκιμασία ἢ ἐπιθυμία ἢ ἐπίπληξη:** *Τί θὰ μὲ γιατρέψη πιά; (=τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ κ.λ.π.). Γιατὶ νὰ τὰ βάζουν μὲ τὸ Θεό; (=πολὺ κακὰ κάνουν, ποὺ τὰ βάζουν κ.λ.π.). Γιατὶ νὰ μὴν ἦσουν κόρη μου; (=πόσο ἐπιθυμῶ νὰ κ.λ.π.). Δὲ βλέπεις τὴ συμφορὰ μου, καημένε;*

3) **Μιὰν ὑπόθεση ἢ κάποιον θαυμασμό:** *Ἔχεις μέσο; βροῖσκεις τὴν καλύτερη θέση (=ἂν ἔχης μέσο, βροῖσκεις τὴν κ.λ.π.) Πῶς σ' ἔκανε ἡ ἀρρώστεια!*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΥΠΟΤΑΧΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ

128. Ἡ ὑποταχτική σύνδεση ἀποτελεῖ τὸν πιὸ τέλειο τρόπο συνειρμοῦ τῶν προτάσεων, διότι μ' αὐτὸν δηλώνεται ἡ **λογικὴ σχέση**, πού ὑφίσταται μεταξύ τοῦ νοήματος τῶν συνδεομένων προτάσεων.

Ὅσο κανεῖς χειρίζεται τὴν ὑποταχτική σύνδεση πιὸ ἔντεχνα καὶ πιὸ ἐπιτήδεια, τόσο περισσότερο προσδίδει στὸ λόγο του σαφήνεια καὶ δύναμη καὶ τὸ ὕφος του γίνεται πυκνότερο, γλαφυρότερο, καὶ πιὸ συνθετικό.

Μὲ ὑποταχτική σύνδεση συνδέονται **οἱ δευτερεύουσες** προτάσεις.

I. Συμπληρωματικὲς προτάσεις.

129. Οἱ συμπληρωματικὲς προτάσεις χρησιμεύουν, κυρίως ὡς **συμπλήρωμα** τῆς ἔννοιας μιᾶς μεγάλης κατηγορίας ρημάτων.

Χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη, γιὰ νὰ **ἐπεξηγήσουν** ἓνα ὄνομα ἢ μιὰν ἀντωνυμία κι ἔτσι ὁ λόγος γίνεται σαφέστερος καὶ περισσότερο ἀναλυτικός.

Στὶς συμπληρωματικὲς προτάσεις ὑπάγονται οἱ **εἰδικές** καὶ οἱ **βουλευτικές**.

α) **Ειδικές.** (πώς, ότι, πού).

130. Εισάγονται με τούς συνδέσμους **ότι, πώς, πού,** και δέχονται τήν ἄρνηση **δέ(ν),** γιατί ἀνήκουν στίς προτάσεις, πού δηλώνουν μιὰ **κρίση.**

Ἐκφέρονται φυσικά σέ **ἀπλή ἢ δυνητική** ὀριστική και χρησιμεύουν :

α) ὡς **ἀντικείμενο** ρημάτων **λεκτικῶν, δοξαστικῶν, αἰσθητικῶν, δειχτικῶν, παραστατικῶν,** ὅπως τὰ λέγω, εἰδοποιῶ, διαδίδω, φανερώνω, νομίζω, πιστεύω, νιώθω, ἀκούω, δείχνω, παρασταίνω, προσποιούμαι κ.π.ἄ. :

Σοῦ εἶπα πὼς δὲ θὰ σὲ περιμένω. **Νομίζω** ὅτι ἡ ἀγάπη ὑπερέχει ἀπ' ὅλες τίς ἀρετές. **Ἔχω ἀκούσει** πὼς θὰ ἀργήσουν αὐριο τὰ σχολεῖα. **Δεῖξε** μας **δτι** εἶσαι δυνατός. **Καμώνεσαι** πὼς δὲν τὸ ξέρεις. Δὲ **θυμᾶσαι** πὸν πηγαίναμε μαζί στήν ἐκκλησία.

β) ὡς **ὑποκείμενο** ρημάτων ἀπροσώπων ἢ φράσεων ἀπροσώπων, πού γίνονται με τή βοήθεια τοῦ ρήματος **εἶναι** και σημαίνουν ὅ,τι και τὰ προηγούμενα ρήματα, ὅπως τὰ λέγεται, φαίνεται, ἀκούεται εἶναι ἀλήθεια, εἶναι βέβαιο κ.ἄ. **Λέγεται** πὼς κάτι κακό θὰ γίνη. **Φαίνεται** ὅτι με ξεχάσε. **Εἶναι βέβαιο** πὸν ταξίδεψα.

γ) ὡς **ἐπεξήγηση** οὐσιαστικοῦ ἢ ἀντωνυμίας : **Ἔμαθα** τὴν ἐπιτυχία σου, πὼς μπῆκες πρῶτος στὸ Πανεπιστήμιο. Ἐγὼ τὸ ἤξερα αὐτό, πὼς ταχυδρόμος δὲν ἔρχεται σήμερα.

Παρατηρήσεις πάνω στίς εἰδικές προτάσεις

131. Συχνὰ γιὰ νὰ παρουσιασθῆ σὰν **ἀμφισβητήσιμο** ἐκεῖνο, πού ἐκφράζει μιὰ εἰδική πρόταση γίνεται χρήση τοῦ **νὰ** και ὄχι τῶν κανανικῶν εἰδικῶν συνδέσμων : **Δὲ φαντάζομαι** **νὰ** ξανάγινε τέτοιο γλέντι ἐδῶ (=πὼς ξανάγινε). **Ἐλπίζω** **νὰ** μὴν πειράχτηκε με τὸ ἀστεῖο μου (=ὅτι δὲν πειράχτηκε).

132. Ὄταν οἱ εἰδικές προτάσεις ἐξαρτῶνται ἀπὸ ρῆμα, πού εἶναι σὲ χρόνο **παρατατικό, ἄριστο** ἢ **ὑπερσυντέ-**

Λικο και οί ίδιες αυτές έχουν έννοια παρελθοντική, τότε τὸ ρῆμα τους μπορεῖ νὰ ὑποστῆ ἐναλλαγή μεταξύ 'Ενεστώτα καὶ Παρατατικοῦ ἢ Παρακειμένου καὶ ὑπερσυντελικού ἢ ἄπλου μέλλοντα καὶ παρατατικοῦ μετὸ **θα** ἢ τετελεσμένου μέλλοντα μετὸ **θα** καὶ ὑπερσυντελικού: *Τοῦ εἶχα μνησεῖ πὼς ἐρχεται ὁ γιός του (ἢ πὼς ἐρχόταν ὁ γιός του).*

*Νόμιζα **δτι** ἔχειε πάρει πρόσκληση (ἢ **δτι** εἶχατε πάρει πρόσκληση).*

*'Ελεγαν **δτι** **θα** φύγη σύντομα (ἢ **δτι** **θα** ἔφευγε σύντομα).*

*Καταλάβατε πὼς **θα** εἶχατε πάθει ἀποτυχία (ἢ πὼς εἶχατε πάθει ἀποτυχία).*

β) Βουλευτικές προτάσεις (νά).

133. Εἰσάγονται μετὸ σύνδεσμο **νά** καὶ δέχονται τὴν ἄρνηση **μή**, γιὰτὶ εἶναι προτάσεις **ἐπιθυμίας**.

Οἱ βουλευτικές προτάσεις ἐκφέρονται κανονικά σὲ **ὑποταχτική** καὶ πολλές φορές σὲ **ὀριστική** κυρίως Παρατατικοῦ ἢ 'Αορίστου καὶ χρησιμεύουν

α) ὡς **ἀντικείμενο** ρημάτων **δυνητικῶν, ἐφετικῶν αἰσθητικῶν** καὶ ἄλλων, ποὺ ἐκφράζουν **ψυχικὸ πάθος** ἢ **ἀρχή** ἢ **παύση** κ.λ.π., ὅπως τὰ *μπορῶ, κατορθώνω, καταφέρνω, θέλω, ποθῶ, ἐπιθυμῶ, νιώθω, βλέπω, βαριέμαι, χαίρομαι ἀρχίζω, παύω κ.π.ἄ.*: *Δὲ μπόρεσα **νά** σὲ καταλάβω. 'Ηθελα **νά** ταξιδέψω ἐφέτος. Σὲ βλέπω **νά** στενοχωριέσαι. Δυποῦμαι **νά** τοὺς διώξω. Εἶχαν ἀρχίσει **νά** ὑποχωροῦν. **Θὰ** πάσης **νά** τοὺς ἐνοχλῆς. 'Αναγκάστηκε **νά** συνθηκολογήσῃ.*

β) ὡς **ὑποκείμενο** ρημάτων ἢ **ἀπροσώπων ἐκφράσεων** μετὸ **εἶναι**, ποὺ εἶναι σχετικὰ ταυτόσημα μετὰ προηγούμενα, ὅπως τὰ *ἀνάγκη, καιρὸς, ντροπή, δίκαιο, λυπηρό, δύσκολο εἶναι*: *Εἶναι ἀνάγκη **νά** πολεμήσουμε. Καιρὸς εἶναι **νά** χαροῦμε. 'Ἦταν ντροπή **νά** τοὺς βρῖσουμε. Δύσκολο **θα** εἶναι **νά** στὸ στείλω. Εἶναι περίεργο **νά** γυρίσῃ τέτοιαν ὥρα κ.ἄ.*

γ) ὡς **ἐπεξήγηση** μιᾶς περίφρασης, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ρῆμα *ἔχω*, *βρίσκω*, *παίρνω*, ἢ *γίνομαι* κυρίως καὶ κάποιο **οὐσιαστικό** ἢ **ἐπίθετο** καὶ ἔχει συγγενικὴ σημασίᾳ μὲ τὰ προηγούμενα: "*Ἐχω ἀποστολὴν νὰ διδάσκω τὴν ἀλήθεια. Βρῆκε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μᾶς περιγελάσῃ. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀγωνιστοῦν, μέχρι νὰ πεθάνουν. Ἐγινε ἱκανὸς νὰ ἐκφωνῇ τέτοιους λόγους. Θὰ εἶναι ἀρμόδιος νὰ σᾶς ἐξυπηρετῇ.*

δ) ὡς **προσδιορισμός** κάποιου οὐσιαστικοῦ ἢ ἐπιθέτου ἢ δειχτικῆς ἀντωνυμίας, γιὰ νὰ **διευκρινίσῃ** ἢ **ἐπεξηγήσῃ** αὐτά: *Τὸ προτέρημά του νὰ μιλήσῃ ὁμορφα, τὸν βοήθησε πολὺ. Τὰ ἄχασα μὲ τὸ περίεργον, νὰ τὸν βλέπω πότε ἀκέφαλο πότε μὲ κεφάλι. (=δηλαδὴ νὰ τὸν κ.λ.π.). Ἐσένα θὰ σώσῃ τοῦτο, νὰ κοιμᾶσαι νωρίς, κάθε βράδυ.*

Παρατηρήσεις πάνω στὶς βουλευτικὲς προτάσεις

134. Στὶς βουλευτικὲς προτάσεις ἡ **ὀριστικὴ** Παρατακτοῦ, Ἄοριστου ἢ ὑπερσυντελικοῦ σφητερίζεται φυσικὰ τῇ θέσῃ τῆς ὑποταχτικῆς, εἴτε ἔνεκα **ἔλξης** τοῦ ρήματός της πρὸς τὸ ρῆμα τῆς πρότασης, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτᾶται, εἴτε ἐπειδὴ τέλος πάντων τὸ περιεχόμενό της ἔχει νόημα **παρελθοντικό** ἢ ἀποδίδει **μιὰ προσωπικὴ** σκέψη τοῦ ὁμιλητῆ: "*Ὅσον ἦταν κι ἐγὼ νὰ εἶχα θεῖο ὑπουργὸν κι ἔβλεπες τότε (=νὰ ἔχω κ.λ.π.). Μπορεῖ νὰ μὴ σ' εἶχε γνωρίσει; (=ἐξάπαντος σ' ἐγνώρισε). Ἐχω τὴ γνώμην νὰ μὴν ἐρχόταν αὐτοῦ.*

135. Ὅχι λίγες φορές τὸ ἴδιο ρῆμα συντάσσεται ἄλλοτε μὲ **εἰδική** καὶ ἄλλοτε μὲ **βουλευτικὴ** πρόταση, γιὰτὶ μεταπίπτει ἀπὸ τὴ μιὰ σημασίᾳ στὴν ἄλλη: *Μοῦ παράγγειλε πὼς θὰ ἔρθῃ μεθαύριο τὸ μεσημέρι. Τοὺς παράγγειλε νὰ τελειώσουν τὴ δουλειά. Γνωρίζετε πὼς τὸ παιχνίδι χάθηκε γιὰ σᾶς. Ἐγνώρισα νὰ σέβωμαι τοὺς νόμους. Ἐλπίζω πὼς τὸν βρῆκα εὐδιάθετο. Ἐλπίζουμε νὰ τὰ καταφέρουμε σιγὰ σιγὰ.*

136. Συχνὰ καὶ οἱ λέξεις **δεδομένου**, **ἴσως**, **κοντά**, **ἀπὸ**, **σέ**, **μέ** καὶ μερικὲς ἄλλες συντάσσονται μὲ συμπλη-

ρωματική πρόταση: **Δεδομένου** *δτι είσαι επιμελής μαθητής, σε συγχωρώ. Προκειμένου να φύγης, θά 'ρθώ μαζί σου. Και με τὸ νὰ μοῦ τὰ λές ἐμένα, δὲν κάνεις τίποτε. Ἴσως νὰ τὰ περάσουμε καλὰ κ.ἄ.*

II. Αἰτιολογικές προτάσεις.

137. Οἱ αἰτιολογικές προτάσεις ἐκφράζουν τὴν **αἰτιολογία** ἑνὸς γεγονότος ἢ φαινομένου, μιᾶς πράξης ἢ σκέψης.

Δηλώνουν **κρίση** καὶ γι' αὐτὸ ἐκφέρονται σὲ **ἀπλή** ἢ **δυνητική ὀριστική** κανονικά, σπάνια ὅμως καὶ σὲ **ὑποταχτική**. Ἐρρηση **δέ(ν)**.

Οἱ σύνδεσμοι ποὺ εἰσάγουν τὶς αἰτιολογικές προτάσεις εἶναι: **Ἐπειδῆ, γιατί, διότι, πού, ἀφοῦ, καθὼς, ἐφόσον, καδόσον, μιά καί, μιά πού**: *Ἐφραγα διότι ἐνιωθα μιὰν ἀδιαθεσίᾳ. Τοὺς τὸ μετάφρασα στὴ Νεοελληνικῆ, γιατί, δέ, θὰ τὸ καταλάβαιναν στὸ πρωτότυπο. Καλὸ εἶναι νὰ φυλάγῃσαι, ἐφόσον εἶσαι ἄρρωστος.. Τί νὰ κάνω, μιά καὶ δὲν ἔχω δουλειά, βολτάρω κ.ἄ.*

138. Σὲ **ὑποταχτική** ἐκφέρονται μερικές αἰτιολογικές προτάσεις, ποὺ εἰσάγονται μὲ τὸ **γιὰ νά**: *Ὁ Παῦλος γιὰ νὰ κάμη τὸ παλληγάρι χτυπήθηκε ἄσχημα (=ἐπειδῆ ἔκανε κ.λ.π.). Ἐτσι γιὰ νὰ μὴ μοῦ λέτε τὴν ἀλήθεια, σᾶς τιμωρῶ ὅλους (=ἐπειδῆ δέ μοῦ λέτε κ.λ.π.).*

Προτάσεις αἰτιολογικές ποὺ εἰσάγονται μὲ τὸ **πού**, ἀκολουθοῦν συνήθως ὕστερα ἀπὸ ρήματα, τὰ ὁποῖα φανερώνουν κάποιο **πάθος τῆς ψυχῆς**, ἢ ἀκολουθοῦν ἔπειτα ἀπὸ **ἀπρόσωπες περιφράσεις**: *Σὲ θαυμάζω, πὸν μένεις τόσο ψυχραίμος. Χαίρομαι, πὸν ζῆς καλὰ. Ἦταν ἄσχημο πρᾶγμα, πὸν δὲν τοὺς καλέσαμε στὴ γιορτή.*

Ταχτικά ὅμως ὕστερα ἀπὸ τὰ ρήματα καὶ τὶς φράσεις αὐτὲς ἀκολουθεῖ πρόταση **αἰτιολογική**, ποὺ εἰσάγεται μὲ τὸ **νά** καὶ **ὑποταχτική**: *Σὲ λυποῦμαι νὰ δυστυχεῖς, μὰ τί νὰ σοῦ κάμω (=διότι δυστυχεῖς κ.λ.π.). Ἐγὼ τὰ 'χασα μαζί του,*

να μένη τόσο ψόχραιμος (=ἐπειδὴ ἔμενε κ.λ.π.). Είναι φοβερό να πνιγῆ τὸ παιδί του, μὰ τί να γίνῃ (=ἐπειδὴ πνίγηγε κ.λ.π.).

III. Τελικές προτάσεις.

139. Τὸ σκοπὸ μιᾶς ἐνέργειας ἢ μιᾶς πράξης τὸν φανερώνουν οἱ τελικές προτάσεις.

Ἐκφράζουν **ἐπιθυμία** καὶ γι' αὐτὸ ἐκφέρονται σὲ **ὑποταχτική**.

Οἱ σύνδεσμοι ποὺ τὶς εἰσάγουν εἶναι οἱ **νά, γιά νά, μὴ(ν), νά μὴ(ν), γιά νά μὴ(ν)**: *"Αφησέ τον, νά κάμῃ ὅ,τι θέλει. Σηκωθήκαμε γιά νά φύγουμε. Προσπάθησε νά τελειώσης γρήγορα, μὴ χάσης τὸ τραῖνο. Μὴ φωνάζετε, νά ξυπνήσετε τὸ μωρό.*

140. Συχνὰ οἱ τελικές προτάσεις ἐκφέρονται σὲ **ὀριστική παρατατικού**, εἴτε, ἐπειδὴ τὸ ρῆμα τους **ἔλκεται** ἀπὸ τὸ ρῆμα τῆς πρότασης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξαρτῶνται, εἴτε γιά νά δηλωθῆ πὼς ὁ σκοπός, ποὺ ἐκφράζεται, **δὲν εἶναι δυνατό νά πραγματοποιηθῆ**, ἢ ἀποτελεῖ μιάν **ἀπλή γνώμη τοῦ ὁμιλητῆ**: *Δὲν ἐρχόσουν, νά μωῦ ἴλυνες καμμιὰ ἄσκησι (=νά μωῦ λύσης κ.λ.π.). Καλὰ ἦταν νά παιρνῶ μιάν ἄδεια (=νά πάρω κ.λ.π, μὰ δὲν εἶναι δυνατό). Ρώτησε τὸ γείτονα, ἂν ἔχη κἀνα ψωμί, νά μᾶς δάνειζε (=νά μᾶς δανείσῃ).*

ΣΗΜ.— Τελική πρόταση μὲ ὀριστική παρατατικού ἀκολουθεῖ καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικά μόρια εὐχετικά καὶ ἐκφράζει σκοπὸ **ἀπραγματοποίητο**: *Μακάρι νά γύριζαν κείνα τὰ χρόνια. Εἶδε νά γινόμεν πάλι νέος. Ἄμποτε νά σ' ἐγνώριζα τότε.*

IV. Ὑποθετικοὶ λόγοι.

141. Κάθε ὑποθετικὸς λόγος ἀποτελεῖται ἀπὸ δυὸ προτάσεις.

Ἡ μιὰ εἶναι δευτερεύουσα καὶ ὀνομάζεται **ὑπόθεσι** καὶ ἡ ἄλλη ἀνεξάρτητη καὶ λέγεται **ἀπόδοσι**: *"Ἄν κάμῃ αὔριο καλὸν καιρό, θὰ πᾶμε τοὺς μαθητῆς ἐκδρομῆ. Ἄρνησι δέ(ν).*

Ἡ ὑποθετικὴ πρόταση (δηλ. ἡ ὑπόθεση) εἰσάγεται μὲ τοὺς συνδέσμους **ἂν, ἐάν, σάν, ἄμα - νά,** καὶ περιλαμβάνει ἓνα **ὄρο,** ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἡ **πραγματοποίηση** ἢ ἡ **ἐπαλήθευση** κάποιου γεγονότος ἢ μιᾶς ἐνέργειας, τὴν ὁποία φανερώνει ἢ ἄλλη πρόταση, ποὺ τὴ λέμε ἀπόδοση: *Ἄν γυρίσης γρήγορα, θὰ προλάβης τὸ φαγητό.*

Τοὺς ὑποθετικοὺς λόγους ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενό τους τοὺς διακρίνουμε στὰ ἑξῆς **εἶδη.**

α) **Τοῦ πραγματικοῦ.**

142. Ἐδῶ τοποθετοῦμε ὅλους τοὺς ὑποθετικοὺς λόγους, τὴν ὑπόθεση τῶν ὁποίων θεωροῦμε **πραγματικὴ,** χωρὶς νὰ ἐξετάσουμε, ἂν αὐτὸ ποὺ δηλώνει εἶναι στ' ἀλήθεια κάτι τὸ πραγματικόν.

Ἡ ὑπόθεση ἐκφέρεται σὲ **ὀριστικὴ** καὶ ἡ ἀπόδοση σὲ **ὀποιαδήποτε ἔγκλιση:** *Ἄν σοῦ μιλῶ παράλογα, πές μου το. Ἄν μπόρσες νὰ βγῆ μὲ τὸ ἄριστα, εἶναι ἄξιος συγχαρητηρίων. Σὰ δὲν ξέρεις, νὰ μὴν ἀνακαιεύσεις. Ἐάν εἴστε χριστιανοί, βοηθῆστε τὸ φτωχόν.*

β) **Τοῦ ἀντιθέτου πρὸς τὸ πραγματικόν.**

143. Σ' αὐτοὺς τοὺς ὑποθετικοὺς λόγους ἡ ὑπόθεση φανερώνει πῶς κάτι **εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ ἐκεῖνο, ποὺ στὴν πραγματικότητά γίνεται ἢ ἔγινε.**

Ἡ ὑπόθεση ἐκφέρεται σὲ **ὀριστικὴ** παρατατικοῦ ἢ ὑπερσυντελικοῦ καὶ ἡ ἀπόδοση σὲ **ὀριστικὴ δυνητικὴ:** *Ἄν μάθαινα γράμματα, δὲ θὰ βρισκόμουν ἐδῶ. Ἄν ἦμουν νέος δὲ θὰ ξεκολλοῦσα ἀπ' τὸ σχολεῖο. Ἐάν δὲν ἦταν ὁ Ἡλῖος, θὰ εἴχαμε πάντα νύχτα. Σὰν ἐγὼ δὲ φρονιτζα, δὲ θὰ ἔχετε ἀκόμα βιβλία.*

γ) **Τῆς ἀπλῆς σκέψης.**

144. Τοῦτοι οἱ ὑποθετικοὶ λόγοι ἐκφράζουν μὲ τὴν ὑπόθεσή τους μιὰ **σκέψη ἀπλή,** χωρὶς νὰ ἐξετάζεται, ἂν αὐτὸ εἶναι πραγματοποιήσιμο ἢ ὄχι.

Ἡ ὑπόθεση τους ἐκφέρεται σὲ **ὀριστική παρατατικού** καὶ ἡ ἀπόδοση σὲ **ὀριστική δυνητική** ἢ σὲ **ὀριστική μέλλοντα**: *Ἄν δὲν ὑπῆρχε ἀέρας, δὲ θὰ ζοῦσε κανεὶς. Ἐὰν ξαφνικὰ ἀνασταινόταν ὁ πατέρας σου, θὰ σὲ ἀπολήρωνε, μὲ ἀυτὰ ποὺ κάνεις. Ἄν ἔφευγες καὶ σύ, θὰ εἶμαι μιὰ χαρά.*

δ) **τοῦ προσδοκώμενου ἢ ἐπαναλαμβανομένου**

145. Ἡ ὑπόθεση ἐδῶ ἐκφράζει κάτι, τὸ ὁποῖον ἢ εἶναι **ἐνδεχόμενο** νὰ γίνη ἢ **ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τρόπον ἀόριστο** στὸ παρελθόν, παρὸν ἢ μέλλον.

Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις ἡ ὑπόθεση ἐκφέρεται σὲ **ὑποταχτική** ἀόριστου κανονικὰ καὶ ἡ ἀπόδοση :

1) στὸ **προσδοκώμενο** ἐκφέρεται κανονικὰ σὲ **ὀριστική μέλλοντα** ἢ χρησιμοποιεῖται κάποια **μελλοντική ἔκφραση**, συνήθως ἡ **προσταχτική**: *Ἄν μὲ ἀπατήσης, θὰ σὲ τιμωρήσω. Ἐὰν σκεφτῆς λογικά, θὰ σωθῆς. Ἐὰν δὲν φυλαχτῆς, θὰ πάθῃς κακό. Ἄν συναντήσης τὸν Ἀρτεῖδη, πές του πὼς εἶμαι καλά.*

2) **Στὸ ἐπαναλαμβανόμενο ἀόριστα** ἐκφέρεται κανονικὰ σὲ **ὀριστική χρόνου ἐνεστώτα**: *Ἄν δὲ δουλέψῃς, δὲν τρῶς. Ἄμα κοντέψῃ ὁ θάνατος, κανεὶς δὲ θέλει νὰ πεθάνῃ. Ἄν δὲν ἀποιαμιέψῃς τὸ περίσσευμά σου, δὲν ἔχεις στήν ἀνάγκη σου.*

146. Πολλές φορές ἀπὸ ἕναν ὑποθετικὸ λόγον **παραλείπεται** ἡ ἀπόδοση, ἐπειδὴ ἐννοεῖται εὐκόλα ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα ἢ ἀπὸ κάποια λέξη. **Παραλείπεται** ὅμως καὶ ἡ ὑπόθεση γιὰ τὸν ἴδιον λόγον, ἢ ἐκφράζεται μὲ τρόπον **βραχυλογικό**: *Θὰ γυρίσῃ ὁ Πέτρος μας πατέρα; Ἄν μπορέσῃ, παιδί μου. (ἔνν. θὰ γυρίσῃ ἀπόδοση). Καλά, ἂν τὰ καταλάβαινα ὅλα. Ποῦ ὅμως! (ἔνν. Καλὰ θὰ ἦταν ἀπόδ.).*

Καὶ σεῖς στὴ **περίπτωσή μου**, θὰ φοβόσαστε (= ἂν βροσκόσαστε κ.λ.π. ὑπόθ.). *Ἄν θέλῃς, μείνε γιὰ παρῆρα εἰδεμὴ φύγε (= εἰδεμὴ = ἂν δὲν θέλῃς βραχυλ.).*

147. Ὑπάρχουν ἄρκετοὶ ὑποθετικοὶ λόγοι, ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τυπικὰ τὰ τέσσερα εἶδη, ποὺ περιγράψαμε γιὰ λόγους κυρίως **ἐμφαντικούς**: "Ἄν εἶχες μυαλό, δὲν τὸ πάθαινες (=δὲ θὰ τὸ πάθαινες). **Νὰ μὴ σ' ἤξερα**, δὲ θὰ τὸ ἔλεγα (=ἂν δὲ σ' ἤξερα κ.λ.π.).

148. Ὅχι σπάνια δύο ἢ πιὸ πολλές ὑποθέσεις ἔχουν μιὰ **κοινὴ ἀπόδοση** καὶ εἰσάγονται μὲ τὸ **κι ἂν . . . κι ἂν** ἢ τὸ **εἶτε . . . εἶτε**, γιὰ νὰ ἔκφραστῇ **ἀδιαφορία**. Καὶ μὲ τὸ **καὶ νὰ . . . καὶ νὰ**, γιὰ νὰ δηλωθῇ **παραχώρηση**: *Κι ἂν χαιρετᾶ, κι ἂν δὲ χαιρετᾶ, σημασία δὲν δίνει. Εἶτε τὸ πάρετε, εἶτε τ' ἀφήσετε, δὲ χρειάζεται. Καὶ νὰ τοὺς διώξης καὶ νὰ μὴν τοὺς διώξης, κακὸ θὰ ποῦν.*

149. Συχνὰ σὲ ὑποθετικούς λόγους τοῦ τετάρτου εἶδους ὅταν ἡ ἐπανάληψη συμβαίνει στὸ παρελθόν, ἡ ὑπόθεση καὶ ἡ ἀπόδοση ἀπαιτοῦν **ὀριστικὴ παρατατικὴ**: "Ἄν σὲ κοίταξε μόνο, σοῦ 'παιρνε τὴν καρδιά. Ἄν ὀργιζόταν, ἔσπαζε τὰ πάντα.

150. Πολλοὶ ἐξάλλου ὑποθετικοὶ λόγοι χρησιμοποιοῦνται στὸ λόγο ὄχι μὲ τὸν κύριο ρόλο τους, ἀλλὰ γιὰ χάρη δημιουργίας ὕφους ζωηρότερου.

Ἔτσι μὲ τὴν ὑπόθεση κάποιου ὑποθετικοῦ λόγου ἐκφράζουμε μιὰ **ἐντονη ἀντίθεση ἢ μιὰν ἀπειλὴ ἢ μιὰν παρομοίωση ἢ μιὰν αἰτίαν** κ.ἄ.: *Κι ἂν τὰ γεράματα μὲ πλάκωσαν, νὸς στὴν ψυχὴ μου νιώθω (=δύμως στὴν ψυχὴ μου νιώθω νέος). Ἄν δὲ σὲ λειώσω ἀπὸ τὸ ξύλο, νὰ πεθάνω. Ἄν ἀγαποῦν κι αὐτοὶ τὰ λεφτά, τ' ἀγαπᾶμε καὶ ἡμεῖς (=δύπως ἀγαποῦν κ.λ.π.) Ἄν χτύπησε ὁ φίλος σου, πρέπει νὰ λυπᾶσαι (=ἐπειδὴ χτύπησε ὁ φίλος σου κ.λ.π.).*

Υ. Παραχωρητικὲς προτάσεις.

151. Οἱ παραχωρητικὲς προτάσεις εἰσάγονται μὲ τοὺς συνδέσμους **ἂν καί, μολονότι, ἐνῶ, καὶ ἄς, μόνον ποῦ, κι ἂν, καὶ νὰ, ποῦ νὰ, καὶ ποῦ, νὰ, ποῦ**, κ.ἄ.

Όταν ή παραχώρηση γίνεται πρὸς κάτι, τὸ ὅποῖον ὁ ὀμιλητὴς δέχεται σὰν **πραγματικό**, τότε οἱ προτάσεις αὐτὲς ἐκφέρονται σὲ **ὀριστική** καὶ εἰσάγονται μὲ τοὺς συνδέσμους **ἂν καί, μόνον πού, μολονότι, πού, καί πού**. Ἐρνηση ἢ **δέ(ν)**: *Ἄν καὶ δὲν τοῦ τὸ ζήτησα, μοῦ τὸ ἔδωσε. Μόνον πὸν δουλεύει μέρα νύχτα, αἰσθάνεται ξεκούρατος. Μολονότι τοὺς εἶδες, δὲν τοὺς μίλησες. Καὶ πὸν τοῦ ἔκανα δῶρα, δὲ χρωστᾷ χάρη. Θὰ περάσης τὴν τάξη, πὸν πᾶς πάντ' ἀδιάβαστος;*

Όταν ή παραχώρηση γίνεται πρὸς κάτι, τὸ ὅποῖον ὁ ὀμιλητὴς δέχεται ὡς **μὴ πραγματικό**, τότε οἱ παραχωρητικές προτάσεις ἐκφέρονται ἢ σὲ **ὀριστική** παρατατικοῦ, ἀορίστου καὶ ὑπερσυντελικού, ἔαν τὸ περιεχόμενό τους καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς κυρίας, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτῶνται, εἶναι **παρελθοντικό** ἢ σὲ **ὀριστική** στὶς ἄλλες περιπτώσεις.

Σύνδεσμοι, πὸν εἰσάγουν αὐτὲς, εἶναι οἱ **καὶ ἂν, πὸν νά, καὶ νά, ἄς καί, νά**. Ἐρνηση δέχονται τὴν **μὴ(ν)**, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνες, πὸν εἰσάγονται μὲ τὸν **καὶ ἂν (κι ἂν)**, οἱ ὁποῖες ἀπαιτοῦν τὴν **δέ(ν)**: *Κι ἂν δὲν ἤλθε, δὲ λυπήθηκα. Θὰ ἐρχόμουν, πὸν νά χαλοῦσε ὁ κόσμος. Ὅλα κι ἂν μοῦ τὰ δώσης, πάλι φτωχὸς θὰ μείνω. Καὶ νά σοῦ φωνάζουν, μὴν ἀπαντᾷς. Δὲν εἶχε ἔγνος εὐγένειας, ἄς ἦταν καὶ ὑποκοιτική. Ἐν' ἀεράκι νά φυσοῦσε, δὲ θὰ ἔμενε ἰπποτα. Καὶ νά μὴ θέλης, θὰ σὲ κρατήσουμε,*

ΣΗΜ. Μὲ τοὺς **κι ἄς** ἢ **ἄς** εἰσάγονται συχνὰ παραχωρητικές προτάσεις, πὸν ἐκφράζουν, παραχώρηση σὲ κάτι **τὸ πραγματικό**, ἀλλὰ δέχονται ὡς ἄρνηση τὴν **μὴ(ν)** καὶ ποτὲ δὲν ἐκφέρονται σὲ **ὀριστική μέλλοντα**: Τὰ κατ'ἀλάβαινε ὅλα, **κι ἄς** μὴν ἄκουε. Ἦταν καλὸς καιρὸς, ἄς ἦταν συννεφιά.

VI. Δευτερεύουσες συμπερασματικές προτάσεις.

152. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κύριες συμπερασματικές προτάσεις, χρησιμοποιοῦνται στὸ λόγο καὶ οἱ ὅμοιες δευτερεύουσες γιὰ

νά φανερωθῆ ἓνα **συμπέρασμα** ἢ ἓνα **ἀποτέλεσμα** ἢ ἓνα **ἐπακολούθημα** ἑνὸς γεγονότος, μιᾶς πράξης ἢ μιᾶς ἐνέργειας. Εἰσάγονται

α) μὲ τοὺς συνδέσμους **ὥστε** ἢ **πού**, καὶ ἐκφέρονται ἢ σὲ **ἀπλή ὀριστική**, ὅταν τὸ συμπέρασμα θεωρῆται **πραγματικό** ἀπὸ τὸν ὁμιλητῆ, ἢ σὲ **δυνητική ὀριστική**, ὅταν τὸ συμπέρασμα ἐμφανίζεται ὡς **δυνατό**. "Αρνηση **δέ(ν)**. "Ἐπεσε τόσο χιόνι, πὺ σκέπασε καὶ τὰ δέντρα ἀκόμη. "Ἐκανε τόση παγωνιά, ὥστε δὲν ξεμύτιζε κανεὶς ἀπ' τὸ σπῆτι του. "Ἦταν τέτοιοι ἄνθρωποι, ὥστε φοβόσουν νὰ τοὺς καλημερίσης. "Ἐἴσι ἄγριο τὸν ἔβλεπα πάντα στὸν ὕπνο μου, ὥστε ξυπνοῦσα τρομαγμένος. Τόσο τὸ πρόσεχε ὥστε θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν πάρη γιὰ μάνα του. Πρόσφεραν τέτοια πράγματα, πὺ δὲ θὰ ἴθελος ποτὲ νὰ φύγης.

β) μὲ τοὺς συνδέσμους **πού νά**, **ὥστε νά**, **νά**, **γιὰ νά** καὶ ἐκφέρονται σὲ **ὑποταχτική**, γιὰ νά ἐκφραστῆ συμπεριφορὰ **ἐνδεχόμενο** ἢ **πιθανό**, ἂν καὶ συχνὰ τοῦτο εἶναι **πραγματικό**. "Αρνηση ἢ **μή(ν)**: Σοῦ φέρθηκα πάντοτε ἄσχημα, ὥστε νὰ μὴ μὲ συμπαθῆς. (=εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ μὴ μὲ συμπαθῆς). Δὲν ἦταν τόσο δυνατός, πὺ νὰ τὸν φοβηθῶ (=πὺ ἦταν πιθανὸ νὰ τὸν φοβηθῶ). Τὰ κατάφερε νὰ παραμείνη πρῶτος (= ὥστε νὰ παραμείνη πρῶτος). Δὲν εἶχε κακὴ καρδιά, γιὰ νὰ μὴν τὸν συμμαρῖζωνται. Μὴ μὲ παρεξηγήσετε, πὺ βρέθηκα στὴν ἀνάγκη, νὰ σᾶς ζητήσω δανεικὰ (= ὥστε νὰ σᾶς ζητήσω κ.λ.π., ἐδῶ ἐπακολούθημα πραγματικό).

153. Πολλὲς φορὲς μιὰ συμπερασματικὴ δευτερεύουσα πρόταση δηλώνει κάποιον **σκοπὸ**: Τοὺς ἔμπλεξαν ὅλους σ' ἐγκλήματα, ὥστε νὰ τοὺς ἔχουν στὸ χέρι (=μὲ ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ νὰ τοὺς ἔχουν στὸ χέρι).

154. Ταχτικὰ ἐπίσης μὲ συμπερασματικὴ πρόταση ἐκφράζουμε ἓναν **ὄρο** ἢ μιὰ **προϋπόθεση**: Καὶ ὅλα τὰ πλοῦτη τοὺς θὰ ἴδιαν, γιὰ νὰ ξαναποκτήσουν τὴν τιμὴ τοὺς (=ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀποκτήσουν πάλι τὴν τιμὴ τοὺς).

VII. Ἐνδοιαστικές προτάσεις

155. Οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις ἐκφράζουν **ἐνδοιασμό** δηλαδή **φόβο** γιὰ κάποιο κακὸ ἢ δυσάρεστο **ἐνδεχόμενο**. Ἄρνηση κανονικὰ **δέ(ν)**.

Οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις εἰσάγονται μὲ τοὺς συνδέσ-
μους **μή(ν)**, **νά μή(ν)**, **μήπως** καὶ ἐκφέρονται :

α) σὲ **ὑποταχτική**, ὅταν τὸ κακὸ ἢ δυσάρεστο τὸ ἀναλογίζεται κανεὶς ὡς **ἐνδεχόμενο** : *Φοβήθησαν, μὴ δὲ τοὺς δεχτῆς. Πρόσεχαν, νὰ μὴ χάσουν τὸ δρόμο. Τρομάζει, μήπως ξαναρθῆ. Φυλάχτηκαν, μὴν προδοθοῦν. Θὰ σιὸ πῶ τὸ μυστικό, μὴν τύχη καὶ πεθάνω.*

β) σὲ **ἀπλή ὀριστική**, ὅταν τὸ κακὸ ἢ δυσάρεστο τὸ φαντάζεται κανεὶς ὡς **πραγματικό** : *Φοβόταν, μήπως τοῦ ἔπερναν καὶ τὰ δικὰ του. Κοίταξε μὴν τοὺς ξέφυγε τὸ μυστικό.*

γ) σὲ **δυνητική ὀριστική** : *Τοὺς περιποιήθηκα τόσο, μήπως θὰ μοῦ ἴδιναν καμμιὰ δεκάρα. Τοὺς εἶχα φοβηθῆ, μὴ δὲ θ' ἄφηναν τίποτα στὴ θέση του.*

156. **Δευτερεύουσες ἐνδοιαστικές προτάσεις** ἀκολουθοῦν ὕστερ' ἀπὸ ρήματα ἢ φράσεις, ποὺ δηλώνουν **φόβο** ἢ **προφύλαξη** : *Φοβοῦμαι, ἀνησυχῶ, τρομάζω, φυλάγομαι, προσέχω, κοιτάζω κ.ἄ.*

157. Συχνότατα οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις χρησιμοποι-
οῦνται στὸ λόγο σὰν κύριες : *Μὴ μᾶς τρομάξετε κάθε τόσο. Μήπως δὲ τοὺς βροῦμε κεῖ, παιδιά.*

ΣΗΜ. Εἶναι φανερὸ πὺς οἱ ἐνδοιαστικές προτάσεις, ποὺ δέχον-
ται τὴν ἄρνηση **δέ(ν)**, φανερώουν φόβο, **μήπως δὲ συνέθη** ἢ **δὲ συμβῆ** κάτι : Φοβάστε, μὴ δὲ τὸν καλοῖδου. Προσέχτε, μήπως δὲν τὸ πετύχετε.

VIII. Πλάγιες ἐρωτήσεις.

158. Οἱ πλάγιες ἐρωτηματικές προτάσεις περικλείουν **ἐρώτηση**, ποὺ ὑποβλήθηκε ἢ θὰ ὑποβληθῆ καὶ μεταδίδεται σὲ κάποιο πρόσωπο.

Καί οί προτάσεις αὐτές, ὅπως οί ἀντίστοιχες κύριες, ἐκφράζουν εἴτε ἄγνοια ὀλική ἢ εἴτε μερική.

Ἐκεῖνες πού ὑποδηλώνουν ὀλική ἄγνοια εἰσάγονται μέ τὰ μόρια **ἄν ἢ μὴ ἢ μήπως ἢ μὴ τυχόν**, ἐάν εἶναι μονομελεῖς· οἱ διμελεῖς εἰσάγονται μέ τὸ **ἄν . . . ἢ, ἄν . . . ἢ ἄν, ἢ . . . ἢ, ἢ**.

Ὅσες φανερώνουν μερική ἄγνοια εἰσάγονται μέ **ἐρωτηματική ἀντωνυμία ἢ ἐρωτηματικὸ ἐπίρρημα**, ὅπως τὸ *ματί, πῶς, πότε, ποῦ κ.λ.π.*

Οἱ πλάγιες ἐρωτήσεις ἐκφέρονται σὲ **ὀριστική ἀπλή ἢ δυνητική** ἢ συνοδευόμενη μέ τὸ **νά** καὶ σὲ **ὑποταχτική ἀπορηματική**: *Σῆς ρώτησαν, ἄν ἔχετε γονεῖς* (=ἔχετε γονεῖς; εὐθ.). *Πές του, μὴ χρειάζεται τίποτα* (=μὴ χρειάζεσαι τίποτα;). *Ἄν ξέρατε, τί θὰ ἔλεγε μέσα του* (=τί ἔλεγε μέσα του; ὁρ. δυνητ.). *Σὲ ρωτῶ, τί νὰ κάμω τώρα* (ὑποί. ἀπορ.). *Ἐμπρὸς διηγῆσον μας, πῶς σκότωσαν τὸν Πέτρο* (=πῶς σκότωσαν τὸν Πέτρο;).

Τὸν ρωτοῦσαν, ἄν ἦταν παθολόγος ἢ χειρουργός. Δὲν ἤξερα, ἄν θὰ φύγουν ἢ ἄν θὰ παραμείνουν. Ποιὸς μὲ θυμόταν ἢ πέθαινα ἢ ζοῦσα. Δέγε μας, ἔφαγες τὰ λεφτά σου ἢ τὰ πῆρες βιβλία.

ΙΧ. Χρονικὲς προτάσεις.

159. Πολλοὶ εἶναι οἱ σύνδεσμοι, πού εἰσάγουν προτάσεις χρονικὲς· **ἐνῶ, ἄμα, ἀφου, ὅταν, καθῶς, μόλις, ἔως ὅτου, πρὶν νά, ἀφότου, ὄσο, πού κ.ἄ.**

Οἱ χρονικὲς προτάσεις ἐκφέρονται σὲ **ὀριστική ἀπλή**, ἐάν ἐκφράζουν γεγονὸς **πραγματικόν**, σὲ **ὀριστική δυνητική**, ἐάν ἐκφράζουν γεγονὸς **ἐνδεχόμενον** καὶ σὲ **ὑποταχτική**, ἐάν ἐκφράζεται πράξις ἢ ἐνέργεια **προσδοκώμενη ἢ ἀόριστα ἐπαναλαμβανόμενη**:

α) *Ἄμα σὲ πρόσεξα, ἔφυγες. Καθῶς διάβαζα, ἄκουσα φωνές. Μόλις πηγαίνεις γιὰ κολύμπι, τρέμ' ἢ καρδιά μου. Μέ-*

χει πού έφτιασε, δέν έπαψε τίς προσευχές (πραγμ. γεγον.).

β) *Τί θά 'βρισκε, όταν θά 'φτανε. Δέν τὸ ἤθελα, ὅσο θά 'μενα σὸ σπίτι. Μὲ βασάνιζε, μέχρι πού θά 'φευγε (ένδεχόμ. γεγον.).*

γ) *Θά φοβηθῆς, όταν τὸν ἀντικρύσης τώρα. Θά τὸν διώξω, σὰν τελειώση ὁ μήνας. Πρὶν κοιμηθῆς, θά σέ ἐπισκεπτῶ. (προσοδοκ.).*

δ) *Όταν σέ βλέπη, πάντα σέ θανμάζει. Νὰ περνᾷς ἀπὸ δῶ, πρὶν τελειώνης τὴν ἄδειά σου. Όταν βρῆς τὴν ἡσυχία σου, βροίσεις καὶ τὴν υγεία σου. (ἀορ. ἐπαναλαμβ.).*

160. Ἰδιαίτερα μιὰ χρονικὴ πρόταση φανερώνει :

α) Τὸ **συγχρονισμό** δυὸ γεγονότων ἢ δυὸ πράξεων. Εἰσάγεται συνήθως μὲ τοὺς συνδέσμους **ἐνῶ, κάθε πού, καθῶς, ὅποτε, ἐκεῖ πού, ὅσο, καθῶς, ὅταν, ὅσο πού, σάν, ὡσάκις** : *Κάθε πού τὸ σκέφτομαι, δακρύζω. "Όσο μπορῶ, δουλεύω.*

β) τὸ **προτερόχρονο** κάποιου γεγονότος ἢ ἐνέργειας. Εἰσάγεται μὲ τοὺς συνδέσμους **ἄμα, ὅταν, ἀφοῦ, ἀφότου, καθῶς, πού, σάν, μόλις, ὅποτε, εὐθύς ὡς, μιὰ καί** : *"Όταν βγῆκ' ἀπ' τὸ Γυμνάσιο, μπῆκα σὸ Πολυτεχνεῖο. Σὰ γύρισ' ἀπ' τὸ στρατό, κάνω τὸ γεωργό.*

γ) Τὸ **ὕστερόχρονο** μιᾶς πράξης ἢ ἐνὸς γεγονότος. Εἰσάγεται μὲ τοὺς συνδέσμους **ἔως ὅτου, ὅσο πού νά, ὡς πού νά, ἔως ὅτου νά, πρὶν (νά), προτοῦ (νά), κοντὰ νά, ὅσο, ὅσο πού** : *Πρὶν φτάσ' ἡ Δαμπερή, θά γίν' ἡ κίθωση. Προτοῦ γὰ γράψης, τηλεγράφησέ μας.*

Πολλές φορές χρονικὲς δευτερεύουσες προτάσεις, πού ἐκφέρονται σὲ **ὑποταχτικὴ**, δηλώνουν **πραγματικὸ** γεγονότος : *"Όσο νὰ γυρίσης, τό 'χε καταφέρει (=ὅταν γύρισες κ λ π.).*

Χ. Ἄναφορικές προτάσεις.

161. Οἱ ἀναφορικὲς προτάσεις ἐκφράζουν μιὰ ἔννοια, ἢ ὅποια **ἀναφέρεται** σ' ἓναν ὅποιοδήποτε ὄρο μιᾶς ἄλλης πρότασης, πού **ὑπάρχει ἢ ἐννοεῖται**.

Εισάγονται με **άναφορικές άντωνυμίες** ή **άναφορικά έπιρρήματα** και φανερώνουν άλλοτε **έπιθυμία** και άλλοτε **κρίση**. Γι' αυτό δέχονται άνάλογα τήν άρνηση **δέ(ν)** ή τή **μή(ν)**: *Στείλε μου τὰ χρήματα, πού σου δάνεισα. Θέλουν εκείνα, πού δέ δίνω. Έπιθυμῶ ἔνα σπιτάκι, πού νά μὴν εἶναι κοντά σέ θορούβους. Όπως θέλεις, κρίνε με (=όπως θέλεις, ἔτσι κρίνε με).*

Κάθε άναφορική πρόταση έχει τή δυνατότητα νά ύποδυθῆ τὸ ρόλο **ύποκειμένου** ή **κατηγορουμένου** ή **άντικειμένου** ή **όποιοιδήποτε προσδιορισμοῦ** τῆς πρότασης. τήν όποία προσδιορίζει: *Όσοι θέλετε, γυρίστε σπίτι μας. (ύποκ.). Ὁ βοηθός εἶναι, ὅπως τόν ἠθέλες (κατηγ.). Κατάστρεφε, ὅσα εὗρισκε (άντικ.). Νά ζητήσουμε τόν ἀδελφό του, πού ἦταν παρῶν στή συμφωνία (παραθετικὸς προσδ.). Εἶσαι μαθητής, πού σου ἀρέσουν οἱ ἀταξίες. (έπιθ. προσδ.). Δὲν ἦρθε κανείς, ἀπ' ὅσους καλέσαμε (έμπρόθ. προσδ.). Θά πάρω τὸ βιβλίο, ὅποιου κι ἂν εἶναι (γεν. κλητ.) κ. ἄ.*

Τὸ νόημα τῶν άναφορικῶν **προτάσεων** και ἡ σχέση τους με τήν έννοια τῆς κυρίας, από τήν όποίαν έξαρτῶνται, τίς κατατάσσουν στίς ἑξῆς κατηγορίες:

α) **Άναφορικές προσδιοριστικές**. Χρησιμοποιοῦνται, γιά νά διευκρινίζουν κάποιον ὄρο μιᾶς πρότασης. Εἶναι προτάσεις, πού άλλοτε ἐκφράζουν **κρίση** και ἐκφέρονται φυσικά σέ **ανάλογες ἐγκλίσεις** (ὄριστική ἀπλή ή δυνητική ή εὐχειτική κ.λ.π.) και άλλοτε ἐκφράζουν **έπιθυμία** και ἐκφέρονται σέ **ύποταχτική** με τὸ **νά** μπροστά της: *Όσο δέ νύχτωγε, δὲν τόν ἔνοιαζε (ὄρ ἀπλή). Φώναζε τόσο δυνατά, πού θά τόν πῆρες γιά τρελλό (ὄρ. δυν.). Τόν Πέτρο περιμένεις, πού νά μὴ γύριζε ποτέ (ὄρ. εὐχ.). Θέλω ἕναν ὑπάλληλο, πού νά μὴ φεύγη τὸ μεσημέρι ἀπὸ δῶ. (ύποτ.). Ἀπὸ τότε. ὅπως θά ξέρετε, ἦταν στήν Ἀμερική (=ὅπως πιθανὸ νά ξέρετε κ.λ.π. ὄριστ. τῆς πιθανότ.).*

β) **Άναφορικές τελικές**. Αὐτὲς φανερώνουν **σκοπό** και εισάγονται πολλές φορές με μόνο του τὸ **νά**: *Δὲ βροίσκω*

κανένα, πού να τοῦ ζητήσω δανεικά (=για να τοῦ ζητήσω κ.λ.π.)
Νά 'χα μιὰ φορεσιά, να φοροῦσα (=για να τή φοροῦσα). Ὑπάρ-
χει μαθητής, πού να μὴ θῆλη να βγῆ πρώτος; (=δ ὁποῖος
να μὴ, για να μὴ κ.λ.π.).

γ) **Ἀναφορικές αἰτιολογικές.** Ἐκφράζουν **αἰτία**:
Τοὺς μισεῖ, πού τὸν πλήγωσαν (=ἐπειδὴ τὸν πλήγωσαν). Με-
θυσομένος ὅπως ἦταν, δὲν ἤξερε τί ἔκαμε (=ἐπειδὴ ἦταν
κ.λ.π.). Τέτοιος πού εἶσαι, τέτοια κάνεις (=ἐπειδὴ εἶσαι
τέτοιος κ.λ.π.).

δ) **Ἀναφορικές ὑποθετικές.** Δηλώνουν ὑπόθεση:
"Ὅποιος τὸ χαλάση, θὰ τιμωρηθῆ (=ἂν τὸ χαλάση κανεὶς
κ.λ.π.). "Ὅπου πῆγαινες, τὰ ἴδια ἔβλεπες (=ἂν πῆγαινες ὅπου-
δήποτε κ.λ.π.). "Ὅ,τι γίνη, ἐσὺ θὰ τὸ πληρώσης (=ἂν γίνη
κάτι κ.λ.π.).

ε) **Ἀναφορικές συμπερασματικές.** Ἐκφράζουν
κάποιο **ἀποτέλεσμα** ἢ **ἐπακολούθημα**: Δὲν ὑπάρχει τί-
ποτα στὸν κόσμο, πού να μένη αἰώνια (=τέτοιο, ὥστε να μέ-
νη αἰώνια). Χρειαζόμαστε τόση οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, πού να
μπορέσουμε να τελειώσουμε τὸ ἔργο μας (=ὥστε να μπορέ-
σουμε να κ.λ.π.). Ἀπαιτεῖται ἓνα οἰκοδόμημα, ὅπου να μὴν
κινδυνεύη ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς (=τέτοιο, ὥστε να μὴ κινδυ-
νεύη κ.λ.π.).

στ) **Ἀναφορικές παραχωρητικές.** Ὑποδηλώνεται
μ' αὐτὲς μιὰ **παραχώρηση πρὸς κάτι τὸ πραγματικὸ**
ἢ τὸ μὴ πραγματικὸ: "Ὅπου κι ἂν καταφύγης, δικαίωση
δὲ θὰ βρῆς. "Ὅ,τι κι ἂν εἶχα μάθει, ἦταν ἄχρηστο πιά. Δὲ
θὰ τὸν πείσετε, ὅπως καὶ να τοῦ μιλήσετε.

ζ) **Ἀναφορικές χρονικές.** Μιὰ **μελλοντικὴ πρά-
ξη στὸ παρελθόν** ἢ **ἀόριστη ἐπανάληψη** πολλές φορές
ἐκφράζεται μὲ τὴ βοήθεια ἀναφορικῆς πρότασης, ἢ ὅποια ἐκ-
φέρεται σὲ **ὀριστικὴ παρατατικῶ** μὲ τὸ **θά**: Χάσαμε τὸ
θεῖο μας, πού θὰ σπούδαζε τὸν ἀδελφὸ μου (=πού ἐπρόκει-
το να κ.λ.π.). Ἦταν πότε γελαστός, πότε θλιμμένος, ἀνάλογα
μὲ τὸ κέφι, πού θὰ 'χε (=πού κάθε φορὰ εἶχε).

η) **Ἀναφορικές παρομοιαστικές.** Χρησιμοποιοῦνται κυρίως στὶς παρομοιώσεις καὶ εἰσάγονται μὲ τὸ **σὰ νά:** *Τοῦ μίλησε, σὰ νά ἔταν πατέρας του. Φαινόταν, σὰ νά βγήκαν ἀπ' τὸν ἀφρό.*

Εὐθύς καὶ πλάγιος λόγος.

162. **Εὐθύ λόγο** ἔχουμε, ὅταν τὴν ὁμιλία κάποιου ἢ κάποιων προσώπων τὴν ἀκοῦμε οἱ ἴδιοι μὲ τ' αὐτιά μας.

163. Ὄταν ὅμως τὰ λόγια, ποὺ εἰπώθηκαν, μεταδίδονται σ' ἐμᾶς ἀπὸ κάποιον **τρίτο πρόσωπο**, ὁ λόγος τότε ὀνομάζεται **πλάγιος**. Τὸν πλάγιο λόγο διακρίνουμε:

α) σὲ **ἀτελῆ πλάγιο** λόγο, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ λόγια ἑνὸς προσώπου ἀνακοινώνονται σὲ κάποιον ἄλλο, **ὅπως ἀκριβῶς εἰπώθηκαν**, μὲ τὴ βοήθεια τύπων τοῦ ρήματος **λέω** ἢ **ρωτῶ** κ.λ.π. καὶ **ἐντὸς εἰσαγωγικῶν** στὸ γραφτὸ λόγο: *Ἔλεγον κάθε στιγμή «πρέπει νὰ μαστε πάντα δίκαιοι».* *Ὅλο ρωτοῦσε τοὺς διαβάτες: «μὴν εἶδατε τὸ γιό μου;».*

β) σὲ **τέλειο πλάγιο λόγο**, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ λόγια ἑνὸς προσώπου ἀνακοινώνονται σὲ κάποιον ἄλλο **ἀλλαγμένα** κάπως. Ἡ ἀλλαγὴ ἔγκειται κυρίως σὲ μεταβολὲς στὸ **πρόσωπο** ἢ στὴν **ἐγκλίση** ἢ στὸ **χρόνο** τοῦ ρήματος καὶ σὲ **ἀντωνυμικὲς ἀντικαταστάσεις**.

Ὁ τέλειος πλάγιος λόγος **ἐξαρτᾶται** πάντοτε ἀπὸ ἕνα ρῆμα **ἑρωτηματικό, λεκτικό** κ.λ.π. *Μᾶς ρώτησαν, ἂν ἦλθε ὁ ταχυδρόμος (ἦλθε ὁ ταχυδρόμος; εὐθ. λόγ.)* *Τοὺς εἶπε, νὰ μὴν τὸν κρίνουν* ἀσστηρά *(Μὴ μὲ κρίνετε ἀσστηρά; εὐθ. λόγ.)* *Μοῦ ξεμυστερεύτηκε πῶς θὰ γύριζε ἀμέσως, ἂν δὲν τὸν εὑρίσκει ἐκεῖ.* *(Θὰ γυρίσω ἀμέσως, ἂν δὲν τὸν βρῶ ἐκεῖ εὐθ. λόγ.)*

164. Ὅλες οἱ **κύριες** προτάσεις στὸν πλάγιο λόγο μετατρέπονται κανονικὰ σὲ **συμπληρωματικὲς προτάσεις εἰδικὲς ἢ βουλευτικὲς** ἀντίστοιχα: *Μᾶς ἀποκρίθηκε ὅτι θὰ πρόσφερε* κι αὐτὸς τὴ βοήθειά του, *ἂν εἶχε.* *(Θὰ πρόσφερε* κι

ἐγὼ τῇ βοήθειά μου, ἂν εἶχα). Μὲ παρακάλεσαν, νὰ μὴν τοὺς μαρτυρήσω. (Μὴν τοὺς μαρτυρήσης).

165. Οἱ εὐθεῖες ἐρωτήσεις μετατρέπονται σὲ τέτοιες πλάγιες: Σᾶς ρωτῶ, τί εἶχε γίνει χτὲς βράδν ἐδῶ. (Τὶ ἐγινε χτὲς βράδν ἐδῶ;) Μὲ ρώτησαν ἂν πηγαίνω καλύτερα. (Πηγαίνεις καλύτερα;)

166. Οἱ δευτερεύουσες προτάσεις στὸν πλάγιο λόγο ποτὲ δὲ μεταβάλλουν τὴν ἐγκλιση τοῦ ρήματός των, παρὰ μόνο, ἂν χρειαστῆ, τὸ πρόσωπο ἢ καμμιά φορά τὸ χρόνο: Ὁ προϊστάμενός του παράγγειλε, διὰ τελειώση, νὰ περιμένη. (Ὅταν τελειώσης, νὰ περιμένης. Εὐθ. λόγ.). Τὸν ρώτησα, γιατί ἔκλεγε. (Γιατί κλαῖς; Εὐθ. λόγ.).

167. Κατὰ τὴ μετατροπὴ ἑνὸς εὐθέος λόγου σὲ πλάγιον ὁ χρόνος τοῦ ρήματός του σχεδὸν πάντοτε διατηρεῖται ἀνέπαφος, καὶ μόνο, ὅταν προηγῆται χρόνος ἱστορικός, ὁ τυχὸν ἐνεστώτας ἢ παρακείμενος τοῦ εὐθέος λόγου μπορεῖ νὰ μετατραπῆ ἀντίστοιχα σὲ παρατατικό ἢ ὑπερσυντέλικο στὸν πλάγιο ἢ ὁ μέλλοντας σὲ παρατατικό μὲ τὸ θά: Ἀποροῦσε πῶς ἔσπαζαν τὰ κρύσταλλα. (Πῶς σπάζουν τὰ κρύσταλλα; Εὐθ. λόγ.).

Φώναζε διὸ Γιώργος εἶχε χτυπήσει τὸ παιδί της. (Ὁ Γιώργος ἔχει χτυπήσει τὸ παιδί μου). Ὁ Κώστας εἶπε, πῶς δὲ θά' παιρνε καλοὺς βαθμούς (Δὲ θὰ πάρω καλοὺς βαθμούς. Εὐθ. λόγ.).

Παράλληλα ὅμως μπορούμε νὰ ποῦμε:

Ἀποροῦσε πῶς σπάζουν τὰ κρύσταλλα.

Φώναζε ὅτι ὁ Γιώργος ἔχει χτυπήσει τὸ παιδί της.

Ὁ Κώστας εἶπε, πῶς δὲ θὰ πάρη καλοὺς βαθμούς.

168. Ὅσες προτάσεις εἰσάγονται μὲ τὸ ἄς, παραμένουν συνήθως ἀμετάβλητες: Ἄς φύγουν, εἶπε ὀργισμένα ὁ θεῖος. Ἄς μοῦ ἔλεγαν τὴν ἀλήθεια τουλάχιστο, ἀποκρίθηκε. (Ἄς φύγουν—Ἄς μοῦ ἔλεγαν τὴν ἀλήθεια τουλάχιστο. Εὐθ. λόγ.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ Η ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΗΣ

169. Οί μετοχές είναι **ἐπίθετα ρηματικά**, πού φανερώνουν ὅμως χρόνο καί διάθεση, ὅπως ἀκριβῶς καί τὰ ρήματα.

Ἡ Νεοελληνική γλῶσσα χρησιμοποιεῖ τῖς ἐξῆς μετοχές :

α) ἐκεῖνες πού προέρχονται ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ **ἐνεστώτα** καί τελειώνουν σὲ **-ο(ὠ)ντας** ἢ **-ούμενος** ἢ **-άμενος** : *Παίζοντας, περπατώντας, τρεχούμενος, λεγόμενος.*

β) ἐκεῖνες πού προέρχονται ἀπὸ τὸ **ρηματικό** θέμα ἢ τὸ θέμα τοῦ **ἀορίστου** καί τελειώνουν σὲ **-μένος** : *Τριβ-μένος = τριμμένος. ἀλλαγ-μένος, ποιησ-μένος, φρασ-μένος.*

170. Οί μετοχές σὲ **-ούμενος** ἢ **-άμενος** εἶναι σπάνιες καί ἔχουν περιορισμένη χρήση. Συνήθως μπαίνουν στὴ θέση **ἐπιθέτου** ἢ **κατηγορουμένου** ἢ **οὐσιαστικού** : *Ὁ γελούμενος μαθητής. Τὰ παιδιά εἶναι χαρούμενα. Τὰ πετούμενα σήμερα κελαηδοῦν μὲ χαρά.*

171. Πιὸ συνήθεις εἶναι ἐκεῖνες, πού λήγουν σὲ **-μένος**. Χρησιμοποιοῦνται σὰν **ἐπίθετο** ἢ **κατηγορούμενο** ἢ **οὐσιαστικό**, ἢ σὰν **ἐπιθετικός προσδιορισμός** ἢ καί **κατηγορηματικός** : *Τ' ἀνθισμένα λουλούδια. Ὁ Γιάννης εἶναι θλιμμένος. Οἱ κερδισμένοι μποροῦν νὰ συνεχίσουν τὸ παιχνίδι. Νὰ κάνης παρέα τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς μορφωμένους. Ἦλθε μὲ πρόσωπο τρομαγμένο.*

172. Οί μετοχές σέ **-ο(ώ)ντας** ἔχουν πάντα χρήση **ἐπιρρηματική**.

Εἶναι ἄλλοτε **συνημμένες**, δηλαδή ἔχουν ὑποκείμενο τους κάποιον ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἀνήκει στὴν πρόταση, ποὺ προσδιορίζουν: *Ὁ Δουκᾶς πῆρε τὴν κιθάρα του, θέλοντας* (ἐνν. ὁ Δουκᾶς) *νὰ τραγουδήσῃ. Ὁ φίλος σας μοῦ ἄφησε ἐντολή, νὰ σᾶς τὰ δώσω φεύγοντας* (ἐνν. μοῦ-ἐγώ) *ἀπὸ δῶ.*

Καὶ ἄλλοτε **ἀπόλυτες**, δηλαδή ἔχουν ὑποκείμενο ὄνομα, ποὺ δὲν ἀνήκει στὴν πρόταση, ποὺ προσδιορίζουν: *Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας, μῆκαμε ὄλοι στὸ χωριό. Μπαίνοντας ὁ ἀδελφός μου στὸ σπίτι, πῆδησαν ἀπ' τὸ παράθυρο.*

173. Εἰδικότερα οἱ μετοχές σέ **-ο(ώ)ντας** ἐκφράζουν.

α) **Χρόνο**: *Ἀκούοντας μὲ προσοχὴ τὸ μάθημα, τὸ καταλιβαίνουμε καλύτερα* (= *ὅταν ἀκοῦμε κ.λ.π.*) *Ὁ καθηγητὴς τελείωσε, λέγοντας αὐτά.* (= *ἀφοῦ εἶπε αὐτά*).

β) **Αἰτία**: *Μὴ βλέποντας τὸν πατέρα μου, ἔφυγα.* (= *ἐπειδὴ δὲν ἔβλεπα κ.λ.π.*) *Σὲ φοβᾶμαι κοιτάζοντάς με ἄγρια* (= *ἐπειδὴ μὲ κοιτάξεις ἄγρια*).

γ) **Ὑπόθεση**: *Ἀφήνοντας τὸ χωριό σου, τὰ χάνεις ὅλα* (= *ἂν ἀφήσης τὸ χωριό σου κ.λ.π.*). *Φεύγοντας ἀπὸ δῶ, δὲ θὰ ξαναγυρίσης* (= *ἂν φύγῃς ἀπὸ δῶ κ.λ.π.*).

δ) **Παραχώρηση**: *Τόσο καιρὸ δέροντάς τον, δὲ τοῦ βάζω μυαλό* (= *ἂν καὶ τὸν δέρω τόσα χρόνια κ.λ.π.*) *Καὶ διώχνοντάς τους, δὲ φεύγουν* (= *κι ἂν τοὺς διώχνω κ.λ.π.*).

ε) **Συνοδεία**: *Ἡ ἀγέλαδα ἔτρεξε μουνγκρίζοντας. Πέταξε χτυπώντας τὶς φιεροῦγες του.*

στ) καὶ **Τρόπο**: *Τὸ ἔφερα σέροντας.* Ἀπομακρύνθηκε σιγοπατώντας.

Παρατηρήσεις πάνω στὶς μετοχές

174. Οἱ μετοχές σέ **-μένος** ἔχουν πολλές φορές **ἐνεργητική** ἔννοια ἢ σημαίνουν πῶς κάποιος εἶναι **ἄξιος νὰ πάθῃ**, ὅ,τι δηλώνει τὸ ρῆμα, ἢ χρησιμοποιοῦνται μὲ **ἐνεστωτική σημασία**: *Εἶμαι συνηθισμένος* (= *ἔχω συνηθίσει*).

Εἶναι ἄλογο ζηλεμένο (=ἀξιοζήλευτο). Αὐτὸ εἶναι δομάτιο φωτισμένο (=ποὺ φωτίζεται).

175. Πάντοτε οἱ μετοχές δέχονται ὡς ἄρνηση τῆ **μῆ**: *Μὴ μοροώντας. Μὴ βλέποντας κ.λ.π.*

176. Δυὸ ἢ περισσότερες μετοχές, ποὺ εὐρίσκονται στὴν ἴδια πρόταση, συνδέονται μεταξύ τους μὲ **παρταχτικούς** συνδέσμους, ὅταν προσδιορίζουν μὲ **τὸν ἴδιο τρόπο** κάποιον ὄρο τῆς πρότασης: *"Εβγαξε τὸ φωμί του γυρίζοντας καὶ πουλώντας* διάφορα μικροπράγματα.

"Ὅταν ὅμως προσδιορίζουν μὲ διαφορετικὸν τρόπο κάποιον ὄρο τῆς πρότασης, στὴν ὁποίαν ἀνήκουν, ἢ ἢ μιὰ εἶναι προσδιορισμὸς τῆς ἄλλης, μένουν ἀσύνδετες: **Διαβάζοντας** αὐτὸ τὸ γράμμα ὅλο ἐδάκουζε, **μὴ ὑποφέροντας** τὸ μεγάλο πόνο (=ἐνῶ ἐδιάβαζε... ἐπειδὴ δὲν ὑπέφερε κ.λ.π.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΩΣ ΧΩΡΙΖΕΤΑΙ Ο ΓΡΑΦΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

177. Ὁ γραφτὸς λόγος κανονικὰ πρέπει νὰ χωρίζεται σὲ **παραγράφους, περιόδους** καὶ **ἡμιπερίόδους** (κῶλα).

Ἡ **παράγραφος** ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ἢ πρὸς πολλὰς περιόδους καὶ ἐκφράζει ἓνα ἢ περισσότερα πλήρη νοήματα.

Κάθε περίοδος περιβάλλεται ἀπὸ δυὸ τελείες καὶ ἀπαρτίζει αὐτοτελῆ ἔννοια τοῦ λόγου.

Ἀντιθέτως ἡ **ἡμιπερίοδος** περιέχεται μεταξὺ ἄνω καὶ κάτω τελείας, ἢ μεταξὺ δύο ἄνω τελειῶν, ἀποδίδει βέβαια κύριο καὶ αὐτοτελὲς νόημα, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴ νοηματικὴ πληρότητα τῆς περιόδου.

Παραθέτουμε ἐδῶ μιὰ παράγραφο μὲ χωρισμένες εὐκρινῶς τὶς περιόδους καὶ ἡμιπερίόδους τῆς :

Ὅλοι μας πρέπει νὰ ὑπακοῦμε στοὺς νόμους τῆς Πατρίδας· διότι δὲν εἶναι δυνατό νὰ εὐτυχήσῃ μιὰ χώρα, πὺν οἱ νόμοι τῆς καταπατοῦνται ἀπὸ τοὺς πολῖτες τῆς. Ὁ φιλόσοφος Σωκράτης ἐπισφράγησε μὲ τὴ ζωὴ του τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀλήθεια· δέχτηκε νὰ πεθάνῃ, γιὰτὶ οἱ νόμοι τῆς Πατρίδας του ἔτσι ἀποφάσισαν, ἔστω κι' ἂν ἡ ἀπόφασή τους αὐτὴ ἦταν ἄδικη.

178. Οἱ προτάσεις φυσικὰ μεταξὺ τους χωρίζονται μὲ **τὸ κόμμα**. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ στὸ γραφτὸ λόγο τῶν μορφωμένων ἀκόμη ἐπικρατεῖ σιγήθως, ὡς πρὸς τὴ χρῆση τοῦ κόμ-

ματος, μεγάλη αναρχία, αναγράφουμε ἐδῶ τις περιπτώσεις, πού ἐπιβάλλεται νά θέτουμε κόμμα :

α) **Σέ κλητική προσφώνηση :** *Γιώργο, φύγε γρήγορα. Σταμάτα, Δημήτρη, σέ παρακαλῶ.*

β) **Στις παραθετικές προτάσεις :** *Ἡ δικαιοσύνη, ἢ πιό σπουδαῖα ἀνθρώπινη ἀρετή, παραβιάστηκε.*

γ) **Στό ἀσύνδετο σχῆμα :** *Ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα γιορτάζουν σήμερα.*

δ) **Ἐπειτ' ἀπό μερικά ἐπιρρήματα,** πού μπαίνουν συνήθως στήν ἀρχή τοῦ λόγου : *Ἔτσι, δέ γίνεται τίποτα. Ναι, ἦταν ἀλήθεια.*

ε) **Στις περιπτώσεις πού χωρίζουμε τὰ λόγια μας ἀπό τὰ λόγια κάποιου ἄλλου :** *Καί γεμάτος ὄργη, αὐριο τὰ λέμε, εἶπε καί ἔφυγε.*

στ) **Μέ κόμμα χωρίζουμε καμμιά φορά καί τις κύριες προτάσεις μεταξύ τους :** *Ἡ φύση ἦταν στήν καλή της ὥρα, οἱ ψυχές μας ἀπολάμβαναν τις ὁμορφιές της καί τραγουδοῦσαμε χαρούμενοι.*

ζ) **Τό κόμμα χωρίζει κανονικά τις κύριες ἀπό τις δευτερεύουσες προτάσεις :** *Στά εἶπα ὅλ' αὐτά, ἐπειδὴ ἐνδιαφέρομαι γιά σένα.*

η) **Καί οἱ δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται μεταξύ τους μέ κόμμα :** *Ἄν ἔκανες αὐτό, ἐπειδὴ ἔχεις βέβαια ἄψογο παρελθόν, ἴσως τή γλύτωνα.*

θ) **Στις μετοχές πού μπαίνουν σάν ἐπεξηγήση ἢ παράθεση ἢ ἀπομακρύνονται πολύ ἀπό τό ρῆμα, πού προσδιορίζουν :** *Δέ μπορείς νά ζῆς πάντα ἔτσι, ζητώντας λεφτά ἀπό τόν πατέρα σου. Κουνώντας μέ θλίψη τὸ χέρι της καί μέ δακρυσμένα μάτια, μᾶς χαιρετοῦσε.*

ι) **Ἐάν ἔχουμε στήν ἀρχή μιᾶς περιόδου λέξη, πού λογικά ἀνήκει στά προηγούμενα, χωρίζεται μέ κόμμα :** *Δοιπόν, τί γίνεται τώρα; Ἀλήθεια, καλὰ νά πάθονε.*

179. Δέ χωρίζονται κανονικά ἀπὸ τὶς κύριες προτάσεις οἱ **συμπληρωματικές, πλάγιες ἐρωτήσεις, ἐνδοιαστικές, συμπλεχτικές, διαζευκτικές, ἀντιθετικές** καὶ οἱ **ἀναφορικές προτάσεις, πὺ ἀποτελοῦν προσδιορισμὸ ἀναγκαῖο**: *Ξέρω πὼς εἶσαι πλούσιος. Θέλετε νὰ φύγω. Ἐρωτῶ τί γίνεστε. Φοβοῦμαι μὴ χάσω τὸ πλοῖο. Ἦταν καλὸς καὶ χρήσιμος. Δὲν ἦσαν ἐκεῖ οὔτε ξέρις τί ἔγινε. Θὰ φύγη αὐτὸς ἢ ἐγώ. Ἀρχισες καλὰ ἀλλὰ ὕστερα τὰ χάλασες. Τὸ βιβλίον πὸν ἔχεις μ' ἐνδιαφέρει (ἀναγκαῖος προσδ.).*

180. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀποτελεῖ ἀπαράβατο κανόνα.

Ἔτσι πολλὰς φορές θέτουμε κόμμα μπροστὰ στὸν **καί**, ὅταν εἶναι **μεταβατικός, ἀποτελεσματικός ἢ ἀντιθετικός**: *Ἐγὼ τοὺς γλύτωσα, καὶ αὐτοὶ δὲν τὸ εὐγνωμονοῦν (μεταβ.). Ἦταν τόσο ἐπιμελής, καὶ οἱ δάσκαλοι του τὸν ἀγαποῦσαν τόσο (= ὥστε οἱ δάσκαλοί του κ.λ.π.). Πρέπει νὰ τὸ πῆς ὅπωςδήποτε, καὶ ἂν ἀκόμη τιμωρηθῆς (ἀντιθ.).*

181. Ἐπίσης χωρίζουμε μὲ κόμμα συμπληρωματικές προτάσεις, πὺ ἐντάσσονται οὐσιαστικὰ στὶς γνήσιες **εἰδικές ἢ τελικές** δευτερεύουσες προτάσεις: *Θέλω τὸ θεῖο σου, νὰ τοῦ πῶ δυνὸ λόγια. Κατάλαβα τὸ ζήτημα, ὅτι τὰ ἤθελε καὶ τὰ δυνό.*

182. Ἄλλες πάλι φορές θέτουμε κόμμα γιὰ λόγους **σαφήνειας**, χωρὶς ν' ἀκολουθοῦμε κανένα κανόνα ἢ γιὰ ν' ἀποφευχθῆ ἡ **δυσκαμψία τῆς φράσης** ἀπὸ τῆ συνεχῆ ἐπανάληψη τοῦ ἴδιου συνδέσμου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

183. Στόν προφορικό ή στό γραφτό λόγο παρατηροῦνται πολλές φορές διάφορες γλωσσικές, **ιδιορρυθμίες**, πού ἔχουν σκοπό κυρίως νά προκαλέσουν κάποια ιδιαίτερη **έντύπωση** στόν ἀκροατή ή στόν ἀναγνώστη.

Δημιουργοῦνται ἔτσι τὰ λεγόμενα **σχήματα τοῦ λόγου**.

Στή λογοτεχνία ἰδίως τέτοια σχήματα συναντοῦμε συχνά, γιατί ὁ κάθε λογοτέχνης ἐπιδιώκει νά παρουσιάση τὸ λόγο του ὅσο τὸ δυνατὸ παραστατικότερο, ζωντανότερο, καὶ αἰσθητικὰ ἀρτιότερο.

Αὐτὲς λοιπὸν τίς ιδιορρυθμίες στή **σύνταξη** ἢ στή **δέση** ἢ στήν **ποσότητα** ἢ στή **σημασία** τῶν λέξεων, πού ὀνομάζουμε σχήματα τοῦ λόγου, ἐξετάζουμε πιὸ κάτω ἀλφαβητικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΕ ΣΕΙΡΑ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗ

184. **'Αλληγορία.** Είναι μιὰ ὑπερτολμηρὴ μεταφορά, ποὺ στὴν πραγματικότητα νομίζει κανεὶς, πὼς ἄλλα λέει κάποιος καὶ ἄλλα ἐννοεῖ: *Τὴν πάτησε τὴν πεπονόφλουδα* (=ἔπαθε μιὰ ἀποτυχία). *"Ἐφαγε τὸ φιτίλι* (=ἐζήτησε κάποια σὲ γάμο καὶ τὸν ἀπόκρουσαν).

185. **'Αναδιπλωσ.** Εἶναι ἡ ἐπανάληψη μιᾶς λέξης ἢ μιᾶς φράσης ἀμέσως δεύτερη φορά, γιὰ νὰ δημιουργηθῆ ἔμφαση: *Κανεὶς, κανεὶς* σας δὲ θὰ φύγη. *Κι ἦταν ὠραία* σὰν ἄγγελος, ἄγγελος τ' οὐρανοῦ.

186. **'Ανακόλουθο.** Εἶναι μιὰ συνταχτικὴ ἀνωμαλία. Δηλαδὴ παρατηρεῖται μιὰ διάσπαση στὴ συνταχτικὴ σειρά πολὺ χτυπητῆ: *'Εγὼ δὲν τολμᾶ, νὰ μὲ πειράξῃ κανεὶς* (=ἐμένα δὲν τολμᾶ κ.λ.π.). *Δυὸ γιουὺς ἔχεις κι' οἱ δυὸ λεβέντες* (=καὶ τοὺς δυὸ λεβέντες).

187. **'Αναφώνηση.** Εἶναι μιὰ ἐπίκληση ἢ εὐχὴ ἢ κατάρρα ἢ ἐπιφωνηματικὴ ἔκφραση, ποὺ μπαίνει στὸ λόγο χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς ἐννοιάς του: *Χριστέ μου! Τί φοβερὸς σεισμός! Χτὲς ἦταν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μεγάλ' ἡ χάρη του!*

188. **'Αντιστροφή.** Εἶναι ἡ ἐπανάληψη μιᾶς λέξης ἢ φράσης στὸ τέλος διαδοχικῶν προτάσεων: *Εἶναι ἀπαίσιος ὁ*

πόλεμος. *Τίποτε δὲν ἀφήνει στὴ θέση του ὁ πόλεμος. Ὅλοι σήμερα γλεντοῦν. Κι' οἱ φτωχοὶ γλεντοῦν. Κι' οἱ πλούσιοι.*

189. **Ἄντονομασία.** Εἶναι ἡ χρησιμοποίηση στὸ λόγο μιᾶς λέξης ἢ φράσης ἰσοδύναμης ἢ συνώνυμης στὴ θέση κάποιου ὀνόματος κύριου ἢ προσηγορικοῦ: *Τὰ πετιούμενα (=τὰ πουλιά). Ὁ Προφήτης (=ὁ Μωάμεθ). Ὁ πατέρας τῆς ἱστορίας (=Ἡρόδοτος).*

190. **Ἄπὸ κοινού.** Εἶναι ἡ παράλειψη λέξης ἢ φράσης ἀπὸ τὸ λόγο, πού ἐννοεῖται ἀναλλοίωτη εὐκολα ἀπὸ ἄλλη ὁμοιά της, ἢ ὁποία ὑπάρχει: *Ὁ Γιώργος εἶναι πρόθυμος σὲ ὅλα, σὺ δὲν εἶσαι. Τὰ κατάφερνε δέκα χρόνια ἔτσι, χωρὶς νὰ ρωτήσῃ ποτὲ κανεὶς πῶς (=πῶς τὰ κατάφερνε).*

191. **Ἄσύνδετο.** Ἀλλεπάλληλες λέξεις ἢ προτάσεις παραθέτονται χωρὶς σύνδεσμο γιὰ νὰ προκληθῇ ζωνρότητα. Τὸ ἄσύνδετο ἐπίσης εἶναι ὁ ἀρχικὸς τρόπος συνειρμοῦ τῶν προτάσεων: *Τὸ κρῦο δυνάμωσε, ὁ ἀέρας ἀγρίεψε, ὁ οὐρανὸς σκοτείνιασε. Γαλάξια πικροθάλασσα, πλανεύτρα τῶν παιδιῶν μας.*

192. **Εἰρωνεία.** Γιὰ ν' ἀστειευτοῦμε ἢ νὰ περιγελάσουμε κάποιον, χρησιμοποιοῦμε λέξεις ἢ φράσεις, πού ἔχουν διαφορετικὴ ἔννοια, ἀπὸ ἐκείνη, πού ἔχουμε στὸ νοῦ μας: *Καλὰ τὰ κατάφερες! Εἶσαι καλὸς γι' αὐτά!*

193. **Ἐκ παραλλήλου:** Ἐκφράζουμε συχνὰ μιὰ ἔννοια μὲ δυὸ ἐκφράσεις ἀντίθετες, τῇ μιᾷ καταφατικῇ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρνητικῇ: *Δῶσ' του πολλὰ λεφτά, ὄχι λίγα. Μὴν πηγαίνης σιγά, τρέχα.*

194. **Ἐλεξη.** Πολλὲς φορές ἕνας ὅρος μιᾶς πρότασης ὑφίσταται ἐπίδραση συνταχτικὴ ἀπὸ κάποιον ἄλλον (*ἐλκεται*) καὶ δημιουργεῖται ἔτσι ἀσυμφωνία συνταχτικῇ: *Αὐτὰ εἶναι δουλειὲς πολὺ σιχαμένες (=αὐτὲς εἶναι κ.λ.π.). Θά 'θελα νὰ σ' ἔκανα βασίλισσα, μητέρα. (=νὰ σὲ κάνω κ.λ.π.).*

195. **Ἐν διὰ δυοῖν.** Μὲ τὸ λεκτικὸ αὐτὸν τρόπο ἐκφράζουμε μιὰ ἔννοια μὲ δυὸ λέξεις, πού συνδέονται καὶ οἱ δυὸ μὲ συμπληχτικὸ σύνδεσμο, ἐνῶ κανονικὰ ἢ μιὰ ἔπρεπε νὰ

είναι προσδιορισμός τῆς ἄλλης: *Πῆρε μιὰ γυναίκα καὶ μιὰ ξανθομαλλούσα, ποὺ δὲ θὰ ξαναγεννηθῆ. (=πῆρε μιὰ ξανθομαλλούσα γυναίκα κ.λ.π.). Κατέβαινε τὶς στράτες καὶ τὰ βουνὰ σὰν ζαρκάδι (=κατέβαινε τὶς στράτες τῶν βουνῶν κ.λ.π.).*

196. **Ἐξ ἀναλόγου.** Μιὰ λέξη ἢ φράση, ποὺ παραλείπεται, ἐννοεῖται ἀπὸ τὰ προηγούμενα κάπως ἀλλαγμένη: *Σκεφικὸς ἦταν κείνη τῆ στιγμῇ κι οἱ ἀδελφές του γύρω (=ἐνν. ἦταν σκεφικές). Συχνὰ μὲ καλοῦσαν στ' ἀρχοντικό τους καὶ ἐγὼ ὅμως δὲν παρέλειπα τοῦτο (ἐνν. νὰ τοὺς καλῶ κ.λ.π.).*

197. **Ἐξ ἀντιθέτου.** Καὶ στὸ σχῆμα αὐτὸ ἐννοοῦμε μιὰ παραλείπόμενη λέξη ἢ φράση μὲ διαφορετικὴ ὅμως σημασία, συχνὰ ἀντίθετη: *Πάντα θὰ σοῦ δίνω τῆ χαρὰ καὶ τίποτ' ἄλλο (ἐνν. δὲ θὰ σοῦ δίνω). Νὰ κοιτᾶς πάντα στὸ βιβλίο σου, στὸ παράθυρο ποτὲ (ἐνν. νὰ μὴν, κοιτᾶς).*

198. **Ἐπαναφορά.** Στῆ δημοτικὴ ποίηση συνήθως μιὰ λέξη ἢ μιὰ φράση ἐπαναλαμβάνεται πολλές φορές, γιὰ νὰ προκληθῆ στὸ λόγο ἔμφαση καὶ χάρη: *Ἄκούω κούφια τὰ τουφέκια, ἀκούω σμίξιμο σπαθιῶν, ἀκούω ξύλα, ἀκούω πελέκια, ἀκούω τρίζιμο δοντιῶν.*

199. **Ἐπαναστροφή.** Τὸ σχῆμα αὐτὸ δημιουργεῖται, ὅταν σὲ πρόταση ἢ κῶλο ποὺ ἀκολουθεῖ, παρατηρεῖται ἀντίθετη σειρά τῶν λέξεων: *Γεννήθηκε τῆ Δαμπρῆ τῆ Δαμπρῆ ποὺ ὁ Λυτρωτῆς νίκησε τὸ θάνατο. Ἦταν ὁμορφα κείνα τὰ χρόνια. Τὰ χρόνια κείνα μὲ τὶς λατέρνες στὶς γειτονιές.*

200. **Ἐπιδιόρθωση.** Ὅχι σπάνια στὸ λόγο κάτι ποὺ εἶπαμε προηγουμένως, τὸ ἐπιδιορθώνουμε εὐθύς ἀμέσως, γιὰ νὰ γίνῃ ἀκριβέστερο ἢ ἡπιότερο: *Αὐτὸ δὲν τὸ ἐγκρίνω ἢ καλύτερα τὸ ἀπαγορεύω. Ἐκανε πάντα τὸ μελαγχολικὸ ἢ μᾶλλον τὸ σοβαρό.*

201. **Εὐφημισμός.** Λόγοι φόβου ἢ πρόληψης ἢ εὐλάβειας μᾶς κάνουν ταχτικὰ νὰ χρησιμοποιοῦμε λέξεις μὲ καλὴ ἔννοια, ἀντὶ λέξεων μὲ σημασία κακῆ: *Τὸ γλυκάδι (=τὸ ξύδι). Εὐλογία (βλογία) = (ἡ γνωστὴ ἀρρώστεια).*

202. **Ζεύγμα.** Κατά τὸ σχῆμα αὐτὸ σ' ἓνα ρῆμα μιᾶς πρότασης ἀποδίδονται δυὸ ὁμοειδεῖς προσδιορισμοί, ἐνῶ κανονικὰ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἀνήκει σ' ἄλλο ρῆμα σχετικὸ βέβαια: Ἐκείνη ἤκουε ντουφέκια καὶ **βροντοῦν**, σπαθιά **λαμποκοπᾶνε**.

203. **Καθ' ὄλον καὶ μέρος.** Συχνὰ ἓνας ὄρος μιᾶς πρότασης ποὺ φανερώνει ἓνα ὄλον, ἀντὶ νὰ τεθῆ κατὰ γενικὴ διαιρετικὴ ἢ μὲ τὴν ἀπὸ καὶ αἰτιατικὴ, συντάσσεται μὲ ἄλλον ὄρο τῆς αὐτῆς πρότασης, ὁ ὁποῖος δηλώνει μέρος ἀπὸ τὸ ὄλο: *Οἱ μαθητὲς ὄσοι τὸ πρόσεξαν τὸ ἴμαθον καλά.* (=ἀπὸ τοὺς μαθητὲς ὄσοι κ.λ.π.). *Τοῦ Κίτσουν ἡ μάνα κάθονταν στὴν ἄκρη στοῦ ποτάμι.* (=στὴν ἄκρη τοῦ ποταμοῦ).

204. **Κατὰ τὸ νοούμενο.** Κατὰ τὸ σχῆμα αὐτὸ μιὰ λέξη συμφωνεῖ μὲ τὴν ἰδέα, ποὺ κυριαρχεῖ στοῦ νοῦ μας καὶ ὄχι μὲ τὸν ὄρο, ποὺ ἀπαιτεῖ ἢ συνταχτικὴ σειρά: *Ἐστειλες σπῆτι τὴν παρέα σου μὰ τὸν ἔδωξα* (ἀντὶ: *τὴν ἔδωξα*).

205. **Κλιμακωτό.** Οἱ ἔννοιες ἐμφανίζονται σὲ μιὰ σειρά βαθμιαία, σὲ μιὰ ἀλληλουχία καὶ δημιουργεῖται μιὰ κλίμακα ἐννοιῶν ἀντιοῦσα ἢ κατιοῦσα: *Σηκώνεσαι, τρέχεις, πηδάς καὶ τὸν πιάνεις. Μελαγχολικός, θλιμμένος, συντριμμένος ἀπὸ τὸν πόνο βιάδιζε ὁ φίλος μου.*

206. **Κύκλος.** Ἐνα κῶλο ἢ μιὰ πρόταση ἀρχίζει καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἴδια λέξη: *Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες, ἐξανάλθεις μοναχὴ.*

207. **Λιτότητα.** Μιὰ ἔννοια ἐκφράζεται μὲ τὴν ἀντίθετη ἀρνητικὰ: *Ἀπόψε εἶπαμε ὄχι λίγα. Ἡ σκέψη σου δὲν εἶναι ἄσχημη.*

208. **Μετωνυμία.** Χρησιμοποιεῖται τὸ ὄνομα κάποιου ἀντὶ τοῦ δημιουργήματός του, τὸ ἀφηρημένο ἀντὶ γιὰ τὸ ἀντίστοιχο συγκεκριμένο, τὸ περιεχόμενο ἀντὶ τοῦ περιέχοντος κ.λ.π.: *Μελετῶ Καζαντζάκη* (=τὰ ἔργα τοῦ Καζαντζάκη) *Τόπο στὰ νιάτα* (=τόπο στοὺς νέους).

209. **Ὅμοιοτέλετο.** Στὸ τέλος ἀλλεπάλληλων προτάσεων ἢ κῶλων παρατηρεῖται ἡ ἴδια κατάληξη: *Τὸν πύργο πᾶει καὶ γυροβολεῖ.*

210. **Ὁξύμωρο.** Παράδοξη συσχέτιση δυὸ λέξεων μὲ ἀντίθετες ἔννοιες: *Ἐλεύθεροι πολιορκημένοι. Αὐτὴ ἦταν ἔξυπνη κουταμάρα.*

211. **Παρήχηση.** Μὲ τὴν κατάλληλη χρησιμοποίηση καὶ τάξη συλλαβῶν καὶ γραμμάτων δημιουργοῦμε τὴν αἴσθησι ἤχων ἢ κρότων ἢ κινήσεων ἢ πάθους: *Καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταροάχτες σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντια καὶ σὰν πολέμου κροάχτες.*

212. **Παρομοίωση.** Παραλληλισμὸς δυὸ ἀντικειμένων, ποὺ ἔχουν μεταξύ τους ὁμοιότητα, ὡς πρὸς μιὰ ἢ περισσότερες ἀπόψεις: *Ὁραία σὰν ἄγγελος. Ὁ Ἀντρέας ὄρμησε τότε σὰ λιοντάρι ἀπ' τὴ μανία του.*

213. **Πλεονασμὸς.** Χρησιμοποιοῦνται λέξεις στὴν ἀπόδοσι μιᾶς ἔννοιαι, ποὺ ἀπὸ συνταχτικῆς πλευρᾶς εἶναι ὀλωσδιόλου περιττές: *Τὸν εἶδες μὲ τὰ μάτια σου, τὸν ταχυδρομὸ νὰ περνᾷ. Τ' ἄκουσα μὲ τ' αὐτιά μου ὅλα.*

214. **Περίφρασι.** Μιὰ ἔννοια ἐνῶ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ἀποδοθῆ μὲ μιὰ λέξι, ἐκφράζεται μὲ περισσότερες: *Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ (= ὁ Κολοκοτρώνη). Ἡ γῆ ἢ Μακεδονίτικη (= ἡ Μακεδονία).*

215. **Πρόληψι.** Τὸ ὑποκείμενο τῆς δευτερεύουσας πρότασις ἔλκεται ἀπὸ τὸ ρῆμα τῆς κυρίας καὶ προληπτικὰ τίθεται ὡς ἀντικείμενό της: *Σὲ ξέρω τί τύπος εἶσαι (= ξέρω τί τύπος εἶσαι σύ).*

216. **Προδιόρθωσι.** Ὄταν ἀνακοινῶνουμε κάτι τὸ δυσάρεστο, συνήθως προτάσσουμε μιὰ φράσι κατάλληλη, γιὰ νὰ μετριαστῆ κάπως μιὰ κακὴ ἐντύπωσι, ποὺ τυχὸν θὰ δημιουργηθῆ: *Θὰ ἤθελα νὰ σᾶς πληροφορηθῶ κάτι, μὰ φοβᾶμαι μήπως βρεθῆτε σὲ πολὺ δύσκολη θέσι.*

217. **Προσωποποίηση.** Κατ' αὐτὸ τὸ σχῆμα παρουσιάζονται ἄψυχα ἀντικείμενα νὰ δροῦν σὰ νὰ εἶναι ἔμψυχα: *Ὁ Ὀλυμπος κι ὁ Κίτσαβος, τὰ δυὸ βοννά μαλώνουν.*

218. **Πρωδύστερο.** Καμμιά φορὰ στὸ λόγο ἐκφράζεται πρῶτα ἐκεῖνο, ποὺ λογικὰ καὶ χρονικὰ ἐπιβάλλεται νὰ ἐκ-

φραση δέυτερο: *Μὲς στὰ πλοῦτη μεγάλωσε καὶ γεννήθηκε.*

219. **Σύμφυση.** Εἶναι ἡ ἀνάμιξη δυὸ συντάξεων: *Δὲν εἶναι πλούσιοι, ὅσο τοὺς λένε. (Δὲν εἶναι τόσο πλούσιοι, ὅσο τοὺς λένε ἢ δὲν εἶναι πλούσιοι ὅπως τοὺς λένε).*

220. **Συνεκδοχή.** Χρησιμοποιοῦμε συχνὰ τὸ ἓνα ἀντὶ πολλῶν ὁμοειδῶν, τὴν ὕλη ἀντὶ ἐκείνου ποῦ κατασκευάζεται ἀπ' αὐτήν, τὸ ὄργανο ἀντὶ γιὰ τὸ πρόσωπο, ποῦ ἔχει αὐτὸ κ.λ.π.: *Τὰ πόδια μας ἀνάπαψη δὲ γνώρισαν.* (=δὲ γνώρισαν ἀνάπαψη).

221. **Ταυτολογία.** Μιὰ ἔννοια ἐκφράζεται δυὸ φορές συνεχῆ, ἀλλὰ μὲ ἄλλη μορφή: *Βλέπω τὴν πόρτα σφαιλιστή, τὴ βλέπω κλειδωμένη.*

222. **Ἑπερβατό.** Μιὰ λέξη στὸ λόγο συχνὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἓναν ὄρο, ποῦ μ' αὐτὸν κανονικὰ βρίσκεται σὲ ἄμεση συνταχτικὴ καὶ νοηματικὴ σχέση, μὲ τὴν παρεμβολὴ ἄλλων λέξεων: *Τότε ἀκριβῶς, ἂν θυμᾶμαι καλά, τὸν πρωτοεῖδα.*

223. **Ἑπερβολή.** Λέμε ταχτικὰ κάτι, ποῦ ξεπερνᾷ πολὺ τὴν πραγματικότητα, γιὰ νὰ παραστήσουμε κάτι μὲ ἐνέργεια: *Δίνει βιτσιὰ τοῦ μαύρου του καὶ πάει σαράντα μίλια.*

224. **Ἑποφορά - ἀνθυποφορά.** Ἑποβάλλεται μιὰ ἐρώτηση καὶ ἀκολουθεῖ ἀμέσως ἀπάντηση: — *Μὴν ὁ βοριάς τὰ βάρεσε, μὴν ἢ νοτιὰ τὰ πῆρε;* — *Μηδ' ὁ βοριάς τὰ βάρεσε, μηδ' ἢ νοτιὰ τὰ πῆρε* κ.λ.π.

225. **Χιαστό.** Καμμιά φορά στὴ σειρά τοῦ λόγου δυὸ ζεύγη ἴδιων ἢ διαφορετικῶν λέξεων ἐκφέρονται μὲ τέτοιο τρόπον, ὥστε τὰ δυὸ μέλη τοῦ δευτέρου ζεύγους νὰ ἔχουν θέση ἀντίστροφη τῶν μελῶν τοῦ πρώτου ζεύγους: *Οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τὰ παιδιὰ τους καὶ τὰ παιδιὰ τοὺς γονεῖς των.*

Οἱ γονεῖς τὰ παιδιὰ τους

Τὰ παιδιὰ τοὺς γονεῖς των.

ΣΗΜ. Τὰ σχήματα τοῦ λόγου **ζεύγμα**, **ἐξ ἀντιθέτου**, **ἐξ ἀναλόγου** καὶ **ἀπὸ κοινοῦ** ἀποτελοῦν ἰδιαίτερες μορφές ἑνὸς γενικότερου σχήματος, πού ὀνομάζεται **βραχυλογία**.

Ἐπίσης τὰ σχήματα **ἐκ παραλλήλου**, **περιφραση**, **ἐν δία δυοῖν**, **ἀναδίπλωση**, **ταυτολογία**, **ἐπαναστροφή**, **ἐπαναφορά**, **ἀντιστροφή**, **ὑποφορά-ἀνθυποφορά**, **προδιόρθωση**, **ἐπιδιόρθωση** καὶ **ἀναφώνηση** ὑπάγονται στὸ λεκτικὸν τρόπο τοῦ **πλεονασμοῦ**.

Τέλος ἡ **λιτότητα**, ἡ **εἰρωνεία**, ὁ **εὐφημισμός**, ἡ **ὑπερβολή** καὶ ἡ **ἀλληγορία**, πού ἐκφράζουν μιὰν ἔννοια ὄχι μὲ τὴν κύρια λέξη ἢ φράση, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀντίθετη ἢ μὲ κάποια ἄλλη, πού ἔχει σημασία παρόμοια, ἐντάσσονται στὸ πλατύτερο σχῆμα, πού λέγεται **ἀντίφραση**.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

Ἐδῶ ἀναγράφονται ἀλφαβητικὰ οἱ κυριότεροι συνταχτικοὶ ὅροι, ποὺ ἀναφέρονται στὸ Σύνταχτικό. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὶς οἰκείες παραγράφους.

Α

- Αἰσθητὸ δείξιμο, 34.
- Αἰτιατική 20, αἰτ. μὲ ρήμ. 69, 71, 72.
- Αἰτιολογικὲς προτ. 137.
- Ἄλληγορία, 184.
- Ἀμετάβατα ρήμ. 65.
- Ἀναδίπλωση, 185.
- Ἀνακόλουθο, 186.
- Ἀναφορικὲς ἀντωνυμίες, 35.
- Ἀναφορικὲς προτ. 161.
- Ἀναφώνηση, 187.
- Ἀντιθετικὲς προτ. 115.
- Ἀντικείμενο, 66.
- Ἀντιστροφή, 188.
- Ἀντονομασία, 189.
- Ἀντωνυμίες, 29.
- Ἀόριστες ἀντωνυμίες, 37.
- Ἀόριστος, 96.
- Ἀπὸ κοινουῦ, 190.
- Ἀπρόσωπα ρήμ., 76.
- Ἄρθρο, 28.

- Ἄρνητικά ἐπιρρ. μόρια, 49.
- Ἄσύνδετο, 191.

Β

- Βεβαιωτικά ἐπιρρ. μόρια, 48.
- Βουλευτικὲς προτ. 133.
- Βραχυλογικὴ ἔκφορα σύγκρισης, 26.

Γ

- Γενική, 21,

Δ

- Δειχτικά ἐπιρρήματα, 45.
- Δειχτικὲς ἀντωνυμίες, 34.
- Διαζευκτικὲς προτ., 121.
- Δίπτωτα ρήμ., 67.

Ε

- Ἐγκλίσεις, 105.
- Εἰδικὲς προτάσεις, 130.
- Εἰρωνεία, 192.
- Ἐκ παραλλήλου, 193.
- Ἐλλιπὴς πρότ., 3.

Ἐλεση, 194.
Ἐν διὰ δυοῖν, 195.
Ἐνδοιαστικὴ προτ., 155.
Ἐνεργητικὰ ρήμ., 65.
Ἐνεστώτας, 78.
Ἐξ ἀναλόγου, 196.
Ἐξ ἀντιθέτου, 197.
Ἐπαναληπτικὴ προσωπικὴ
ἀντων., 30.
Ἐπαναφορά, 198.
Ἐπαναστροφή, 199.
Ἐπεξηγηματ. προσδ., 13.
Ἐπιδιόρθωση, 200.
Ἐπιθετικὸς προσδ., 13.
Ἐπιρρηματικὸ κατηγ., 9.
Ἐπιφωνήματα. 50.
Ἐπιφωνημ. ἐπιρρήμ., 46.
Ἐρωτηματικὴ ἀντων., 36.
Ἐρωτηματικὰ ἐπιρρήμ., 47.
Ἐτερόπτωτοι προσδ., 17.
Εὐθεῖες ἐρωτημ. προτ., 123.
Εὐφημισμός, 201.
Εὐχετικὰ ἐπιρρημ. μόρια, 43.

Z

Ζεῦγμα, 202.

H

Ἡμιπερίοδος, 177.

Θ

Θέση ἐπιθετ. προσδ., 15.

I

Ἰδιόπαθες ἀντων., 32.

K

Καθ' ὅλον καὶ μέρος, 203.
Κατὰ τὸ νοούμενο, 204,
Κατηγορηματ., 2.
Κατηγορημ. προσδ., 13.
Κατηγορούμενο, 2.
Κλητικὴ, 19.
Κλιμακωτό, 205.
Κόμμα, 178.
Κτητικὴ ἀντων., 31.
Κύκλος, 206.

Λ

Λιτότητα, 207.

M

Μέλλοντας ἀπλός, 95.
Μέλλοντας τετελεσμ., 103.
Μέσα ρήματα, 73.
Μεταβατικὰ ρήματα, 65.
Μετοχή, 169.
Μετωνυμία, 208.
Μονόπτωτα ρήματα, 67.

N

Νοητὸ δείξιμο, 34.

O

Ὅμοιοπτωτοί προσδ., 13.
Ὅμοιοματικὰ ἐπιρρηματικὰ
μόρια, 42.
Ὅμοιοτέλεστο, 209.
Ὄνομαστικὴ, 18.
Ὄξύμωρο, 210.

- ‘Οριστικές άντων., 33.
‘Οριστική, 106.
Ουδέτερα ρήματα, 75.

Π

- Παθητικά ρήματα, 74.
Παράγραφος, 177.
Παραθετικός προσδ. 13.
Παρακείμενος, 101.
Παράλειψη β’ όρου συγκρ.
26.
Παρατατικός, 88.
Παραχωρητικές προτ., 151.
Παρήχηση, 211.
Παρομοίωση, 212.
Περίοδος, 177.
Περίφραση, 214.
Πλάγιες έρωτημ. προτ., 158.
Πλάγιος λόγος, 163-169.
Πλεονασμός, 213.
Ποσοτικά έπιρρήματα, 41.
Προδιόρθωση, 216.
Προεξαγγελτικός προσδ., 14.
Προθέσεις, 51-64.
Προληπτ. προσωπ. άντων.
30.
Πρόληψη, 215.
Προσδιορισμοί, 5.
Προσταχτική, 108.
Προσωπικές άντων., 30.
Προσωποποίηση. 217.
Πρόταση, 2.
Προτρεπτ. έπιρρημ. μόρια,
44.

Πρωθύστερο, 218.

Ρ

- Ρήματα με δύο αίτ., 71.
Ρήματα με αίτ. και γεν., 72.
Ρητορικές έρωτ., 127.

Σ

- Σύγκριση, 22.
Συμπερ. άνεξάρτ. προτ., 122.
Συμπερ. δευτερ. προτ., 152.
Συμπλεκτικές προτ., 112.
Συμπληρωματικές προτ. 129.
Συμφωνία κατηγ. με ύποκ.
11.
Συμφωνία ρήμ. με ύποκ. 10.
Σύμφυση, 219.
Σύνδεση προτ., 110,
Συνδυασμένες άρνήσεις,
49,—σημ.
Συνεκδοχή, 220.
Σύνθετη πρότ., 4.
Σχήματα λόγου, 183.

Τ

- Ταυτολογία, 221.
Τελικές προτ., 139.
Τοπικά έπιρρήμ., 38.
Τροπικά έπιρρήμ., 40.
Τρόποι σχημ. ύπερθ., 25.

Υ

- ‘Υπερβατό, 222.

‘Υπερβολή, 223.
‘Υπερθετικός, 25.
‘Υπερσυντέλικος, 102.
‘Υποθετικοὶ λόγοι, 141.
‘Υποκείμενο, 2.
‘Υποταχτική, 107.
‘Υποφορὰ-ἀνθυποφορὰ, 224.

X

Χιαστό, 225.
Χρονικά ἐπιρρήμ. 39.
Χρονικὲς προτ., 159.
Χρόνοι στὶς ἄλλες ἐγκλίσεις
Χρόνοι ρήμ., 77.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΦΡΑΣΕΩΝ

Ἐδῶ ἀναγράφονται ἀλφαβητικὰ οἱ κριότερες λέξεις καὶ φράσεις ἀπὸ συνταχτικῆς πλευρᾶς, πὺν ἀναφέρονται στὸ βιβλίο. Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν στὶς οἰκειῆς παραγράφους.

ἀκόμα, 39, β.
ἀλλά, 115, 117.
ἀλλιῶς, 40, β.
ἄμ, 115.
ἄμα, 159.
ἄμα-νά, 141.
ἄμποτε, 43, α.
ἄν, 141.
ἄν... ἦ, 158.
ἄν... ἦ ἄν, 158.
ἄν καί, 151.
ἀντί(ς), 51.
ἀπὸ, 136, 52.
ἄς, 44, α.
ἀφ' ἑνός, 115.
ἀφοῦ, 159.
ἀφότου, 159.
γιά, 44, β καὶ 53.
γιά νά, 152.
γιατί, 47, α.
δά, 45, α.
δεδομένου, 136.

δεῖνα, 37.
δέ(ν), 49, γ.
δέ(ν)... καὶ δέ(ν), 113.
δέ(ν)... καὶ (νὰ) μή(ν), 113.
δέ(ν)... μήτε νά, 113.
δέ(ν)... ὄχι ἢ ὄχι-δέν... μὰ οὔτε, 119.
δέ(ν)... οὔτε, 113.
δικός-ἦ-ό(μου), 31.
εἴ! 46, α.
ἐάν, 141.
ἐγώ, ἐμένα, ἐσένα κλπ., 30.
ἐδῶ, 38, α.
εἶτε, 121.
ἐκεῖνος. 34.
ἐκτός, 38, β.
ἐμ, 115.
ἐμπρός, 44, γ.
ἕνας, μία, ἕνα (ἀντων.), 37.
ἕνας, μία, ἕνα (ἄρθρο) 28.
ἐντούτοις, 115.
ἐνῶ, 159.
ἕως ὅτου, 159.

ἔτσι, 40, α.

ἦ, 121, 158.

ἦ... ἦ, 158.

θά, 39, ε.

ἴδιος—α—ο, 33.

ἴσαμε, 54.

ἴσως, 136.

Καθετί, 37.

καὶ δέν, 114.

καὶ μή, καὶ νὰ μή, καὶ ὄχι
νά, 114.

καὶ πού, 151.

κάμποσος, 37.

κάποιος, 37.

κάπου, 38, δ.

κατά, 55.

κάτι—κατιτί, 37.

κοντά, 136, 38, γ.

μακάρι, 43, γ.

μάλιστα, 48, β καὶ 115.

μέ, 56.

μερικοί—ές—ά, 37.

μετά, 57.

μή(ν), 49, γ, 139, 155.

μήπως, 155.

μήτε νά... καὶ δέ(ν), 113.

μήτε νά... μήτε νά, 113.

μολαταῦτα, 115.

μόλις, 159.

μολονότι, 151.

μόλον πού, 151.

μολοντοῦτο, 115.

μόνο, 115, 117.

μόνο πού, 115.

νά, 45, σημ., 133.

νά, 45, β.

ναί, 48, α.

ναὶ μέν, 115, 116.

νὰ μή(ν), 139.

νὰ μή(ν)...καὶ νὰ μή(ν), 113.

ὄ, ἦ, τό, 28.

ὅμως, 115, 117.

ὅπου—πού, 38, ε.

ὄσο, 41, α.

ὄσον πού, 159.

ὄσος, 35.

ὄ,τι, 35, 130.

οὔτε... οὔτε, 113.

ὄχι, 49, α.

ὄχι μόνο(ν) δέ(ν)... μὰ (ἀλ-
λὰ) οὔτε, 119.

ὄχι μόνο(ν) δέ(ν)... μὰ καὶ
δέ(ν), 119.

παρά, 58.

πιά, 39, δ.

πόςος, 36.

πού, 35, 152.

ποῦ, 47, 8.

ποὺ νά, 152.

πρός, 59.

πώς, 130.

πῶς, 47, β.

σά(ν), 42, α, 141.

σέ, 60, 136.

τέτοιος, 34.

τί, 36.

τόσος, 34.

τότε, 122.

τοῦτος, 34.

τώρα, 39, α, 122.

ώς, 42, β.

ῶστε, 122, 152.

ῶστε, 122, 152.

ῶστόσο, 115.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι΄		
Τὸ ρήμα καὶ ἡ σύνταξί του	σελ.	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄		
Οἱ χρόνοι τῶν ρημάτων	σελ.	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄		
Οἱ ἐγκλίσεις τῶν ρημάτων	σελ.	61

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΥΝΘΕΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ

Εἰσαγωγή	σελ.	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄		
Παραταχτικὴ σύνδεση προτάσεων	σελ.	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄		
Ὑποταχτικὴ σύνδεση προτάσεων	σελ.	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄		
Ἡ μετοχὴ καὶ ἡ σύνταξί της	σελ.	95
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄		
Πῶς χωρίζεται ὁ γραπτὸς λόγος	σελ.	98

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Εἰσαγωγή	σελ.	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄		
Τὰ σχήματα τοῦ λόγου σὲ σειρὰ ἀλφαβητικὴ	σελ.	102
Εὐρετήριο συνταχτικῶν ὄρων	σελ.	109
Εὐρετήριο λέξεων καὶ φράσεων	σελ.	113

ΟΥΣΙΩΔΕΙΣ ΑΒΛΕΨΙΕΣ

Σελίς	16	στίχος	11	άντι	έκφραση	διάβαζε	έμφαση
»	20	»	23	»	αυτά	»	αυτοί.
»	21	»	19	»	τέσσερις	»	τέσσερεις
»	31	»	9	»	χρησιμεύουμε	»	χρησιμοποιούμε
»	33	»	15	»	λήη	»	λέει
»	33	»	17	»	θέλει	»	θέλη.
»	56	»	32	»	τά	»	νά.
»	57	»	2	»	συσχετίζει	»	συσχετίζη.
»	71	»	7	»	έντούτοις	»	έντούτοις.
»	79	»	4	»	άπλου	»	άπλου
»	83	»	22	»	παγαματικότητα	»	πραγματικότητα.
»	87	»	16	»	συμπεριφορά	»	συμπέρασμα.
»	107	»	19	»	ένέργεια	»	ένάργεια.

